

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. *Filozofja i teoria prawa, encyklopedje, bibliografie, kodeksy, zbiory etc.*

Bitner Waclaw: Pewniki prawa. Studjum o koniecznych zasadach prawa i państwa, Warszawa, Hoesick, 1932, str. 151.

Książka ta zasługuje na obszerniejsze omówienie. Jest bowiem charakterystycznym dla czasów dzisiejszych przejawem renesansu prawa naturalnego, maio liczącym się z prawem pozytywnem i z historją prawa.

Autor znajduje się pod wielkim wpływem doktryny św. Tomasza z Akwinu, modernizując ją w duchu nowoczesnych tendencji wolnościowych i socjalnych.

Prawo określa autor jako stosunki pomiędzy ludźmi, konieczne dla zachowania życia, rozmnażania się i rozwoju człowieka żyjącego społecznie.

Niezmiennymi i koniecznymi zasadami stosunków ludzkich są: prawo pracy, prawo władzy i prawo współdziałania. Wynikają one z konieczności ontologicznej, a są zaopatrzone w moc wiążącą sankcji naturalnej.

Koniecznymi również postulatami prawnymi dla osiągnięcia pokojowego rozstrzygnięcia kolizyj i konfliktów prawnych są: równość, wolność i sprawiedliwość. Wynikają one z konieczności celowej.

Prawa i ich właściwości, będąc koniecznością przedmiotową, rządzą postępowaniem człowieka nawet poza świadomością oraz wolą ustawodawców i stanowią podstawę i pierwiastki wszelkich szczegółowych prawideł prawnych. Nazywa je autor prawem pierwiastkowym.

Zdaniem autora nie istnieją dwa przeciwstawne porządki prawne: prawo trafne i prawo formalne, prawo natury i niezależne od niego prawo pozytywne. Istnieje jedno tylko prawo rzeczywiste, system stosunków koniecznych dla życia i rozwoju ludzkich społeczeństw, oraz szereg zjawisk, będących zaprzeczeniem i pogwałceniem tego rzeczywistego prawa, chociażby miały one, będąc przy-

zająca większość jednak osób, wymienionych w tej książce, materiał bio- i bibliograficzny nadesłała i dane te można uważać za pewne i (z reguły) dokładne. Dane te zostały przeważnie opracowane poraż pierwszy w literaturze polskiej.

Wyszukanie danych o osobach, które odpowiedzi nie nadesłały, na podstawie różnych encyklopedyj, podręczników, kronik etc, byłoby nietylko w wielu wypadkach niewykonalne, ale w najlepszym razie stworzyłyby kompilację, opartą na materiale niepewnym i niedokładnym, nie miałyby przeto większej wartości naukowej.

Autorzy zaznaczają, że woleli podać materiał niekompletny, ale pochodzący z pierwszego i (z reguły) najlepszego źródła. To też złośliwi krytycy tej książki, którzy zwrócą uwagę nie na to, co w tej książce zostało z trudem zebrane, ale na to, czego w niej nie ma, będą mieli wdzięczne pole do żalów i pretensyj.

Nie ulega jednak wątpliwości, że książka ta nie jest wolna od drobnych luk i niedokładności, które są nieuniknione we wszelkich wydawnictwach encyklopedycznych. Zwłaszcza w dziale literatury i sztuki zebranie odpowiedniego i pewnego materiału natrafiało na olbrzymie trudności, które tylko do pewnego stopnia mogły być pokonane przez prof. Sobeskiego. Należy mieć nadzieję, że drugie wydanie — przy czynniejszym udziale samych pisarzy omawianych — będzie kompletniejsze i dokładniejsze. R.

Goodhart Arthur L.: *Essays in Jurisprudence and Common Law*. Cambridge, University Press, 1931.

Pod słowem „*jurisprudence*” w języku prawników anglo-amerykańskich należy rozumieć ogólne zasady prawne, obowiązujące w obu krajach, i w tem znaczeniu słowo to jest równoznaczne z „*Common Law*”. Autor powyższego studjum jest profesorem uniwersytetu w Cambridge i cenionym fachowcem z dziedziny ogólnej teorii prawa tudzież zwyczajowego prawa anglo-amerykańskiego. Praca Goodharta składa się z 13 oddzielnych szkiców, 7. których większość była drukowaną poprzednio w *Law Quarterly Review*. Niektóre z nich dotyczą kwestyj ściśle związanych z zagadnieniami czysto angielskimi, inne posiadają szersze znaczenie, najciekawszem jest studjum „o współczesnych prądach w jurysprudencji angielskiej”, poruszające aktualne dziś w wielu krajach zagadnienie praworządności.

Państwem praworządnem — jak wiemy — nazywamy państwo, ograniczone i skrępowane przez prawo, więc, o ile w kraju istnieje prawo pisane, kwestja praworządności jest względnie dość

prostą. Ale sprawa komplikuje się znacznie tam, gdzie — jak W. Brytanji i Stanach Zjednoczonych — znaczną dziedzinę stosunków prawnych nie tylko politycznych, lecz i cywilnych reguluje prawo zwyczajowe, praktyka sądowa i uczone wywody prawników.

W maju 1926 r. wybuchnął w Anglii pamiętny strajk górniczy, który trwał niemal że przez cały rok i przyniósł olbrzymie straty właścicielom kopalń w W. Brytanji: strajk ten, jak wiadomo, dał Polsce możliwość rozwinąć produkcję węgla na Górnym Śląsku, dzięki czemu nasz węgiel przez pewien czas konkurował skutecznie z węglem angielskim na rynku skandynawskim. Natychmiast po wybuchu strajku węglowego Sir John Simon postawił w Izbie Gmin tezę, że strajk ten jest bezprawnym, i że każdy związek zawodowy, który przystąpi do niego, będzie odpowiedzialnym za zrządzone przezeń szkody i straty „aż do ostatniego grosza” (to the uttermost farthing). Pogląd taki stoi w sprzeczności z zasadą wolności pracy, dzięki której nikt w państwie praworządnym nie może być zmuszany do pracy wbrew swojej woli, ale Sir John zasadił tej przeciwstawił drugą zasadę: „wykonywanie swego prawa bez innego celu jak tylko zaszkodzenie innemu jest bezprawiem”, i na tem oparł swoją tezę. Co więcej, tezę jego przyjął sędzia Astbury w sprawie Związku Narodowego Marynarzy i Palaczy Okrętowych (National Sailors and Firemen's Union), uznając, że porzucenie pracy na rozkaz Centrali bez wyczekania na polecenie miejscowego zarządu związku zawodowego musi być uznane za nielegalne.

W przeciwstawieniu do tezy Sir Johna w Izbie Gmin, lord Haldane w Izbie Lordów w d. 30 czerwca 1927 r. podczas dyskusji nad projektem nowego billu o sporach przemysłowych i związkach zawodowych (Trade Disputes and Trade Unions Bill) wystąpił z gorącą obroną legalności wielkiego strajku węglowego, twierdząc, że jego promotorowie i przywódcy nie mogą w żadnym wypadku być pociągnięci do odpowiedzialności sądowej zarówno kryminalnej jak i politycznej i przytoczone powyżej studjum prof. Goodharta jest rozwinięciem i uzasadnieniem teorii lorda Haldane'a,

Autor, nie polemizując bynajmniej z motywami orzeczenia sędziego Astbury, zwraca uwagę na to, że strajk marynarzy i palaczy był istotnie nielegalny, albowiem wybuch jego był niezgodny ze statutem ich związku zawodowego: sami robotnicy uznali nielegalność swego postępowania, skoro nazajutrz po ogłoszeniu sentencji wrócili dobrowolnie do pracy. Opierając się natomiast na całym szeregu wyroków sądowych (orzeczenia sądowe mają w prawie anglo-amerykańskim znaczenie powszechnie obowiązujące dla wszystkich wypadków jednego typu i nie mogą być zmieniane) prof. Goodhart przyznaje wprawdzie, że „kierownicy strajku, za-

rzadzając przymusowe wstrzymanie się od pracy, mieli istotnie zamiar stworzyć sytuację, która mogłaby zachęcić innych do obalenia Parlamentu drogą gwałtu", ale twierdzi, że postępując tak, chcieli tylko wyrzucić „moralny nacisk" (morał pressure) na Izbę Gmin, aby zmusić ją do ustępstw potęgą opinii publicznej, to znaczy, że w czynie ich nie było nic nielegalnego, albowiem Anglja jest państwem, rządzonem przez Naród, to jest przez opinię publiczną. Szczupłość miejsca nie pozwala nam na przytoczenie nader ciekawej argumentacji autora, który, broniąc legalności strajku węglowego, staje w sprzeczności z bronioną przez siebie na innym miejscu tezą, że wykonywanie prawa, mające na celu jedynie tylko krzywdę drugiej jednostki, nie może być uznane za legalne.

Zdaniem naszym w danej sprawie rozchodzi się o to, czy usiłowanie zmuszenia Parlamentu do przyjęcia pewnej tezy drogą sparaliżowania całego życia gospodarczego Narodu może być nazwane tworzeniem opinii publicznej dla oddziaływania na Parlament. Sądzymy, że nie, usiłowanie takie winno być uznane jako czyn nielegalny. Ani suo jure utitur — neminem laedit, zapewne, nie skrępowaną swobodę w teorii prawników rzymskich (art. § 226 Niem. Kod. Cyw.).

B. Bouffał (Warszawa).

St u m b e r g George W.: Guide to the law and legal literature of France (1927—1928). Washington, Library of Congress, 1931.

W zakresie prawa cywilnego obowiązuje na terenie apelacji warszawskiej i lubelskiej Kodeks Napoleona (1808), który zmieniony następnie kilkakrotnie (1818, 1825, 1836, 1926), stanowi do dziś dnia pars magna w zakresie prawa rzeczowego, spadkowego i zobowiązań. Dlatego sędziowie i adwokaci odnoszą się z natury rzeczy w spornych kwestjach prawnych do komentarzy francuskich, ponieważ w polskiej literaturze prawniczej poza pracą mec. Konica (1930), niema komentarzy do całego kodeksu cywilnego tak obszernych i szczegółowych, jak są francuskie, chociaż mamy doskonałe podręczniki lub komentarze do poszczególnych części kodeksu.

Kto chce wybrać autora francuskiego, musi posiłkować się katalogami lub bibliografją. Poza katalogami znanych księgarni paryskich (Daloz, Sirey, Rousseau) powszechnie znana jest Grandin'a Bibliographie des sciences juridiques (1926) w 3 tomach i 3 dodatkach (Supplement) zbliżona do polskiej bibliografji Suligowskiego. Grandin poza wysoką ceną jest za obszerny dla cywilisty praktyka, a nadaje się więcej dla uniwersytetów, profesorów i seminarjów.

Jest również niepraktyczny, ponieważ nie zawiera oceny dzieła i nie wspomina o jego treści, Grandin wyłącznie rejestruje dzieła w określonym porządku.

Z powyższych względów nadaje się więcej dla cywilistów praktyków rozprawa adw. Siemińskiego: *Myśl prawnicza* (1923), która wskazuje, gdzie szukać podstawowych dzieł lub rozpraw autorów polskich z zakresu prawa cywilnego i handlowego oraz procedur. obowiązujących przedewszystkiem na terenie apelacji warszawskiej i lubelskiej. Głównym jednak celem rozprawy Słomińskiego jest ogólna charakterystyka myśli prawniczej na terenie b. Królestwa w różnych dziedzinach prawa, a bibliografią, którą autor podaje, ma znaczenie wtórne. Pracą pośrednią pomiędzy bibliografią Suligowskiego lub Grandina, a pracą Słomińskiego jest książka Amerykanina, powyżej wskazana: *Przewodnik do prawa i literatury prawniczej Francji*. Książka jest napisana przez prof. Stumberga, który w tym celu odbywał studia w Waszyngtonie i Paryżu. Jest to piąta książka z serii przewodników do poznania praw cudzoziemskich, wydawanych pod redakcją prof. Borcharda, przez bibliotekę Kongresu w Waszyngtonie. Poprzednie prace dotyczyły prawa i literatury prawniczej Niemiec (1912), Hiszpanji (1915), Argentyny, Brazylii i Chile (1917) oraz bibliografii prawa międzynarodowego (1913); niektóre z tych dzieł są wyczerpane w handlu księgarskim.

Poza przedmową prof. Borcharda i wstępem autora przewodnik opisuje bibliografię głównych dzieł według następujących tytułów: bibliografią, biblioteki (law libraries), wydawcy (law publishers), prawodawstwo, traktaty, zbiory wyroków (court reports), encyklopedje, nauka prawa (legal education), filozofja prawa, histor ja prawa (legal history), kodeks cywilny, kodeks handlowy, własność przemysłowa i literacka, procedura cywilna, ustawodawstwo socjalne i pracy, odszkodowanie za wypadki (workmen's compensation), ubezpieczenia społeczne, prawo karne, procedura karna, ekstradycja, prawo międzynarodowe prywatne, prawo publiczne (public law), prawo konstytucyjne (constitutional law), prawo administracyjne, odpowiedzialność państwa za błędy, zwierzchnictwo, osobowość państwa, wywłaszczenie (eminent domain), drogi żelazne, szkolnictwo publiczne (public education), kościół i państwo, prawa indywidualne — wolność słowa, prawo kolonialne, Alzacja i Lotaryngja, finanse publiczne.

Z powyższego przeglądu wynika, że podział jest dokonany ściśle według metody amerykańskiej, t. zn. z punktu widzenia codziennej praktyki, a nie podług wzorów teorii. Stąd duże znaczenie przewodnika prof. Stumberga dla prawników wogóle, dla sędziów przedewszystkiem. Jego potrzebę odczuwał każdy cywilista, który

praktykuje na terenie apelacji warszawskiej i lubelskiej, ale podobnej książki nie mamy w polskiej literaturze prawniczej. Dlatego praca prof. Stumberga, chociaż przeznaczona dla Amerykanów, wypełnia lukę.

Autor przypomina (we wstępie) wpływy prawa cywilnego francuskiego na orzecznictwo amerykańskie w początkach niepodległości i powstanie kodeksu cywilnego stanu Luizjana wzorowanego na kodeksie cywilnym francuskim. Podkreśla rozwój prawa administracyjnego francuskiego, zwłaszcza na polu odpowiedzialności za błędy urzędników. W treści książki podkreśla znowu rozwój jurysprudencji francuskiej w dziedzinie prawa międzynarodowego prywatnego, którą Amerykanie sobie cenią. W ten sposób wyjaśnia potrzebę znajomości prawa francuskiego i instytucji prawnych we Francji, oraz wspomina w treści książki o Amerykanach, którzy naturalizowali się i zostali adwokatami, zajmującymi się praktyką.

Poszczególne tytuły są traktowane przez autora nierówno; zależnie, prawdopodobnie, od zainteresowania osobistego i studjów. Poczynając od kilkunastu wierszy (traktaty, Alzacja i Lotaryngja) lub jednej stronicy (prawo kolonjalne, ekstradycja), tytuły takie jak filozofja prawa, historia prawa, zajmują po 18 stronic, a działy: kodeks cywilny, kodeks handlowy, po 28—30 stronic. Razem 234 stronic dużej ósemki za cenę \$ 1,25.

Należy zauważyć, że autor nie wyodrębnił prawa hipotecznego w osobny tytuł poza drobną wzmianką o hipotece okrętów (str. 124). Albo przeoczył dlatego, że przepisy o hipotekach zawierają się w kodeksie cywilnym francuskim, między zastawem, a wywłaszczeniem i przedawnieniem, albo wogóle nie zwrócił należytej uwagi, ponieważ prawo hipoteczne, niezależnie od znajomości prawa cywilnego, wymaga specjalnej znajomości i zamiłowania. Uważamy dział prawa hipotecznego za konieczny w każdej bibliografii; może w tym poglądzie leży polski sentyment do instytucji hipoteki, która, jako dzieło rodzime i udane, cieszy się specjalnem uznaniem sędziów i adwokatów. W przewodniku prof. Stumberga prawo hipoteczne miałyby duże znaczenie, ponieważ ze strony amerykańskiej zwróconoby uwagę na odmienny od amerykańskiego (t. zw. *act Torrensa*) system prawa o nieruchomościach. Autora można jednak usprawiedliwić okolicznością, że hipoteka francuska jest niedostateczna, w systemie swym jest niewykończona, w niektórych zasadach jest przeciwna wogóle hipotece, wskutek czego hipoteka nie posiada tego znaczenia we Francji, jakie posiada w Polsce.

Autor nie wymienia również w oddzielnym tytule ani nie wspomina o kontraktach c. i. f., które we Francji mają swą specjalną i obszerną literaturę. Pomiął również tak ważną kwestję, jak

dewaluację (franka) i waloryzację zobowiązań oraz związana z tem klauzulę płatności w złocie w kontraktach między Francuzem i cudzoziemcem i w kontraktach między Francuzami. Kwestja klauzuli płatności w złocie posiada również swoją literaturę podobnie jak w Polsce kwestja waloryzacji i złotych w złocie.

Zasadniczo autor podaje dzieła francuskie, ale przy każdej sposobności wymienia amerykańskich autorów, którzy pisali po angielsku o instytucjach prawa francuskiego, prywatnego i publicznego. W ten sposób wymienia przekłady kodeksu Napoleona na język angielski (1895 i 1908), kodeksu handlowego (1882 i 1886), lub poszczególne dzieła angielskie lub amerykańskie do kodeksu cywilnego albo handlowego, jak n. p. o spadkobranii ab intestato (Colin, 1876), o prawie handlowym (Argles 1882 — Goirand 1898 — Coxe 1902), o wekslach i czekach (Williamson 1912), o prawie autorskim, o patentach, o prawie karnem, procedurze postępowania karnego, prawie administracyjnym i inne. Wymienia również te czasopisma amerykańskie (Harvard Law Review, Columbia Law Review, Yale Law Journal), które drukowały prace amerykańskie na temat prawa francuskiego. Autor podaje również autorów włoskich lub niemieckich, których dzieła są przełożone na francuski język.

Metoda autora może stanowić wzór do pisania tego rodzaju przewodników. Podając dzieło, omawia jego znaczenie ze względu na jego treść i czas powstanie; wymienia zalety książki, dla kogo jest przeznaczona, krótko podaje punkt widzenia autora. Przy kodeksie cywilnym, historii prawa, kodeksie karnym autor traktuje rzecz na podłożu historycznym, podając odpowiednie dzieła. Ze względu na Amerykanów, których, pojęcia prawne są w poszczególnych kwestjach inne, wyjaśnia znaczenie i historję powstania poszczególnych instytucyj, jak kwestję odszkodowania z art. 1382 K. C. wogóle, lub przy nieszczęśliwych wypadkach, nieuczciwej konkurencji; podaje znaczenie *causa* przy zobowiązaniach, *abus de droit* i wiele innych. Podaje w zarysie główne różnice w postępowaniu przed sądem karnym we Francji i Stanach, wspomina o głosach krytyki, wyjaśnia znaczenie orzeczeń sądu kasacyjnego.

Wiadomo, że niektóre większe księgarnie angielskie wydają przewodniki do wydawnictw prawnych (*guides to legal publications*) celem zorientowania czytelnika w wyborze książek. Są to właściwie rozumowane katalogi wydawnictw prawnych, które informują w 2—3 wierszach o tem, dla kogo książka jest przeznaczona. Takie są zwłaszcza przewodniki znanych księgarń londyńskich, jak Sweet-Maxwell lub Butterworth Co.

Przewodnik prof. Stumberga jest również częściowo rozumowanym katalogiem, ponieważ wyjaśnia, dla kogo książka jest przeznaczona. Różni się jednak tem, że pisze go profesor prawa uniwersytetu (Yale), jednego ze starych uniwersytetów, a nie księgarnia, co wydaje przewodniki celem reklamowania książek i firmy, której nakładem najczęściej wychodzi. Poza tem różnica ogromna w wykonaniu dzieła, odczycaniu autora i powagi profesorskiej. Książka prof. Stumberga — to cała rozprawa na temat, z jakich książek należy korzystać celem zaznajomienia się z prawem i literaturą prawniczą Francji.

Wspomnianą książkę dlatego się poleca.

Adw. B. Boliński (Łódź).

2. Nauka o państwie, prawo konstytucyjne i administracyjne.

Litawski Jerzy Dr.: Bezpośrednie ustawodawstwo ludowe. Kraków, Frommer, 1932, str. 121.

Starannie opracowana teza doktorska, przyjęta przez Radę Wydziału Prawnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autor analizuje pojęcie referendum, następnie omawia organizację prawną referendum na terenie Szwajcarii, Stanów Zjednoczonych i Niemiec, wreszcie opisuje projekty polskie.

Kończąc pracę rozważania teoretyczne na temat ustawodawstwa ludowego. Autor jest w zasadzie zwolennikiem referendum fakultatywnego z tem jednak zastrzeżeniem, że bezpośrednie ustawodawstwo ludowe jest możliwe tylko w krajach o ustroju społecznym prostym i przejrzystym, w których ludność posiada przytem długoletnią i owocną tradycję samorządu lokalnego, bez względu na treść i formę, w jakich mogłoby być w danym wypadku zastosowane.

Z tej ostatniej przyczyny autor wypowiada się przeciw wprowadzeniu referendum w Polsce. *A. P.*

Piasecki Adam: Zarys Prezydentury we Francji, Warszawa, Hoesick, 1931, str. 130.

Pomimo bliskich węzłów łączących Francję z Polską, dalecy jesteśmy od dokładnej znajomości francuskiego życia publicznego. Wprawdzie nasza Konstytucja Marcowa wzorowana jest na ustroju politycznym francuskim, ale te analogie zewnętrzne i formalne nie

dotykają sprężyn istotnych, poruszających życiem publicznym Francji. Dokładna znajomość tych zagadnień możliwa jest tylko przy badaniach lokalnych.

To też przysługę oddał społeczeństwu polskiemu p. Adam Pia-secki, dając analizę stanowiska prawno-politycznego i funkcjonowania naczelnych władz republiki francuskiej. Analiza ta oparta jest nie tylko na znajomości literatury prawniczej współczesnej, ale także na przyjrzeniu się zbliżona faktycznemu procesowi francuskiemu życia politycznego.

Książka p. Piaseckiego jest nie tylko pracą informującą, ale ma również wartość samodzielnej konstrukcji prawniczej. Wprowadzie autor nie stosuje do swych rozważań tradycyjnej formy naukowej, nie zapełnia swjej książki cytatai innych autorów, nie polemizuje z odmiennymi opiniami w kwestjach przez siebie poruszonych, nie mniej wszędzie występuje tendencja do własnego ujęcia zagadnień prawno-politycznych. Gdybyśmy tę pracę nazwali publicystyczną, to w każdym razie jest to publicystyka w poważnym stylu.

Zasadnicza myśl przewodnia autora, uwydatniająca odrębność i nadrzędność władzy głowy państwa, nie mieszczącej się w ramach władzy wykonawczej — w przeciwieństwie do tradycyjnej teorii Monteskusza — była szczególnie trudna do przeprowadzenia na terenie republiki parlamentarnej, gdzie faktyczna władza Prezydenta jest niezmiernie szczupła. Sądzić jednak należy, że klasyczna teoria Benjamina Constant'a o nadrzędności stanowiska monarchy w stosunku do władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej, może być w pewnych granicach i z pewnymi zastrzeżeniami recypowana także na teren republikański. W każdym razie kwestja ta zasługuje na gruntowne rozważanie i praca p. Piaseckiego może stanowić impuls dla wielu badań dalszych.

Autor należy do młodszych publicystów polskich, u których widocznym jest wielki wpływ nauki francuskiej. W przeciwieństwie do abstrakcyjnej metody niemieckiej, która w ślad za Labandem tworzyła subtelne, ale mało życiowe konstrukcje, opierające się jedynie na normach prawnych, autor poszedł śladami nauki francuskiej, która obok norm prawnych uwzględnia również w wysokim stopniu samo życie prawno-polityczne i w rozważaniach swoich traktuje oba czynniki równomiernie jak to widzimy np. w pracach J. Barthelemy'ego. Każda z tych metod ma swoje zalety i wady, sądzić jednak należy, że przyjęta przez autora metoda francuska stanowi metodę produkcyjniejszą.

Prof. Dr. A. Peretiatkowicz (Poznań).

Se y d a Marjan: Polska na przełomie dziejów. Fakty i dokumenty. 2 tomy. Poznań, Księgarnia Św. Wojciecha, 1927 i 1931, str. 663 i 666.

Odbudowa Państwa Polskiego to wśród pozytywnych skutków wojny światowej wynik polityczny najdonioślejszy. To miara klęski, jaka się słusznie niemieckiej pysze należała. To moralne uzasadnienie zwycięstwa sojuszników. To najwymowniejszy symbol wynikłej z ich zwycięstwa przebudowy Europy. Mapa polityczna naszego starego kontyentu i dziś doskonała nie jest, ale nigdy nie było tu więcej sprawiedliwości i logiki. Kiedy w skwarne dni sierpniowe roku 1914 mobilizowały się miljonowe armje — nikt nie przewidywał rozmiarów rozpoczynającego się dramatu. Nikogo dobrze poinformowanego nie wprowadzały również w błąd piękne słowa manifestów: wojna światowa rozpoczynała się pod hasłem imperjalizmu. Była to wojna o prymat polityczny i hegemonję gospodarczą w Europie i na świecie. Dopiero w roku 1917, po rewolucji rosyjskiej i po przystąpieniu Stanów Zjednoczonych do obozu sojuszników, wojna nabrała właściwego sensu moralnego: z egoistycznych, jej cele w dużej mierze stały się ogólnoludzkimi. Można różnie osądzać Ligę Narodów, ale nikt nie zaprzeczy, że jej Pakt jest największą i najszlachetniejszą w dziejach ludzkości próbą międzynarodowej organizacji pokoju.

Organizacja ta była nie do pomyślenia bez uprzedniego wyzwolenia europejskich narodów podzielonych i uciśnionych. W chwili wybuchu wojny żadna ze stron wojujących o „wyzwalaniu ludów” wogóle, a o odbudowie Polski w szczególności szczerze nie myślała. Żadna wskrzeszenia niepodległego Państwa Polskiego jako celu wojny nie stawiała. A jednak w cztery i pół roku później odzyskałyśmy niepodległość i zjednoczyłyśmy nanowo te z ziem naszych, gdzieśmy byli liczebnie i kulturalnie najsilniejsi.

Pod wpływem jakichże to sił dokonał się ten niezwykły i piorunująco szybki proces dziejowy? Jest rzeczą niezmiernie trudną dać dziś na to pytanie odpowiedź zadawalającą. Nietyle może ze względu na złożoność, wypadków, jakie o ewolucji sprawy polskiej w czasie wojny decydowały, ile z powodu niedostatecznego w czasie oddalenia. Pozatem nie znamy jeszcze wielu dokumentów; niejasnym jest jeszcze postępowanie wielu ludzi, których osobiste walory i niezależne od nich wypadki na czoło wysunęły; echa sporów orientacyjnych jeszcze nie ucichły, a obrony „ex post” nie ułatwiają opracowania dzieła syntetycznego o odbudowie Państwa Polskiego.

Szkiełką i polemiczną jest świetnie napisana książka Romana Dmowskiego (*Polityka polska i odbudowanie Państwa*); anonimowa praca Michała Bobrzyńskiego (*Wskrzeszenie Państwa Polskiego*) — to mądra próba rehabilitacji polskiego „austrofilizmu”; Uwagi Szymona Askenazego są tylko zbiorem cennych przyczynków przeplatanych złośliwościami pod adresem tych Polaków, którzy w czasie wojny prowadzili politykę najślusniejszą. Pierwszem dziełem o dużej wartości naukowej, pierwszą próbą syntezy jest w dotychczasowej literaturze „Polska na przełomie dziejów” Marjana Seydy. Oparł ją autor na olbrzymiej dokumentacji. Pod tym względem dwa jego duże tomy są cennym i jedynym w dziejach sprawy polskiej czasu wojny przewodnikiem. Zważywszy, że wypadki na bieg tej sprawy oddziaływujące zachodziły na kilku teatrach jednocześnie, nie mógł Seyda trzymać się ściśle metody chronologicznej, a jednak całość jego pracy na przejrzystości nie traci. Jego język jest prosty, jasny, zawsze poprawny.

Będąc młodszym kolegą i jednym z najbliższych współpracowników Romana Dmowskiego, autor przyjmuje, rzecz jasna, jego wykładnię polityki polskiej. Jako jeden z dwu największych synów Ojczyzny, którzy w czasach przełomowych naród do tryumfu wiedli, zajmuje Dmowski w historii Polski miejsce wielkie i zaszczytne. Pozwolimy sobie jednak na uwagę, iż historia nie przyjmie bez poprawek i zastrzeżeń jego tezy, że tylko polityka obozu narodowego była przed i podczas wojny mądrą, przewidującą i skuteczną. Historia nie przyjmie również w całości subtelnie pomyślanej tezy Bobrzyńskiego o tem, że wszystkie orientacje były pozytywne, że wszystkie zadania swe spełniły, a „ręka Opatrzności” dokonała reszty. Historia zostawi na boku siły nadprzyrodzone, ograniczając się do ułożenia hierarchji zasług ludzi i sił doczesnych.

Poczynając od końca XVIII-go wieku, rozpoczęła się w Europie ewolucja myśli politycznej, która doprowadziła do zwycięstwa zasady, że państwo narodowe jest najzdrowszą i najbardziej naturalną częścią składową narodów cywilizowanych. Historia stwierdzi przedewszystkiem, że ta ewolucja pojęć działała niewątpliwie na rzecz naszych interesów i ułatwiła nam odzyskanie” niepodległości.

Historja doda, że wielkie usługi sprawie polskiej oddała gra dyplomatyczna walczących z sobą potęg, ta gra, o której słuszenie zwrócił uwagę Marszałek Piłsudski w swej mowie kaliskiej (1926); ową licytację o Polskę i o jej „ludzki materjał” Polacy różnych obozów, patriotyzmem wiedzeni, umiejętnie wyzyskiwali, cenę początkową stale podnosząc.

Historja uwzględnić musi rolę imponderabiljów w polityce, a zatem uwypukli jak bardzo proces odzyskania naszej niepodległości został przyspieszony przez wypadnięcie Rosji z szeregow antyniemieckiej Koalicji.

Wreszcie historja nie zapomni wykazać zasługi całego Narodu, który wytrwał w półtorawiekowej walce, wzmocnił się moralnie i materialnie, przeobraził społecznie — słowem dojrzał do nowej niepodległości.

Seyda napisał swoje dzieło w tonie spokojnym i rzeczowym. Nikogo o świadome szkodzenie sprawie nie posądza, ale jego „fakty i dokumenty” są przedewszystkiem monumentalnem podparciem tezy Dmowskiego. Tak jak Bobrzyński nie docenia dziejowej roli obozu narodowego, który pierwszy zrozumiał, iż Polska rzeczywiście niepodległa może być odbudowana tylko po odzyskaniu dzielnicy pruskiej i terytorjalnego dostępu do morza, tak samo Dmowski i Seyda usiłują pomniejszyć historyczną rolę Józefa Piłsudskiego i skupiającego się dokoła jego potężnej indywidualności obozu niepodległościowego. Rzecz znamienita: w tej pracy pomniejszycielskiej przywódcom obozu narodowego idą w sukurs ich polityczni przeciwnicy: nietylko konserwatysta Bobrzyński, ale również demokrata Konstanty Srokowski (Zarys historii N, K. N.). Racjonalisci obu obozów gniewnie myślą o idealistach, którzy dali z siebie najwięcej, którzy osobistymi cierpieniami i ofiarami okupili ich późniejszą popularność, których pozorny irracjonalizm okazał się najlogicznym programem politycznym.

Cenna i wartościowa jest praca Marjana Seydy. Ale synteza odbudowy Państwa Polskiego wiernie oddająca obraz wypadków historycznych, jakie ten ogromny fakt poprzedziły; ale synteza dająca sprawiedliwą hierarchję zasług i wskazująca we właściwym stopniu na wszystkie siły, jakich nasze odrodzenie było wypadkową — taka synteza jest jeszcze do napisania.

Kazimierz Smogorzewski (Paryż).

M a t h e w s B.: The Clash of Forces. A study in Nationalism, Bolszewizm and Christianity, London 1931.

Autor powyższego krótkiego, ale ciekawie napisanego studjum o nacjonalizmie, bolszewizmie i chrześcijaństwie, wydał przed kilku laty niemniej interesującą książkę p. t. The Clash of Colour, w której zobrazował walkę ras na terenie Afryki Południowej oceanu Spokojnego i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Kwestja ta u nas mało znana, a jednak niesłychanie ważna, gdyż

łączy się z kwestją opieki nad mniejszościami rasowymi, językowymi i religijnymi, która dla Polski przedstawia pierwszorzędne znaczenie.

W swem nowem studjum o walce czy raczej o zderzaniu się sił, tworzących fizjonomję polityczną narodów, autor nie stanął na wysokości zadania. Rozdział o bolszewizmie nie wykazuje dokładnej znajomości duszy rosyjskiej, której autor nie badał na miejscu i którą zna tylko z tego, co o niej napisali inni. Daleko ciekawszymi są jego wnioski co do przyszłości chrześcijaństwa, a również rozdział o nacjonalizmie, natomiast stosunki w Indjach Wschodnich przedstawione zostały jednostronnie i bez uwzględnienia szerokiego podłoża społecznego, jakie ta kwestja niewątpliwie posiada. B.

H a u s n e r Roman: Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów. Materiały Komisji dla usprawnienia administracji publicznej przy Prezesie Rady Ministrów, tom VII. Warszawa, 1932.

Niezmierna powódź ustaw i rozporządzeń normujących nasze współczesne życie, do tego chaotycznych i wadliwie opracowanych tak pod względem rzeczowym, jak i pod względem techniki legislacyjnej — oto główne motywy, które skłoniły Komisję dla usprawnienia administracji publicznej do zaproszenia Autora do napisania powyższej pracy.

Ze znaną sobie skrupulatnością wywiązał się Autor ze swego zadania. Opracowany przez niego „Projekt uregulowania trybu przygotowania i ogłaszania obowiązujących przepisów” obejmuje 217 paragrafów i dzieli się na 9 rozdziałów obejmujących: zagadnienie (§§ 1, 2), przepisy ogólne (§§ 3—8), przepisy organizacyjne («§§ 9—46), organa publikacyjne (§§ 47—61), rozpowszechnianie i udostępnianie obowiązujących przepisów (§§ 62—74), porządkowanie obowiązujących przepisów (§§ 75—81), przygotowywanie przepisów (zadania ministerstw) (§§ 82—148), przygotowywanie przepisów (udział czynnika centralnego) (§§ 149—172) oraz legislację w Sejmie i Senacie (§§ 173—217).

Projekt poprzedza Autor zestawieniem projektów i głosów, dotyczących zagadnienia udoskonalenia ustawodawstwa naszego oraz własnymi wywodami mającymi wyjaśnić wszechstronnie cały problem, a kończy pracę rozważaniem na temat, jakie zagadnienia powinny znaleźć uregulowanie w przepisach o technice legislacyjnej.

Trudno w tem miejscu zająć się rozbiorem myśli uzewnętrz-
nionych w wywodach Autora i jego projekcie, który — jak za-
znacza we wstępie Przewodniczący Komisji dla uspr. adm. publ.
— „będzie poddany szerszej dyskusji w gronie znawców tego przed-
miotu”.

Chcę jedno zaznaczyć, że Autor zwraca słusznie z całym na-
ciskiem uwagę na brak fachowości u kompetentnych czynników,
jako jedną z przyczyn niedomagania naszej techniki legislacyjnej.
Można w pierwszej chwili powiedzieć, że nic łatwiej, jak usunąć
niefachowców i dać fachowców. Sprawa jednak nie jest ani tak
łatwą ani tak prostą. Żyjemy w ustroju demokratycznym. A z na-
tury i psychologii demokracji wypływa — jak wykazało życie —
właśnie brak fachowości i kult dla niekompetencji.

Nie pomogą tu żadne rozumowania ani projekty lub nawet
uchwalone ustawy. Trzebaby wprzód zmienić duszę demokracji. Czy
jest to jednak wykonalne? Czy demokracja chciałaby wydać na
siebie wyrok śmierci? *Prof. Dr. Jerzy Panejko* (Wilno).

L a n g r o d Jerzy Stefan, Dr.: O autokefalji prawosławnej w Pol-
sce. Studium z zakresu polskiej polityki i administracji wyzna-
niowej. Warszawa, „Biblioteka Polska”, 1931.

Sprawa prawosławia jak i wogóle wyznań religijnych niekato-
lickich jest ze względu na przepisy naszej Konstytucji i społeczno-
etyczną działalność wyznań bardzo ważną — według zaś słów au-
tora „ma w oczach przeważającej większości społeczeństwa bodajże
najważniejsze znaczenie”. To też z uznaniem należy studjum au-
tora o autokefalji powitać.

Na wstępie pisze autor o ważności zagadnienia wyznaniowego
na wschodzie i o różnoczynności Polaków i mniejszości naro-
dowych w Polsce i daje bardzo interesujące i trafne wyjaśnienie
przepisów Konstytucji marcowej. Omówiwszy krótko lecz jasno
problem prawosławia w Polsce i dane statystyczne tego wyznania,
przedstawia autor dzieje prawosławia na ziemiach ruskich od roku
955; w Rosji carskiej; w Polsce przedrozbiorowej od r. 1338; pod
zaborem rosyjskim; w Rosji bolszewickiej i w Polsce niepodległej.
Ustępy te są zwięzłe i zajmująco napisane.

Obszernie omawia sprawę rewindykacji świątyń zabranych
przez rząd rosyjski unitom i katolikom, zwraca „baczną uwagę na
rzeczowe projekty zgodnego uregulowania tej tak spornej i rozją-
trzonej sprawy w imię interesów Państwa oraz kościołów katolic-
kiego i prawosławnego”, streszczając zapatrywanie w tej sprawie
dra Mieczysława Niwińskiego „W sprawie rewindykacji kościołów”
w „Czasie” nr. 291 z dnia 19 grudnia 1929 r.

Autor porusza też ważną sprawę dotacji duchowieństwa prawosławnego, jako też uregulowania w drodze ustawowej zarówno stosunku Państwa Polskiego do prawosławia w sposób trwały jak niemniej osobowości prawnej i praw majątkowych prawosławia w Polsce oraz dotację państwową na cele kościoła prawosławnego.

Proklamując autokefalię, przekreśliło prawosławie polskie, według słów autora, dzieło rozbiorów. Ważność tego faktu autor przedstawia tak pod kątem widzenia politycznego jak i państwowej administracji wyznaniowej i podaje w całej rozciągłości tomos patriarchy ekumenicznego w Konstantynopolu Grzegorza VII z dnia 13 listopada 1924 r., zatwierdzający autokefalię polską, omawiając obszernie znaczenie tegoż, dalej sytuację prawną kościoła prawosławnego w Polsce i wyliczając źródła prawa obowiązującego w polskim kościele prawosławnym. Spis ten nasuwa autorowi szereg ważnych uwag, które to uwagi autor rozprowadza, wykazując chaos prawny w tej dziedzinie, utrudniający wysoce orientację.

Dalej autor omawia projekt ustawy „o stanowisku prawnem polskiego autokefalicznego kościoła prawosławnego”, sprawy oświatowe, założenie, skład i charakter Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, konieczność reformy podręczników do nauki religii prawosławnej w szkołach, sprawy narodowościowe, sprawę języka liturgicznego i jej ewolucję, w końcu sprawę soboru generalnego.

Autor pracę swą, wyżej omówioną, oddał w ręce czytelnika w chwili, w której ważyły się losy prawosławia na ziemiach polskich ze względu na niedaleki (wówczas) już sobór generalny Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce.

W każdym razie i teraz powyższe studjum nie traci na wartości ze względu na tak jasno przedstawioną historję prawosławia w Polsce od jej zarania aż do naszych czasów. Na tę historję należy wielki położyć nacisk.

Niemniej cenne są uwagi autora w kwestji administracji wyznaniowej w Polsce nie tylko w stosunku do zagadnienia prawosławnego ale i do innych wyznań religijnych., Uwagi te powinny służyć jako wskazówki do rozwiązania dalszych problemów wyznaniowych.

Wprez. Stanisław Szczaniecki (Poznań).

L a n g r o d Jerzy Stefan: Służba publiczna jako funkcja administracyjna. Wprowadzenie w naukę o pojęciu służby publicznej. 1932, str. 94.

W pracy powyższej dąży Autor do wstrząśnięcia podstaw, na których opiera się współczesne prawo publiczne oraz do przedstawienia nowych prądów, nurtujących w życiu prawnem Francji.

Autor zaznacza wyraźnie, że podniesiony przez niego problem obraca się dotąd tylko w płaszczyźnie nauki administracji i nie został jeszcze przez prawo pozytywne zrealizowany. Mamy tu raczej do czynienia z przewrotem ideologii instytucji służby publicznej. Poprzez „ideę administracyjną” chce Autor zaprowadzić do ideału administracyjnego”. Pojęciu służby administracyjnej chce Autor nadać inne niż dotąd znaczenie. W ujęciu Autora służba publiczna nie jest przejawem suwerennej władzy państwowej, lecz tylko specyficznym sposobem ujęcia funkcji administracyjnej. Tej nowej konstrukcji myślowej przypisuje Autor doniosłe znaczenie teoretyczno-poznawcze i praktyczno-ustrojowe.

Praca Autora jest ciekawa, jakkolwiek nie ze wszystkimi jego wywodami i twierdzeniami można się zgodzić.

Chciałbym w tym miejscu zwrócić uwagę iż Autor zawiele podaje w tekście rozprawy cytatów w językach obcych. Czytanie naspikowanej pracy zdaniami w obcych językach jest męczące dla człowieka władającego temi językami, a wprost niemożliwe dla czytelnika nie znającego tych języków.

Prof. Dr. Jerzy Panejko (Wilno).

M a t e r j a ł y Komisji dla usprawnienia administracji publicznej przy Prezesie Rady Ministrów. Tom V. Podział administracyjny Państwa. Wnioski Komisji. Warszawa 1931, str. 169 z mapą.

W powyższym tomie ogłasza Komisja dla usprawnienia administracji publicznej wnioski dotyczące podziału administracyjnego Państwa, a mianowicie:

1. Ogólne zasady reformy podziału administracyjnego na gminy i powiaty oraz
2. Projekt podziału administracyjnego Państwa na województwa.

Z projektem tym łączy się alternatywny projekt dla województwa lubelskiego, opracowany przez inż. Stanisława Downarowicza. Do książki dodano mapę projektowanego podziału administracyjnego Państwa na województwa.

Omawiając pierwsze zagadnienie, t. j. zagadnienie podziału administracyjnego Państwa na gminy i powiaty, Komisja ograniczyła się jedynie do podania ogólnych zasad reformy tego podziału, nie opracowała natomiast projektu nowego podziału na gminy i powiaty, wychodząc z założenia, że przygotowanie takiego projektu wymagałoby szczegółowych badań terenowych na miejscu, połączonych z dłuższym okresem prac i koniecznością użycia specjalnego aparatu.

Ale i drugie zagadnienie, t. j. zagadnienie podziału administracyjnego Państwa na województwa nie zostało w wydanej książce całkowicie opracowane. Książka zawiera tylko „Część ogólną” projektu, obejmującą uzasadnienie konieczności przeprowadzenia reformy podziału na województwa, ogólne zasady tego podziału oraz zarys projektowanego podziału.

Ustalenie ścisłych granic odłożyła Komisja do części szczegółowej, mającej stanowić konkretną podstawę dla opracowania projektu ustawy o nowym podziale administracyjnym.

W „Ogólnych zasadach” reformy podziału administracyjnego na gminy i powiaty, podaje Komisja:

1. Założenia reformy;
2. Podstawowe zasady racjonalnej organizacji terytorjalnej; gminy wiejskiej i powiatu;
3. Zakres działania samorządu gminy wiejskiej;
4. Zasadniczy typ gminy wiejskiej;
5. Przeprowadzenie reformy gminnej;
6. Zasady racjonalnej organizacji terytorjalnej powiatów ziemskich;
7. Zakres działania samorządu powiatowego;
8. Terytorjalne wskazania racjonalnego podziału na powiaty;
9. Uzgodnienie z podziałem dla celów administracji niesposolonej.

Zagadnieniami powyższymi zajmuje się Komisja szczegółowo poddając je dokładnej analizie. Ideą przewodnią reformy ma być „utworzenie ze wszystkich gmin i powiatów jednostek zdolnych do wykonywania włożonych na nie zadań i obowiązków” (str. 15 i n.). O ile chodzi o najważniejsze — zdaniem naszym — zagadnienie, t. j. o przeprowadzenie reformy terytorjalnej organizacji gmin wiejskich, Komisja przedstawia sobie gminę wiejską, jako obejmującą pewną ilość miejscowości historycznych i osiedli, skupionych około wspólnego środka ciężenia, a więc:

- a) pewną ilość gromad wiejskich w b. zaborze rosyjskim oraz
- b) pewną ilość gmin jednowioskowych w b. zaborach pruskim i austriackim.

Jak z tego widać, Komisja przyjmuje zasadniczo jako najniższą jednostkę podziału terytorjalnego Państwa gminę zbiorową (str. 35 i n.).

Zastanowienia wymaga podejście Komisji odnośnie do istoty gminy jako jednostki samorządowej oraz jej zakresu działania.

Komisja zastrzega się (str. 29), że nie chodzi jej o prawną stronę istoty samorządu, lecz o „główne założenia, sam cel istnienia administracji samorządowej”, przyczem stwierdza słusznie, że liberalna idea uzewnętrzzniona w haśle „wolna gmina w wolnem państwie” lub idea prawa naturalnego, jako „prawa gminy do samorządu”, straciły już swą aktualność.

„Cecha wyróżniająca samorządu zawarta jest — zdaniem Komisji — w jego nazwie. Już sama nazwa „samorząd” (Selbstverwaltung, Self-government) wskazuje, że chodzi tu o wykonywanie administracji własnych interesów przez własne organy” (str. 29). Dalej twierdzi Komisja, że „podmiotami administracji samorządowej są związki publiczno-prawne” i że organy tych związków „mogą decydować w każdej sprawie na podstawie własnego poglądu, wyrobionego w bezpośrednim zetknięciu się z potrzebami związku” i że władza administracyjna rządowa „decyduje nie na podstawie bezpośredniego, życiowego zetknięcia z danym zagadnieniem, lecz na podstawie sprawozdań — aktów” (str. 29, 30).

Gdy przypatrzymy się tym wywodom Komisji, stwierdzić musimy przedewszystkiem, że — wbrew swemu zastrzeżeniu — Komisja wchodzi w prawną stronę pojęcia samorządu i operuje wielce spornymi i nieustalonymi w literaturze prawnopolitycznej pojęciami, jak podmioty administracji publicznej oraz związki publiczno-prawne. Zaznaczyć dalej wypada, że mimo uznania nieracjonalności idei praw naturalnych gmin, wpływ tej idei przebija się właśnie w twierdzeniu Komisji, że przy samorządzie chodzi „o wykonywanie administracji własnych interesów przez własne organy”.

Jeśli staniemy na stanowisku — zdaje się dzisiaj już bezspornem — że współczesna gmina jest jedną z komórek organizmu państwowego i że organy gminne (samorządowe) spełniają dziś administrację państwową podobnie jak organy rządowe, to musimy przyjść do przekonania, że organy samorządowe, podobnie jak organy rządowe, są tylko organami państwowymi, spełniającymi interesy państwowe. Pojęcie zresztą interesów własnych czy lokalnych jest pojęciem względnem, zależnem od subiektywnego zapatrywania. Wywóz śmiecia z ulic, placów i podwórzy gminnych będzie tak dobrze interesem gminnym jak i „ogólno narodowym”. Dla centralnych organów administracji rządowej, a więc „ogólno narodowej” nie może być obojętną sprawą wywozu w gminie śmiecia, gdyż łączy się ona z kwestją zwalczania chorób zakaźnych, a więc z kwestją wybitnie „ogólno narodową”, a czasem i międzynarodową. Z drugiej strony nie można

twierdzić, że w interesie gminy nie leży np. należyte zorganizowanie walki z epidemjami lub też rozwój przemysłu fabrycznego. Dziś łączą się razem i zajął się wszystkie zagadnienia administracji publicznej i o sprawach lokalnych lub „ogólno narodowych” można mówić w znaczeniu potocznym, ale nie naukowym.

Dlatego racjonalniejszym wydaje się oparcie zakresu działania samorządowych organów na kryterjum celowości, a nie jakości spraw: zdecentralizowanym samodzielnym organom samorządowym winny być przekazane takie sprawy, które mogą one bardziej celowo i lepiej załatwić od hierarchicznie zorganizowanych organów administracji rządowej, bez względu na to, czy będziemy uważać je za „lokalne”, „ogólno narodowe” lub „państwowe”. Nie należy zresztą zapominać, że i organy rządowe załatwiają tak sprawy wybitnie „lokalne”, jak i wybitnie „ogólno narodowe”.

Nieuzasadnionem jest również wyprowadzanie istoty samorządu ze słowa „samorząd”. Polski termin „samorząd” jest przetłumaczeniem niemieckiego terminu „Selbstverwaltung”, a ten ostatni jest przetłumaczeniem angielskiego „Self - government”, obejmującego w sobie daleko szersze pojęcie, od tego, które łączymy ze samorządem. Oznacza on bowiem w Anglii całość administracji państwowej z parlamentem i królem na czele, a więc obejmuje w sobie pojęcie niemieckiego Selbstverwaltung, Selbstregierung i Selbstgesetzgebung. W Anglii na określenie tego, co nazywamy samorządem, używa się terminu „local-government” (zarząd lokalny). Jeśli już chodzi o najbardziej odpowiedni termin dla instytucji samorządu, to mają go Francuzi w słowie „decentralisation”.

Twierdzenie Komisji, że organ samorządowy decyduje na podstawie bezpośredniego, życiowego zetknięcia z danym zagadnieniem, a organ rządowy na podstawie sprawozdań, a więc aktów, — nie jest przekonujące, gdyż jak z jednej strony organ samorządu wyższego stopnia, a także w wielkiej mierze organy samorządowe większych miast, decydować będą również na podstawie sprawozdań, względnie aktów, tak z drugiej strony nic nie stoi na przeszkodzie, aby niższe organy administracji rządowej nie decydowały na podstawie bezpośredniego zetknięcia się z danym zagadnieniem. W istocie rzeczy organy te w ten sposób faktycznie postępują i we wielu też wypadkach są do tego nie tylko one, ale też i wyższe organy administracji rządowej zobowiązane ustawowo.

Przechodząc do projektu podziału administracyjnego Państwa na województwa, Komisja zastanawia się nad potrzebą reformy tego podziału, przyczem traktuje tę reformę jako fragment ogólnej reformy administracji publicznej i zastanawia się

nad zagadnieniem reformy podziału administracyjnego w państwach obcych (Francja, Rosja, Niemcy, Anglja, Czecho-Słowacja, Rumunia, Jugosławja); poddając następnie krytyce obecny podział Państwa na województwa, podnosi Komisja jako wadę dzisiejszego podziału Państwa:

- a) nieuwzględnianie regionalnych powiązań pomiędzy poszczególnymi częściami terytorjum państwowego,
- b) oparcie się na dawnych granicach b. państw zaborczych,
- c) niedostosowanie do potrzeb samorządu wojewódzkiego,
- d) niezgodnienie z podziałem dla celów administracji nieze-polonej oraz
- e) nadmierną ilość jednostek administracyjnych.

Przy rozpatrywaniu ogólnych zasad podziału na województwa, Komisja stanęła na stanowisku trzystopniowości podziału administracyjnego, przyjmując województwo jako jednostkę terytorjalną administracji ogólnej i zarazem jako jednostkę samorządu terytorialnego najwyższego rzędu.

Jako podstawową ideę terytorjalnej organizacji województwa uznała Komisja następujące zasady:

a) województwo powinno obejmować obszar wyodrębniający się z terytorjum Państwa występującymi nań zagadnieniami państwowymi i dla którego z racji tych właśnie występujących na nim zagadnień powinien być stworzony odrębny wojewódzki program wewnętrznej polityki państwowej (str. 115),

b) obszar terytorjalnie wyodrębniającego się zagadnienia, dla którego ma być stworzony odrębny, regionalny program polityki wewnętrznej Państwa, powinien być objęty przez jedno województwo w całości, a nie dzielony pomiędzy parę województw (str. 118),

c) każde województwo winno być oparte na ośrodku miejskim, będącym węzłem regionalnym dla całego obszaru województwa (str. 119),

d) każde województwo winno stanowić gospodarczo wystarczającą jednostkę na pokrycie potrzeb samorządu w rozumieniu świadczeń na rzecz samorządu (str. 120),

e) podział na województwa winien być uzgodniony z innymi okręgami administracyjnymi.

Spodziewałyby się należało, że Komisja w projektowanym następnie podziale Państwa na 12 regjonów trzymać się będzie ustalonych przez siebie zasad. Tymczasem — co zresztą Komisja sama przyznaje (str. 153) — projektowany przez nią podział nie jest całkowitem zrealizowaniem podanych wyżej zasad. Naogół trzy momenty wywierały przeważający wpływ na projektowanie poszczególnych regjonów: momenty polityczne, momenty gospodarcze oraz wzgląd na obronę

Państwa. Po uwzględnieniu dopiero jednego z tych trzech wymienionych momentów stosowała Komisja ustalone przez siebie zasady, racjonalnej organizacji terytorjalnej Państwa. Projektowany podział nie jest więc oparty na jednolitych zasadach, lecz jest wypadkową różnych zasad i może nasunąć pewne zastrzeżenia. Stanowi on kwestję otwartą, podlegającą dyskusji.

Projekt stoi pod wybitnym wpływem idei regionalizmu, dziś bardzo modnego, ale nie bardzo ustalonego. Można tutaj rozumieć realizację rozmaitych postulatów, uzasadniających indywidualność i własne życie danych jednostek regionalnych, odrębnych od innych jednostek.

Na jedną prawdę należy w tern miejscu zwrócić uwagę, a mianowicie, że najidealniejszy podział terytorjalny Państwa nie pociągnie za sobą dodatnich wyników, jeśli w dziedzinie administracji państwowej (rządowej i samorządowej) panować będzie dotychczasowy kult niefachowości i niekompetencji.

Może jednak niniejsza publikacja Komisji łącznie z jej poprzednimi publikacjami da impuls do intensywniejszego zajęcia się zagadnieniem fachowości aparatu administracyjnego we wszystkich dziedzinach administracji państwowej.

Prof. Dr. Jerzy Panejko (Wilno).

- Adelstein J.: Ustawa o zgromadzeniach z dn. 11. III. 1932. Warszawa 1932, str. 96.
- Bernaczek K. i Smolka Zb.: Zbiór wyroków N. T. A. Warszawa, P. A. T., 1932, str. 240.
- B. G.: Poradnik dla nauczycieli w sprawach służbowych. Ustawa o ustroju szkolnictwa. Lwów 1932, str. 104.
- Borkowski Dunin P.: Tendencje ustrojowe w Polsce. Warszawa, „Droga”, 1931, str. 59. 3 zł.
- Bortkiewicz W.: Przepisy o teatrach i kinematografach. Warszawa 1931, str. 200.
- Dodatek do Konstytucji R. P. z 17. III. 1921 w brzmieniu ustalonym ust. z 2. III. 1926. Tarnów, księgarnia Z. Jelenia, 1932, str. 7.
- D-ski E.: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Łódź, Inst. Rzemieślniczy, 1932, str. 37.
- Ehrenberg Z.: Projekt noweli do prawa przemysłowego. Poznań, Zw. Tow. Przem. i Rzemieśl., 1931, str. 28.
- Grynsztejn J. i Kerner Ig.: Dodatek do wydawnictw. Przepisy o organizacji gmin wyznaniowych żydowskich. Warszawa 1931, str. 24.
- Hartman S. i Olszewski A.: Skorowidz polskiego prawodawstwa socjalnego obecnie obow. Warszawa, Biblioteka dzieł prawnych, 1932, str. 126.

- Hlond A. ks. arcbp.: O chrześcijańskie zasady życia państwowego. Płock, Dobra prasa, 1932, str. 36.
- Iserzon E.: Postępowanie administracyjne. Warszawa, Hoesick, 1931, str. 144.
- Janicki St.: 10 lat przynależności Śląska do Rzeczypospolitej, 1922—32. Katowice, 1932, str. 46.
- Kopczyński E.: Podręcznik dla sołtysów na obszarze b. zaboru rosyjsk-Warszawa, „Zw. Prac. Adm. Gminnej”, 1931, str. 1931.
- Kotowicz D.: Tezy z wyroków (dotyczące spraw rolnych) S. N. i N. T. A. Warszawa, Min. Reform Rolnych, 1932, str. 32.
- Krakowski Br.: Podstawy prawne opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą w Polsce. Warszawa, 1931, str. 383. 10 zł.
- Król M.: Zmiany i przekształcenia zwyczajowe konstytucyj. Wilno, Rocznik prawniczy wileński, 1931, str. 109.
- Kraeutler Ig.: Zadanie statystyki administracyjnej. Warszawa, „Kwartalnik Statystyczny”, 1932, ?lr. 5.
- Łagowski J.: Państwo niepodległe czy kolonja. Warszawa 1932, str. 16.
- Masaryk T. G.: Rewolucja światowa. Zwycięstwo idei wolnościowej narodu. Tłum. W. M. Kozłowski. Warszawa, 1932, str. 697, 8 zł.
- Miller A.: Kodeks karny administracyjny. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 94.
- Mrnotti Corvi A.: Państwo korporacyjne. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 29. 1,50 zł.
- Nestorowicz M. Wł.: Zbiór ustaw i rozporządzeń drogowych. Warszawa 1931, str. 401.
- Peretiatkowicz A.: Współczesna encyklopedia życia politycznego z uwzględnieniem życia gospodarczego. Warszawa, Dom Książki Polskiej. 1932, str. 225. 5 zł.
- Peretiatkowicz A.: Konstytucja R. P. i ważniejsze ustawy polityczne, uzupełnione statutem Ligi Narodów i konkordatem z Kościołem, wyd. V. Poznań, Księgarnia Św. Wojciecha, 1932, str. 247.
- Pieniążek St., Sobkiewicz E. i Krelowski K.: Kalendarz administracyjny na 1932 r. Warszawa 1932, str. 173. 5 zł.
- Prace Komisji Konstytucyjnej Sejmu. I. zawiera referaty: St. Car: O uprawnieniach Prezydenta R. P. w stosunku do Sejmu i Senatu; Podowski B.: O składzie Sejmu etc. Warszawa 1932, str. 126.
- Prawo polityczne wraz z ogólną nauką o państwie według wykładów prof. dr. W. Komarnickiego, wyd. II., opr. za zgodą prof. W. Komarnickiego mgr. A. Stefanowicz. Wilno, Koło Prawników Uniw. St. Batorego, 1932, str. 185.
- Przepisy o opiece nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą w woj. śląskiem. Warszawa 1931. str. 58. 1,50 zł.
- Przyłbicki A.: Ustrój nowy i jego prawo najwyższe. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 24. 2 zł.

- Putek J. dr.: Obywatelskie prawo zgromadzeń według ustawy o zgromadzeniach z 11. III. 1932. Tarnów 1932, str. 62.
- Rybarski R.: Kryzys rządów pomajowych. Warszawa 1931, str. 8.
- Seweryn St.: Zagadnienie wychowania państwowego. Warszawa, „Sprawy szkolne”, 1932, str. 19.
- Skwarczyński A.: Myśli o nowej Polsce. Warszawa, „Drogi”, 1931, str. 146.
- Śliwińska-Zarzecka M.: Wychowanie obywatelskie. Dobry obywatel to fundament państwa. Warszawa 1932, str. 11.
- Śliwiński F. i Andersen R.: Zbiór najważniejszych ustaw, rozporządzeń i przepisów z zakresu szkolnictwa i administracji szkolnej. Toruń, Kuratorium, 1932, str. 63.
- Syska J.: O rozszerzeniu państwowej ustawy o ustroju szkolnictwa na woj. Śląskie. Katowice 1932, str. 23.
- Syruczek W.: Zajazd kardynała (Państwo teologiczne). Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 37. 0,90 zł.
- Szczepańska Z.: Instytucja Senatu we Francji (od 1875 po dzień dzisiejszy) w porównaniu z instytucją Senatu w Polsce (w dobie obecnej). Toruń 1931, str. 63.
- Telakowski E.: Przyczynek do analizy ustroju społ. R. P. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1931, str. 71. 1,20 zł.
- Teodorowicz J. X. arcyb.: Państwo chrześcijańskie a państwo pogańskie. Warszawa 1931, str. 47. 0,30 zł.
- Wawelberg M.: Suwerenność państwa i internacjonalizacja prawa. Warszawa, Biblioteka Groszowa, 1931, str. 122.
- Waśkowski M. i Misiewicz J.: Przepisy dotyczące bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego. Warszawa, Gazeta Administracji i Policji Państwowej, 1931, str. 285.
- Zawadzki Z.: Ruś podkarpacka i jej stanowisko prawnopolityczne. Warszawa, „Sprawy obce”, 1931. 4 zł.
- Ziemnowicz M.: Rodzina a wychowanie państwowe, Lwów, Książnica Atlas. 1932, str. 39.

Czasopisma: Sigma: Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej (Biuletyn Urzędniczy Nr. 1—2, 304, 5—6, 7—8, 1932). — Gembarski L.: O suwerenności (Biuletyn Urzędniczy Nr. 1—2, 5—6, 1932). — De Berrier Longchamps A.: Lekceważenie prawników administracyjnych (Biuletyn Urzędniczy Nr. 3—4, 1932). — J. M.: Jurysprudencja N. T. A. (Biuletyn Urzędniczy Nr. 5—6, 1932). — Kruczek St.: Administracja wodna po zniesieniu urzędu Min. Robót Publicznych (Biuletyn Urzędniczy Nr. 7—8, 1932). — Czuma I.: Odpowiedzialność prezydenta (Droga Nr. 3, 4, 1932). — Boye E.: Nauczyciele Mussoliniego (Droga Nr. 3, 1932). — Siwik Br.: Z zagadnień ustrojowych państwa (Droga Nr. 6, 1932). — Landsdorff Fr.: Zagadnienie prawicy w Polsce (Droga Nr. 7, 8, 1932). — Dunin-Borkowski P.: Eta-

tyzm jako zagadnienie polityczne (Droga Nr. 9—10, 1932). — Hausner R.: Ustawa o organizacji administracji rządowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 21, 22, 23, 1931). — Borowski A.: Organizacja warszawskiej policji narodowej wykonawczej w latach 1863—64 (c. d.) (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 21, 23, 1931 i Nr. 1, 1932). — Brzeziński W.: Uwagi o projektowanym podziale państwa na województwa (Gazeta Admiu. i Policji Państwowej Nr. 22, 1931). — Rybczyński: Projekt zniesienia urzędu ministra robót publicznych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 22, i usprawnienie administracji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 23, 1931). — Kaczorowski M.: W sprawie unifikacji nadzoru nad komunikacją (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 24, 1931). — Pawlikowski M.: Art. 71 rozp. o postępowaniu administracyjnym (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 24, 1931). — Panejko J.: Z zagadnień sądownictwa administracyjnego (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 1, 1932). — Hausner R.: O trybie postępowania obow. przepisów (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 2, 1932). — Jankowski T.: Ministerstwo spraw wewn. w 1931 r. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 2, 1932). — Czapiński Wł.: Kto ma prowadzić polityk"; widowiskową (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 3, 1932). — Szymkiewicz G.: Unifikacja nadzoru nad komunikacją i zniesienie urzędu ministra robót publicznych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 5, 1932). — Hausner R.: Ogłaszanie obow. przepisów (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 7, 1932). — Panejko J.: O reformie nauczania administracji i prawa administracyjnego (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 7, 1932). — Rybczyński M.: Unifikacja nadzoru czy koncentracja administracji technicznej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 7, 1932). — Łopuszański J.: Unifikacja ministerstw czy komunikacji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 8, 1932). — Stożysk S.: Przepisy o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 8, 1932). — Wielopolski A.: Zagadnienie reformy administracji w Polsce i Niemczech (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 9, 1932). — Paczowski Wł.: O mocy obow. przepisów, wydanych przez niemieckie władze okupacyjne (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 9, 1932). — Mioduszewski J.: Z praktyki sądowej karno-administracyjnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 9, 1932). — Hausner R.: Udoskonalenie ustawodawstwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 10, 1932). — Taubenschlag G.: Bezstronność urzędników administracyjnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 10, 1932). — Jankowski T.: Projekt ustawowego uregulowania sprawy zbiorów publicznych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 10, 1932). — Głiszczyński St.: Sprawozdanie nadzoru nad zw. komunalnymi (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 11, 1932). — Czapiński Wł.: Wolność zgromadzeń (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 11, 1932). — Sko-

kowska - Rudolfova M.: Ustawodawstwo przeciwgruźlicze w Polsce (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 11, 1932). — Hausner R.: Projekt uregulowania trybu przygotowywania i ogłaszania obow. przepisów (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 12, 13, 14, 15, 16, 1932). — Szymkiewicz G.: Luźne uwagi w sprawie projektu przepisów o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 12, 1932). — Chylewski J.: Pojęcie miasta w woj. południowych i konieczność oparcia go na jednolitej nowoczesnej podstawie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 12, 1932). — Willmann W.: O wycieczne myśli organizacyjnej policji lotniczej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 12, 1932). — Ostrowski K.: Administracja jako służba publiczna (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 13, 1932). — Bubiński F.: W sprawie zastępców (pełnomocników) osób interesowanych w postępowaniu administracyjnym (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 13, 1932). — Dołżycki W.: Podział czynności w starostwach (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 13, 1932). — Jankowski T.: W sprawie prawników administracyjnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 14, 1932). — Wengierow J.: Zasada parytetu w ustawie konstytucyjnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 14, 1932). — Izdebski Z.: O nielegalnym utrzymywaniu urzędów wodnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 14, 1932). — Drawicz J.: Powiaty miejskie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 15, 1932). — Pawlikowski M. K.: Na marginesie nowelizowanej ustawy o N. T. A. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 15, 1932). — Walewski St.: Zebranie naczelników miast niezespołonych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 16, 1932). — Langrod J.: Sądownictwo administracyjne w Rzeczypospolitej Krakowskiej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 17, 1932). — Jarniński F.: Państwowa pomoc lekarska dla funkcjonariuszów państwowych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 17, 1932). — Hausner R.: Zmiany w organizacji władz naczynych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 18, 1932). — Szymański T.: Komisarz rządowy w gminie miejskiej b. Król. Kongr. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 18, 1932). — Raczyński St.: Organizacja kontroli administracji publicznej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 19, 20, 21, 1932). — Przeorski P.: Organa administracji publicznej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 19, 1932). — Szymkiewicz G.: Właściwość władz według rozp. Pr. R. P. z 16. II. 1928 o prawie budowlanym i zabudowaniu osiedli (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 19, 1932). — Namysłowski Wł.: Znaczenie prawne flagi państwowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 20, 1932). — Pogonowski J.: Postępowanie administracyjne w Polsce i Jugosławji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 20, 1932). — Nizankowski T.: Postępowanie karno-administracyjne na Śląsku Cieszyńskim na tle nowego prawa o wykroczeniach (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 21,

1932). — Wojstomski St.: Nowa ustawa sowiecka o obywatelstwie (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 27, 1932). — Kilka uwag o państwie i opinii publicznej (Głos Prawa Nr. 4—5, 1932). — Rosenberg M.: Uwagi na marginesie przepisów karno-administracyjnych K. P. K. (Palestra Nr. 3—10, 1932). — Bobrzyński J.: Jak napisać polską konstytucję (Nasza Przyszłość, luty, 1932). — Gembarzewski L.: Napoleon, nowe ujęcie jego postaci i roli (Nasza Przyszłość, luty, 1932). — Bobrzyński J.: Istota i charakter stronictwa Prawicy Narodowej (Nasza Przyszłość, kwiecień, 1932). — Kliszewicz A.: Ustroje stabilizowane naszych czasów (Nasza przyszłość, wrzesień, 1932). — Projekt Konstytucji (Nasza Przyszłość, październik, 1932). — Makowski W.: Ustroje polityczne państw bałtyckich (Nowe Państwo, t. I. Nr. 1, 1931). — W. A. Dr.: Z rozpraw komisji konstytucyjnej (Nowe Państwo, t. I, Nr. 2, 1931). — Car St.: Referat wstępny o projekcie rewizji konstytucji (Nowe Państwo, t. I, Nr. 2, 1931). — Uwagi Episkopatu w przedmiocie zmiany konstytucji (Nowe Państwo, t. I, z. 2, 1931). — Odpowiedzi na ankietę konstytucyjną Sejmu (Nowe Państwo, t. I, z. 2, 3, 4, 1931). — Makowski W.: Ku państwu społecznemu (Nowe Państwo, t. I, z. 4, 1931). — Prace komisji konstytucyjnej Sejmu (Nowe Państwo, t. II, Nr. 5, 6, 1932). — Szerer M.: Skok w ciemnię (Nowe Państwo, t. II, Nr. 2/6, 1932). — Seidler T.: O składzie i uprawnieniach senatu. — Czuma Ig.: O odpowiedzialności Prezydenta Rzeczypospolitej. — Mackiewicz M.: O uprawnieniach reprezentacyjnych Prezydenta Rzplitej (Nowe Państwo, t. II, Nr. 2/9, 1932). — Nicznański Z.: Projekt Konstytucji Rz. P. (Prawo Nr. 1—2, 1932). — Lanprod J.: Służba publiczna jako funkcja administracyjna (Przegląd Notarjalny Nr. 1, 2, 3, 1932). — v. Gerlach H.: Rzesza niemiecka w przeddzień wyborów do parlamentu (Przegląd Polityczny, t. XVI, z. 6, 1931). — Ostrowski K.: Służba publiczna (Przegląd Prawa i Administracji, kw. IV, 1932). — Roimarin S.: Uwagi o sądownictwie konstytucyjnym (Przegląd Prawa i Administracji, kw. III, 1932). — Zakrzewski K.: Na marginesie dyskusji konstytucyjnej (Przełom, Nr. 1, 1932). — Gedyminowicz: Demokracja rzeczywista i urojona (Przełom Nr. 5, 1932). — Wałek-Czernecki T.: Po wyborach francuskich (Przełom Nr. 6, 1932). — Strzelecki J.: Jeden z projektów reformy administracji w Prusach (Samorząd Nr. 13, 1932). — Jaro-szyński M.: Ku jednotorowości administracji publicznej (Samorząd Nr. 16, 1932). — H. K.: Powiat we Francji (Samorząd Nr. 29, 1932). — Korwin-Piotrowski M.: Powiatowe organa kolegjalne i ich znaczenie praktyczne (Samorząd Nr. 36, 1932). — Starzewski J.: „Racja stanu” jako naczelna norma odrodzonej Polski (Sprawy Obce, z. VIII, 1931). — Makowski W.: Reklama polityczna a t. zw. wola społeczna (Themis Polska, s. III, t. VII, 1932).

- Aubry M.: Le Reichsrat dans la constitution allemande du 11. VII. 1919. Paris 1932. 3 fr.
- Autrand A.: Statistique des elections parlementaires et des partis politiques en Vaucluse de 1848—1928. Voison la — Romaine (Vaucluse), Macabet. 1932, str. 312. 25 fr.
- Baratier P.: Regime administratif et droit anglais. Paris, Giard, 1932. 3 fr.
- Barthelemy J.: La crise de la democratie contemporaine. Paris, Libr. de droit et de la jurisprudence, 1932, str. 226.
- Barthelemy J.: Precis de droit constitutionnel. Paris, Dalloz, 1932, str. 121. 25,— fr.
- Begouin P.: Les commissions d'enquete parlementaire. Paris, Loviton, 1931, str. 187.
- Bickart R.: Les parlements et la notion de souverainete nationale au XVIII s. Paris, Alcan, 1932, str. 285.
- De la Bigne de Villeuve: Essai d'une theorie realiste de droit politique. Paris, Sirey, 1931, str. 339.
- Boissier L. et Mirkin-Guetzévitch B.: Annuaire parlementaire 1931 avec la collaboration de J. Laferriere. Paris, Delagrave, 1932, str. 742.
- Bonnard R.: Les recours juridictionnels des administrés. Paris, Inst. inter. de droit public, 1932, str. 83.
- Bonnard R.: Precis elementaire de droit public, 2 ed. Paris, Sirey, 1932, str. 464. 25 fr.
- Boulard Ch. L.: Le respect par l'administration active des decisions du Conseil d'Etat au contentieux. Paris, Press. Univ., 1932, str. 132.
- Brecher L.: Contribution a l'etude de l'histoire du droit public roumain. Grenoble, 1931.
- Burckhardt W.: Le droit federal suisse, 2 v. Paris 1931. 85 fr.
- Butler N. M.: Les Etats-Unis d'Amerique. Paris, Alcan, 1931.
- Carre de Mailberg R.: Considerations sur la question de la combinaison du referendum avec le parlementarisme. Paris, Giard, 1931, str. 24. 3 fr.
- Charpentier J.: J. J. Rousseau ou le democrate par depot, 2 ed. Paris, Perrin, 1931, str. 330.
- Chimienti P.: Droit constitutionnel italien. Paris, Giard, 1932, str. 647. 65,— fr.
- Clemenceau: Sur la democratie. 9 conferences. Rapportees P. M. Segard. Paris, Larousse, 1930, str. 207.
- Constantinoff J.: Les recours contre l'Administration dans la legislation et la jurisprudence anglaise. Paris, Duchemin, 1931.
- Constitution federale de la Confederation Suisse. Berne, Chancellerie federale, 1931, str. 94. 1,50 fr ssw.
- Corcos F.: Catechisme des partis politiques. Historique doctrine et programme de tous les partis politiques en France. Paris, Aubier, 1932, str. 253. 15 fr.

- Danton Charlier E.: De l'amenagement du principe de la liberie individuelle du travail en droit francais. Paris 1932, str. 79.
- Daresté F. et Daresté P.: Les constitutions modernes. T. III. Paris 1931. 80,— fr.
- Dauphin G.: L'administration consultative centrale. Paris, Riviére 1932, str. 296.
- Dejardin J.: L'evolution de la theorie du recours parallele. Paris, Sirey, 1931, str. 144.
- Delbez L.: De l'exces de pouvoir comme source de responsabilite. Paris 1932. 5 fr.
- Delousy P.: Le quasi-contrat administratif. Paris 1931.
- Dendias M.: Le renforcement des pouvoirs du chef de l'etat dans la democratie parlementaire. Paris, Boccard, 1932, str. 127.
- Deveze M.: La crise du parlementarisme. Paris 1932. 60 fr.
- Duclos P.: La notion de constitution dans l'oeuvre de l'Assemblée constituante de 1789. Paris 1932. 45 fr.
- Duguit L. et Monnier H.: Les constitutions et les principales lois politiques de la France depuis 1789. Ouvrage continue par R. Bonnard 5 ed. Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence, 1932, str. 393. 25 fr.
- Dupeyroui H.: Du systeme francais de revision constitutionnel. Paris 1931. 5,— fr.
- Fridieff M.: Les origines du referendum dans la constitution de 1793. Paris 1931.
- Giraud E.: Le vote obligatoire du point de vue des principes et du bon fonctionnement des Institutions representatives. Paris 1931. 4 fr.
- Godefroy E., Barda E. et Renaud F.: Le royaume d'Italie. Son organisation nouvelle etc. Paris, Sirey, 1929. 110 fr.
- Gordon E.: La responsabilite du chef de l'Etat dans la pratique constitutionnelle recente. Paris, Sirey, 1931, str. 280. 60 fr.
- Gordon E.: Les nouvelles constitutions europeennes et le role du chef de l'Etat. Paris 1932. 50 fr.
- Gouet Y.: La coutume en droit constitutionnel interne et en droit constitutionnel international. Paris 1932. 25 fr.
- Gros A.: Survivance de la raison d'etat. Paris 1932. 50 fr.
- Gurwitch G.: L'idée du droit social. Paris, Sirey, 1932, str. 710.
- Gurwitch G.: Le temps present et l'idée du droit social. Paris, Vrin, 1931, str. 335.
- Jeze G.: Cours de droit public 1930—1931. Paris. Giard, 1931, str. 539. 70 fr.
- Jeze G.: Les contrats administratifs de l'Etat, des departements, des communes et des etablissements publics. Paris, Giard, 1932, str. 522. 70 fr.
- Karnecki W.: L'idée constitutionnelle en Pologne d'avant le partage et en Pologne ressuscitee. Paris 1931. 2 fr.

- Kelsen H.: La démocratie. La nature. La valeur. Paris, Sirey, 1932, str. 121.
- Kong Chin Tsong: La constitution des cinq pouvoirs. Paris 1932. 50 fr.
- Ku-Jen-Ju: Le régime actuel de l'indépendance administrative décentralisée en Chine. Nancy, Th., 1931.
- Lacroix J.: L'appréciation de la légalité des règlements administratifs par les tribunaux judiciaires. Nancy 1931.
- Lambert J.: Histoire constitutionnelle de l'Union américaine, y. 1. Paris, Sirey, 1930.
- Lambert J.: La distinction des lois constitutionnelles et ordinaires dans les différents États de l'Europe moderne. Strassbourg 1930, str. 183.
- Le Fur L.: La souveraineté de l'État et ses limites nécessaires. Paris 1932, str. 20.
- Laun R.: Les actes de gouvernement. Paris, Press. univ., 1931, str. 109.
- Le Hénaff A.: Le pouvoir politique et les forces sociales, t. 1. Paris, Sirey, 1931, str. 163.
- Lionnet H. J.: Autonomie administrative et financière des Universités et Facultés. Dijon 1931, str. 98.
- Magnan de Bornier J.: L'empire britannique. Son évolution politique et constitutionnelle. Paris 1931, str. 306. 40 fr.
- Magnin E.: L'état, conception païenne, conception chrétienne. Paris, Bloud & Gay, 1931, str. 163.
- Makowski W.: La Pologne nouvelle dans l'Europe Nouvelle, des transformations de l'état. Paris, Sirey, 1931, str. 41.
- Malaparte C.: Technique du coup d'état. Paris, Grosset, 1932.
- Markovitch: L'organisation administrative prévue par la loi du 3. X. 1929. Paris, Bossuet, 1931, str. 96.
- Mascarel A.: Mussolini, son programme, sa doctrine. Paris, Perrin, 1931, str. 100. 5 fr.
- Mirkine-Guetzévitch B.: Les nouvelles tendances du droit constitutionnel. Paris, Giard, 1931, str. 219. 40 fr.
- Mirkine-Guetzévitch B.: Les constitutions des Nations américaines, Paris, Sirey, 1932. 40 fr.
- Mouskhéli M.: La théorie juridique de l'état fédéral. Paris, Pédone, 1931, str. 302.
- N: Échange des documents parlementaires. (Varsovie) y. 4. Paris, Sirey, 1931, str. 161. 25 fr.
- Orban P. M.: La responsabilité des pouvoirs publics devant la doctrine et la jurisprudence belges. Paris, Boccard, 1931, str. 92. 15 fr.
- Pages A.: Les expositions publiques et le droit administratif. Toulouse 1931.
- Philibert J.: Le but et le motif dans l'acte administratif. Bordeaux 1931.
- Pignier Ch.: Principes de compétence en matière de responsabilité administrative. Paris, Sirey, 1932, str. 98.

- Pistie P.: Les incompatibilités parlementaires. Montpellier, „La Charité”. 1932, str. 199.
- Posada A.: Avant-projet de constitution espagnole. Paris, Giard, 1932. 2,50 fr.
- Quirielle L.: Le gouvernement de Moscou et les republiques sovietiques. Paris 1932. 30 fr.
- Rabany Ch.: Guide general des élections, 4 éd. Paris 1932. 18 fr.
- Richard M.: Le droit de pétition. Aix 1932, str. 763.
- Rodiére R.: Le délit politique en droit francais. Paris 1931.
- Rohmer Ch.: Le droit d'ordonnance et l'esprit de la Charte de 1814. Paris, 1931.
- Rolland J.: Précis de droit administratif. Paris 1932. 25 fr.
- Roux G.: L'Italie fasciste. Paris, Stock et Cie, 1932, str. 215. 12 fr.
- Sabry el Sayed: Le pouvoir législatif et le pouvoir executif en Egypte, Paris, Mechelinck, 1930, str. 424.
- Sérignan: Le parti hitlérien et sa propagande. Paris, Charles—Lavauzelle, 1932, str. 76.
- Sforza C.: Dictateurs et dictatures de l'apres guerre, 7 éd. Paris, Gallimard, 1931, str. 271.
- Smodlaka Sloven J.: La justice administrative en Jougoslavie. Paris 1931.
- Sougun Tchéau: L'évolution de l'opinion publique depuis la revolution de 1911 et l'organisation des partis politique en Chine. Nancy 1931.
- Suiguard J.: Une grande administration indochinoise. Paris, Lorse, 1931, str. 187.
- Szigeti P.: Le président du Reich Allemand. Paris, Mechelinck, 1932, str. 207.
- Trotobas L.: Le contrôle parlementaire de la Trésorerie. Paris 1931. 4 fr.
- Yialatoux J.: Morale et politique. Paris, Desclée De Brunwer, 1931, str. 138. 15 fr.
- Andreae W.: Staatssozialismus u. Ständestaat. Jena, Fischer, 1931, str. 227. 10,— M.
- Apelt W.: Staatstheoretische Beraerkungen z. Reichsreform. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 26. 1,80 M.
- Arnold H. J.: Begriff u. Verfahren d. Verfassungsänderung n. d. Weimarer Reichsverfassung. Berlin, Heymann, 1932, str. 103. 6 M.
- Becker O.: Weimarer Reichsverfassung u. nationale Entwicklung. Berlin, Heymann, 1931, str. 322. 4 M.
- Behrendt R.: Politischer Aktivismus. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 182. 0,80 M.
- Bergstrasser L.: Geschichte d. politischen Parteien in Deutschland, 6 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 226. 3,60 M.
- Bickel H.: Kritische Betrachtungen zum gegenwärtigen Verfahren beim Volksentscheid, Quackenbrück, Kleinert, 1932, str. 79.

- Binderwald H.: Der Gleichheitsgedanke im Rechtsstaate d. Gegenwart. Greifswald, Bamberg, 1931, str. 82.
- Bloch C: Die Reichsgestaltungentendenzen in Deutschland v. 1918 bis zur Gegenwart. Dortmund—Marten, Böhmer, 1932, str. 57.
- Boos R.: Wirklichkeit u. Schein im modernen Staatsbegriff. Berlin—Grunewald, Rothschild, 1931, str. 60. 3 M.
- Braun G. u. Hartnack W.: Die preussische Provinz Pommern bei d. Neueinteilung Deutschlands. Greifswald, Bamberg, 1932, str. 38. 1,50 M.
- Braunias K.: Das parlamentarische Wahlrecht. Bd. 1. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 640. 22,50 M.
- Brecht A.: Reichsreform, warum und wie? Berlin, Stilke, 1931, str. 23 0,50 M.
- Brecht A.: Verhältnis d. Reichs zu d. Landen. Berlin, Heymann, 1931, str. 32, 1928. 1,60 M.
- Burckhardt W.: Schweizerisches Bundesrecht. Frauenfeld, Huber, 1932, str. 145. 5,60 M.
- Butler N. M.: Die republikanische Staatsform. N. Y., Carnegie Endowment, 1931, str. 19.
- Cornelius C: Die foederalistischen Staatsverfassungen Lateinamericas. Berlin, Vahlen, 1932, str. 88. 4,40 M.
- Dameran K.: Die Präsidentschaftsrepublik Argentinien. Leipzig, Noske, 1932, str. 112. 4 M.
- Daniels H.: Die wohlervorbenen Rechte d. Beamten in Theorie u. Praxis. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 171. 5 M.
- Darmstaedter Fr.: Rechtsstaat oder Machtstaat. Berlin—Grunewald, Rothschild, 1932, str. 160. 7 M.
- Dieckmann C.: Verwaltungsrecht. Berlin, Vahlen, 1931, str. 544. 14 M.
- Eichler L.: Politische Rechte u. Bramtrnpflichten. Quackenbruck, Kleinert, 1931, str. 75.
- Ermarth Fr.: Theorie u. Praxis d. fascistisch-korporativen Staates. Heidelberg, Winter, 1932, str. 126. 6 M.
- Ermarth Fr.: Mussolini. Eine verfassungsrechtl. Studio u. d. Regierung Italiens. Tübingen, Mohr, 1932, str. 24. 1,50 M.
- Falkenthal H.: Das Parlament d. Poinischen Republik v. 1919 bis 1930. Słupowo, Kries Bydgoszcz, Falkenthal, 1932, str. 96.
- Fischer F.: Mehrheitssystem u. Mehrheitsfeststellung bei d. Wahl d. deutschen Reichspräsidenten. Meuselwitz, Muller, 1932, str. 110.
- Fischer L.: Der Versammlungsleiter, seine Rechte u. Pflichten mit Sammlung d. Verordnungen gegen polit. Ausschreitungen u. dazu ergangenen Ausführungsbestimmungen d. Reiches u. d. Lander. Diessen, Huber, 1932, str. 132. 2,40 M.
- Friedmann A.: Das Anarcho-Kommunistische System d. Fursten P. Kropotkin. Koln 1931, str. 87.

- Cogarten Fr.: Politische Ethik. Versuch einer Grundlegung. Jena, Diederichs, 1932, str. 220. 4,20 M.
- Goldstaub K.: Die Wahlberechtigung in England auf Grund d. neuesten Gcsetzgebung (1918—28). Berlin, Seydel, 1931, str. 171.
- Goslar H.: Weimar — trotz aledem. Ein Reichsverfassungs-Brevier. Breslau, Neuer Breslauer Verl., 1932, str. 64. 0,60 M.
- Griess J.: Die Obstruktion parlamentarischer Minderheiten. Norden, Schmidt, 1931, str. 58. (Diest.).
- Groethuysen B.: Die Dialektik der Demokratie. Wien, Seidel, 1932, str. 61. 1,80 M.
- Gndeff L.: Die Organisation d. bulgarischen Obiknoweno Narodno Sobranie u. d. staatsrechtliche Stellung seines Reglements. Leipzig, Edelmann, 1931, str. 170.
- Harnack E.: Die Staatsführung in der Zeitwende. Merseburg, 1931.
- Hartmann E.: Gedanken ü. Staat, Politik u. Socialismus. Leipzig, Kröner, 1931, str. 164. 2 M.
- Hatschek J.: Lehrbuch d. deutschen u. preuss. Verwaltungsrechts, 7 u. 8 Aufl. Leipzig, Deichert, 1932, str. 41. 1 M.
- Heinemann H.: Die Freiheit d. politischen Gesinnung u. Betätigung im Beamtenrecht. Wertheim/M, Bechstein, 1931, str. 59.
- Heinrich E.: Der Rang d. Beamten in historischer u. dogmatischer Darstellung. Dresden, Heinrich, 1931, str. 76.
- Herrmann K.: Die Grundlegung d. öffentlichen Rechts. Berlin, Heymanns, 1931, str. 98.
- Herrnheiser J.: Die Rationalisierung in d. öffentl. Verwaltung. Prag, Janacek, 1931, str. 56.
- Heule R.: Reichsreform u. Länderstaat. Rostock, Leopold, 1931, str. 28. 0,70 M.
- Hintze O.: Wesen u. Wandlung des modernen Staats. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 23. 1,80 M.
- Hoeges H.: Die Stellung d. Ministerpräsidenten in Preussen u. d. Staatspräsidenten im Württemberg mit einem Beitrag z. Staatspräsidentenfrage. Erlangen, 1932, str. 80.
- Hsü Dau-Lin: Die Verfassungswandlung. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 182. 5,40 M.
- Huber K.: Die Reichsminister, Ihre Rechtsstellung vor u. nach d. Revolution. Berlin, Montanus Dr., 1931, str. 61. Dies.
- Jacobi E.: Die verfassungsmässigen Wahlrechtsgrundsätze ais Gegenstand richterlicher Entscheidung. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 37. 2,20 M.
- Jellinek W.: Grenzen d. Verfassungsgesetzgebung. Berlin, Springer, 1931, str. 27. 1,80 M.
- Jentsch A.: Deutscher Volkssozialismu, Aufbau d. volkssozialist. Freicheiftstaates. Stettin, Dt. Freicheitsverl., 1931, str. 112. 1 M.

- Kaisenberg G.: Öffentliche Verwaltung u. Büroreform. Berlin 1932, str. 28. 0,60 M.
- Kaltenegger A.: Die politische Stellung d. Beamten nach d. Reichsverfassung. Kallmünz, Lassleben, 1931, str. 57.
- Kaufmann E.: Zur Problematik d. Volkswillens. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 19. 1,50 M.
- Kelsen H.: Wer soll d. Hüter d. Verfassung sein? Berlin, Grunewald, Rothschild, 1931, str. 56. 3 M.
- Knittermeyer H.: Grenzen d. Staates. Berlin, Runge, 1932, str. 64. 1 M.
- Koehne H.: Umfang u. Grenzen d. diktatorischen Befugnisse d. Reichspräsidenten auf Grund d. Art. 48 d. Reichsverfassung. Köslin i. Pomm., Hemdessa, 1932, str. 287.
- Koellreutter O.: Parteien u. Verfassung im heutigen Deutschland. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 35. 2,20 M.
- Koellreutter O.: Der nationale Rechtsstaat. Tübingen, Mohr, 1932, str. 39. 1,50 M.
- Kriek E.: Völkischer Gesamtstaat u. nationale Erziehung. 2 Aufl. Heidelberg, Bündischer Verl., 1932, str. 43. 1,25 M.
- Künkel Fr.: Grundzüge d. politischen Charakterkunde. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1931, str. 118. 4,80 M.
- Kulenkampf J.: Rechtsstaat u. Demokratie. Berlin, Leipzig, Noske, 1931, str. 52.
- Langendorf P.: Der neue Nationalismus. Leipzig 1931, str. 42. 1,25 M.
- Lorentzen G.: Möglichkeiten d. Bekämpfung v. Splitterparteien durch d. Reichstags- u. Landtagswahlrechts. Marburg, Bauer, 1931, str. 60.
- Łubieński Zb.: Die Grundlagen d. ethisch-politischen Systems v. Hobbes. München, Reinhardt, 1932, str. 302. 12 M.
- Mayer H.: Die Krisis d. deutschen Staatslehre u. d. Staatsauffassung Rudolf Smends. Köln, Lill, 1931, str. 97.
- Mühlbauer K.: Die rechtliche Stellung d. Reichspräsidenten. Kallmünz, Lassleben, 1931, str. 82.
- Müller: Beamtentum u. Nationalismus, 2 Aufl. München, Eher, 1932, str. 64. 0,80 M.
- Müller K.: Gutachten u. Ersparnismöglichkeiten in der anhaltischen Staatsverwaltung. Dessau, 1932.
- Müller-Meinigen E.: Bolschewismus — Faschismus oder Freistaat. München, Wittkop, 1931, str. 301. 6,60 M.
- Mussolini B.: Benito Mussolinis Gespräche mit E. Ludwig. Berlin, Zsolnay, 1932, str. 231. 6,50 M.
- Mütze H.: Der Föderalismus im Bundesstaatsrecht. Würzburg, Mayr, 1931, str. 61.

- Namslau G.: Rechtfertigung des Staates bei Christian Wolff. Berlin-Grunewald, Rothschild, 1932, str. 96. 4 M.
- Neumann S.: Die deutschen Parteien. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932. str. 139. 5 M.
- Paetzold H.: Das Volksbegehren ii. das „Freiheitsgesetz“ (1929) als Quelle staatrechtlicher Problemstellung. Berlin-Charlottenburg, Bernard & Graefe, 1932, str. 106. 3,50 M.
- Pfeifer H.: Deutsche u. österreichische Verfassung u. Verwaltung. Wien, „Deutsche Einheit“, 1932, str. 154. 3 M.
- Pistorius Th.: Staats- u. Verwaltungskunde, 3 Aufl. Stuttgart, Kohlhammer, 1931, str. 352. 6,90 M.
- Poetzsch-Heffter Fr.: Grundgedanken d. Reichsreform. Berlin, Liebmann, 1931, str. 48. 1,90 M.
- Pohl R.: Der preussische Staatsrat. Berlin-Grunewald, Rothschild, 1932, str. 77. 3,60 M.
- Quervain A.: Theologie u. politische Gestaltung. Berlin, Furche-Verl., 1931, str. 32. 0,90 M.
- Quervain A.: Das Gesetz d. States. Wesen u. Grenze d. Staatlichkeit. Berlin, Furche Verl., 1932, str. 69. 2 M.
- Richter W.: Goethe u. der Staat. Jena, Fischer, 1932, str. 26. 1 M.
- Rohden R.: Demokratie u. Partei. Wien, Seidel, 1932, str. 364.
- Rosenberg A.: Das Wesensgefüge d. Nationalismus. Grunlagen d. dt. Wiedergeburt. München, Eher, 1932, str. 80. 1 M.
- Rosenthal E.: Ibn Khalduns Gedanken über d. Staat. Ein Beitr. z. Gesch. d. mittelalter. Staatslehre. München, Oldenbourg, 1931, str. 118.
- Sasse H.: Vom Sinn des Staates. Berlin, Runge, 1932, str. 70. 1 M.
- Scheider W. H.: Die verfassungsgebende Gewalt in den süddeutschen Ländern seit d. Revolution v. 1918. Leipzig, Vogel, 1931, str. 155.
- Scheunemann W.: Der Nationalsozialismus, Studie seiner Staats- u. Wirtschaftsauffassung. Berlin, „Der neue Geist“, 1931, str. 143. 3 M.
- Schiebold R.: Menschen u. Gesetze. (Entwurf einer dt. Reichsverfassung). Altenburg, Körner, 1932, str. 96. 7,25 M.
- Schindler D.: Verfassungsrecht u. soziale Struktur. Zürich, Schulthess 1932, str. 162. 7 M.
- Schmidt R.: Die Bürokratisierung d. modernen England u. ihre Bedeutung f. d. heutige deutsche Behördensystem. Leipzig, Hirzel, 1932, str. 43. 2,70 M.
- Schmidt E.: Die verfassungsrechtliche u. politische Struktur d. rumänischen Staates. München, Reinhardt, 1923, str. 151. 5,50 M.
- Schmitt C.: Der Begriff des Politischen. München, Duncker u. Humblot, 1932, str. 81. 2,40 M.
- Schmitt C.: Freiheitsrechte u. institutionelle Garantien d. Reichsverfassung. Berlin, Hobbing, 1931, str. 31. 1,20 M.

- Scholl A.: Weltanschauung u. Staatsgedanke. Quakenbrück, Kleinert, 1932, str. 38.
- Schultz E.: Das Gesicht d. Demokratie. Leipzig, Breitkopf & Hartel, 1931, str. 152. 5 M.
- Sievers R.: Das Beamtenrecht d. Reichsverfassung in der Rechtsprechung d. Reichsgerichts. Berlin, Metzner, 1932, str. 698. 28 M.
- Smellie K. B.: Demokratie u. Partei. Wien, Seidel, 1931, str. 360.
- Sotke Fr.: Die nationalistische Staatsidee. Berlin-Niederschonhausen, „Beruf u. Wissen“, 1932, str. 48. 0,60 M.
- Spann O.: Hauptpunkte der universalistischen Staatsauffassung. 2 Aufl. Berlin, Erneuerungs-Verl., 1931, str. 30. 0,75 M.
- Steinweg A.: Die Kompetenzkonflikte in Preussen 1919—1930. München, Helios Verl., 1931, str. 88. 4,50 M.
- Stolberg Wernigerode A.: Die Reform d. Reichsverfassung. Jena, Neuenhahn, 1932. 0,50 M.
- Strele K.: Rechtsstaat u. Demokratie im neuen Osterreich. Innsbruck, Wagner, 1931, str. 130. 5 M.
- Vogel W.: Deutsche Reichsgliederung u. Reichsreform in Vergangenheit u. Gegenwart. Leipzig, Teubner, 1932, str. 188. 5,40 M.
- Vollrath W. O.: Der parlamentarische Kampf um d. preuss. Dreiklassenwahlrecht. Borna-Leipzig, Noske, 1931, str. 87.
- Walz G.: Staatsrecht. Berlin, Wilke, 1931. (D. gesamte dt. Recht in system. Darstellung), str. 211—410. 8 M.
- Werner R.: Der Reichswahlvorschlag. Berlin, Jungdt, 1931, str. 78. (Diss.).
- Weippert G. Das Prinzip d. Hierarchie. Hamburg, Hanseat. Verl., 1932, str. 168. 5,30 M.
- Will H.: Reichsgesetz als Verkörperung politischer Gewalt. Wiirzburg, Trrltsch, 1932, str. 88.
- Winters Fr.: Das Bildungswesen d. deutschen Beamtenbundes. Berlin, Beamtbund, 1932, str. 40. 0,25 M.
- Ziegler H.: Autoritärer oder totaler Staat. Tübingen, Mohr, 1932, str. 43. 1,50 M.
- Ziegler W.: Die Deutsche Nationalversammlung 1919/20 u. ihr Verfassungswerk. Berlin, Zentralverlag, 1932, str. 372. 10 M.
- Zschoche G.: Das Volk als Souverän u. als Gesetzgeber in der Schweiz. Leipzig, Noske, 1931, str. 66. 5 M.
- Andrew M. H.: Twelve leading constitution with their historical backgrounds. Compton, Cal. American Univ. Ser. 1931, str. 400. 4,75 \$.
- Bettors P. V.: State centralization in North Carolina. Washington, Brookings Institution, 1932, str. 261.
- Bruce H. R.: American parties and politics. N. Y. Holt, 1932, str. 595. 3,75 \$.

- Capen L. L.: Workbook in law, state national government N. Y. Am. Book C⁶, 1931, str. 253.
- Chang S. H. M.: The Marxian theory of the state. Chester (Pa) Spencer J., 1931, str. 230.
- Cooley Th. M.: The general principles of constitutional law in the United States, 4 ed. Boston, Little, Brown, 1932, str. 547.
- Crawford F. G.: State government N. Y. Holt, 1931, str. 543. 3,50 \$.
- Ewing C. M. i Dangerfield R. J.: Documentary source book in American government and politics. Boston, Heath, 1931, str. 843. 3,48 \$.
- Finer H.: The theory and practice of modern government. V. 1. 2. London, Methuen, 1932, str. 42.
- Friedrich C. J. a. Taylor C.: Responsible bureaucracy. London, Oxford, Un. Press, 1932. 8 s. 6 d.
- Harwood P. J.: The re-organization of the state. London, Author, 1932, str. 196. 1 sh.
- Hayes C. J.: The historical evolution of modern nationalism. N. Y. Smith, 1932.
- Hearnshaw F. S.: Social and political ideas of the age of reaction and reconstruction. London, Harap, 1932, str. 220. 8 sh. 6 d.
- Holcombe A. N.S State government in the U. S. A. N. Y. Macmillan, 1931, str. 725.
- Hsu L.: The political philosophy of Confucianism. London, Routledge, 1932, str. 27. 12 sh. 6 d.
- Jacobson J. M.: The development of American political thought. N. Y., Century, 1932, str. 737. 5 \$.
- Kennedy W. P.: Some aspects of the theories and workings of constitutional law. N. Y., Macmillan, 1932, str. 156. 1,50 \$.
- Knickerbocker H. R.: Germany — Fascist — or Soviet? London, Lane, 1932, str. 272. 8 sh. 6 d.
- Langstone R.: Responsible government in Canada. London, Dent, 1931, str. 241. 10 sh. 6 d.
- Laski H.: Studies in law and politics. London, Allen & Unwin, 1932, str. 299. 10 sh. 6 d.
- Laski H. J.: The crisis and the constitution. London, Hogarth, 1932, str. 64. 1 s. 6 d.
- Le Bedoyere M.: The drift of democracy. London, Thead & W., 1931, str. 79. 2 sh. 6 d.
- Le Ferre L.: Liberty and restraint. N. Y., Knopf., 1931, str. 338. 3,50 \$.
- Lincoln F. A.: Statesmanship and other essays. London, Goldston, 1931, str. 64. 3 sh.
- Logan D. M.: The structure of Oklahoma government, Oklahoma. City, Harlow & Co., 1931, str. 219.

- Mac Ilwain Ch. H.: The growth of political thought in the West. N. Y. Macmillan, 1932, str. 424. 3,50 \$.
- Magruder F. A.: American government; a consideration of the problems of democracy, Boston, Allyn & Bacon, 1932, str. 789.
- Marriott J. A.: The makers of modern Italy — Napoleon — Mussolini. N. Y. Oxford, 1932, str. 240. 3,50 \$.
- Merriam Ch. E.: The written constitution and the unwritten attitude. N. Y., K. Smith, 1931, str. 89. 1 \$.
- Meredith E.: Democracy at the crossroads. N. Y. Brewer, 1932, str. 261. 2,50 \$.
- Middleton W. L.: The French political system. London, Benn, 1932, str. 296. 12 sh. 6 d.
- Mogi S.: The problem of federalism, a study in the history of political theory, v. 1—2. N. Y. Macmillan, 1931, str. 1144. 12 \$.
- Mowat R. B.: The states of Europa 1815—1871, Their domestic development. London, Arnold, 1932, str. 408. 18 f.
- Myers W. S.: The republican party. N. Y. Century, 1931, str. 531.
- Ogg Fr. a. Ray P. O.: Eassentias of American government. N. Y., Century, 1932, str. 600. 3 \$.
- Orth S. a. Cushman R.: American national government, N. Y., Crofts, 1931, str. 766.
- Patterson E. M.: Power and the public. Philadelphia, 1932, str. 190.
- Pink M. A.: A realist looks at democracy. N. Y., Stokes, 1931, str. 215. 2,50 \$.
- Pradham R. G.: Principles of the constitution of the United States of India Poona Aryabhushan, 1931, str. 114.
- Ray P. O.: Major European governements. Boston, Ginn, 1931, str. 453, 3,80 \$-
- Robertson J. M.: Electoral justice: a survey of the theory and practice of political representation. London, British Periodicals, 1931, str. 104.
- Rugg H. O.: Changin governments and changing cultures; the world's march toward democracy. Boston, Ginn, 1932, str. 717. 2 \$.
- Sanderson W. J.: Statecraft. London, Constable, 1932, str. 224. 8 sh. 6 d.
- Smith P. S.: A new approach to the American constitution. Whittier (Cahf.), Calart, 1931, str. 150.
- Schmitt C.: The necessity of politics. London, Sheed & W., 1931, str. 90. 2 sh. 6 d.
- Shryock J. K.: The origin and development of the state cult of Confncius, N. Y., Century, 1932, str. 311, 4 \$.
- Soltau R.: French political thought in the nineteenth century. New Haven, Yale Un. Press., 1931.
- Van Vleck W. C.: The administrative control of aliens: a study in admimstrative control a. procedurę. N. Y., Commonwealth Fund., 1932, str. 269.
- Zimmern A.: The prospects of democracy and other essays. London, Chatto & Windus, 1932, str. 375. 5 sh.

- Alessio Fr.: Istituzioni di diritto amministrativo italiano. Torino 1932, str. 516.
- Appendino C.: Sistema di diritto amministrativo scientifico in confronto con le dottrine dominanti e con lo stato delle leggi. Roma 1931, str. 447. 48 L.
- Benedicenti L.: Contributo allo studio dell'autorità della cosa giudicata nelle giurisdizioni amministrative. Genova, 1930, str. 210.
- Beonio-Brocchieri V.: Saggi critici in storia delle dottrine politiche. Bologna — Capelli, 1931, str. 167. 20 L.
- Bertele A.: Aspetti ideologici del fascismo. Torino, Druetto, 1930, str. 237. 12,— L.
- Bonaccorso R.: Lo stato fascista nella filosofia dei valori. Messina, D'Anna, 1931, str. 15.
- Borsi U.: Il preteso atto amministrativo tacito nel silenzio dell'amministrazione. Padova, Cedam, 1931, str. 182.
- Bortolotto G.: Lo stato e la dottrina corporativa, r. 2. Bologna, Zanichelli, 1931, 380 i 526.
- Bortolotto G.: Lo stato fascista e la nazione. Roma, Athenaeum, 1931, str. 308. 20 L.
- Bryce J.: Democrazia moderne (trad. Occhi L.) v. 2. Milano, Hoepli, t. I. 1930, t. II, 1931, str. 807 i 478.
- Cammeo Fr.: Ordinamento giuridico dello stato della Città del Vaticano. Firenze, Bemporad, 1932, str. 488.
- Caristia C.: Corso di istituzioni di diritto pubblico. Catania, Circolo Commercialista, 1932, str. 474.
- Casale T.: Studio sul pensiero politico di Niccolò Machiavelli. Novi Ligure, Raimondi, 1928, str. 45.
- Casulli A.: La sovranità degli Stati e la Società delle Nazioni. Roma, Ausonia, 1932, str. 188.
- Cipriani Avolio G.: Le prime pagine del Fascismo. Aguila Vecchioni, 1931, str. 146. 7 L.
- D'Eufemia G.: Le fonti del diritto corporativo. Napoli 1931, str. 165.
- Donati D.: L'efficacia costituzionale della Carta del Lavoro. Pisa 1932, str. 31.
- Einaudi M.: Le origini dottrinali e storiche del controllo giudiziario sulla costituzionalità delle leggi negli Stati Uniti d'America. Torino 1931, str. 73.
- Einaudi M.: Le origini dottrinali e storiche del controllo giudiziario sulla Torino 1930, str. 116.
- Einaudi M.: Interpretazioni europee della dottrina americana del sindacato di costituzionalità delle leggi. Urbino 1932, str. 30.
- Forti U.: Il silenzio della pubblica amministrazione ed i suoi effetti processuali. Padova, Cedam, 1932, str. 39.

- Giamberardino O.: *Il fascismo e gli ideali di Roma*. Firenze, Vallecchi, 1931, str. 378. 15 L.
- Giannini A.: *L'equilibrio dei poteri dello stato*. Roma 1932, str. 20.
- Giannini A.: *Il riordinamento della amministrazioni centrali dello stato*. Roma 1932, str. 18.
- Giannini A.: *Le costituzioni degli stati del vicino oriente*. Roma, Ist. per l'Oriente, 1931, str. 470. 50 L.
- Guarneri F.: *Il capo del governo nel nuovo diritto pubblico italiano*. Milano 1932, str. 107.
- Kawan L.: *La costituzione della Polonia*. Roma 1931, str. 107.
- Landolfi E.: *Lo Stato nella sua essenza e nei suoi rapporti con l'individuo*. Roma, Stamperia Reale, 1932, str. 120.
- Laski H.: *La libertà nello stato moderno* (tłum. Schiavi A.), Bari, Laterza, 1931, str. 196. 15 L.
- Leone E.: *Teoria della politica*, 2 v. Torino, Bocca, 1931, str. 507 i 459.
- Marongiu A.: *I parlamenti di Sardegna nella storia e nel diritto pubblico comparato*. Roma 1932, str. 249.
- Massart G.: *Società e Stato nel cristianesimo primitivo. La concezione di origine*. Arezzo, Zelli, 1932, str. 351.
- Meloni G.: *La posizione costituzionale del Capo del Governo*. Tolentino, Filelfo, 1932, str. 39.
- Miele M.: *Lo stato corporativo e l'individuo*. Pisa, Mariotti, 1932, str. 44.
- Moccia G.: *Le competenze del personale statale*. Roma, Camera dei deputati, 1931, str. 150. 10 L.
- Mortali C.: *L'ordinamento del governo nel nuovo diritto pubblico italiano*. Roma 1931, str. 193.
- Pergolesi F.: *Su lo „stato di diritto“*. Padova, Cedam, 1932, str. 68.
- Petrone C.: *Stato e diritto*. Roma, „Il nuovo diritto“, 1932, str. 156.
- Redano U.: *Storia della dottrine politiche*. Bologna, Capelli, 1931, str. 492. 35,— L.
- Redanó U.: *Lezioni di dottrina generale dello stato*. Roma, Signorelli, 1932, str. 108. 8 L.
- Romano S. e Feroci V.: *Principi generali del diritto e diritto costituzionale*, 3 ed. Milane, Mondadori, 1931, str. 164.
- Sofia R.: *La potestà regolamentare dello stato*. Palermo, Vena, 1930, str. 300. 30 L.
- Stefano G.: *Istituzioni di diritto costituzionale*. Venezia, Rinascenza, 1932, str. 102.
- Tomeucci L.: *Il fondamento della sovranità*. Messina, D'Anna, 1931, str. 160. 15 L.
- Turati A.: *Una rivoluzione e un capo*. Roma—Milano, Libr. d. Littorio, 1931, str. 194. 12 L.

3. *Prawo międzynarodowe publiczne.*

Katelbach Tadeusz: Niemcy współczesne wobec zagadnień narodowościowych. Warszawa, Wydawnictwo Instytutu Badań Spraw Narodowościowych, 1932, str. 402.

Nakładem Instytutu Badań Spraw Narodowościowych wydana została przed paru miesiącami bardzo interesująca praca p. Tadeusza Katelbacha poświęcona polityce mniejszościowej Rzeszy .

Zadaniem autora pracy było wykazać jak ogromny wysiłek czynią Niemcy aby z zagadnienia narodowościowego uczynić odskocznię zrealizowania swych celów rewizjonistycznych.

Przedstawiony na wstępie przegląd teorii o pojęciu narodowości oraz dzieje powstania zagadnienia mniejszościowego w Europie powojennej. Autor, opierając się na dobrze wyzyskanej, przeważnie niemieckiej literaturze publicystycznej, daje obraz walki, którą prowadzi Niemcy o realizację koncepcji „das neue Grossdeutschland”. Główną uwagę zwraca p. Katelbach na pracę niemiecką na terenie międzynarodowym.

Słusznie podkreśliwszy, że niemiecka polityka narodowa opiera się na teoriach naukowych i quasi naukowych o poza czy ponad państwowych wspólnotach kulturalnych oraz na zasadzie wolności kulturalnej, które to teorie zastąpiły panujące w przedwojennej nauce niemieckiej teorie głoszące omnipotencję państwa, autor przedstawia nam akcję prowadzoną na terenie Ligi Narodów, stowarzyszeń międzynarodowych oraz na Kongresach mniejszościowych w kierunku zmiany procedury mniejszościowej oraz przyznania mniejszościom charakteru podmiotu prawa międzynarodowego. Urzeczywistnienie tych postulatów stanowiłoby pierwszy wyłom w postanowieniach traktatowych, za którymi poszłyby postanowienia dotyczące kwestyj terenowych, które zdaniem publicystów niemieckich nawet w zamierzeniach prezydenta Wilsona nosiły charakter przejściowy, mogący ulec zmianie w zależności jak postępować będzie „pojednanie narodów” oparte na zasadzie wolności kulturalnej.

Jak dalece stanowisko Niemiec przyjmujących na siebie rolę obrońcy praw mniejszości narodowych jest nieszczerze, autor stara się nam wykazać, przedstawiając politykę Niemiec wobec mniejszości zamieszkujących terytorjum Państwa Niemieckiego, a dotyczącą przedewszystkiem najliczniejszej mniejszości — Polaków, oraz politykę mającą na celu ochronę praw Niemców na terenie innych państw. O ile w tej dziedzinie Niemcy prowadzą ostrą ofensywę przeciwko Polsce, Jugosławiji, Czechosłowacji i Rumunii, zupełnie inny jest stosunek do państw zaprzyjaźnionych, jak Litwy,

Węgier i Rosji. Eksterminacyjna nieraz polityka tych państw względem mniejszości niemieckiej nie stanowi przedmiotu ciągłych interwencji, co również świadczy o tem, że jedynie względ państwo-polityczny, a nie troska o los rodaków stanowi moment decydujący o kierunku polityki niemieckiej w sprawach narodowościowych.

Książkę p. Katelbacha należy uznać za bardzo pożyteczną, zawiera bowiem pierwszorzędny materiał informacyjny, a słuszny pogląd na tendencje rewizjonistyczne, stanowiące bodziec w ich polityce mniejszościowej, nie zaciemnia bynajmniej bezstronności w traktowaniu przedmiotu. Jedynym może zarzutem, który się nasuwa przy czytaniu tej ciekawej książki, jest zbyt pobieżne traktowanie sprawy mniejszości polskiej w Niemczech i mniejszości niemieckiej w Polsce. Ze względu na charakter polityczny pracy, należałoby może rozszerzyć ten dział jej, ograniczając natomiast wstępne uwagi o pojęciu narodu, które wypadły nieco blado i zbyt popularnie, co jednak tłumaczy się okolicznością, że nie jest to praca naukowa, lecz publicystyczna.

O. *Stabrowski* (Warszawa).

M a k o w s k i Julian: L'organisation actuelle de l'arbitrage international. Paryż, Sirey, 1932.

W r. 1926 p. J. Makowski ogłosił niewielką ale treściwą pracę poświęconą „współczesnym formom sądownictwa międzynarodowego”. Po pięciu latach wygłosił w haskiej Akademji Prawa Międzynarodowego na ten sam temat kilka wykładów, które ukazały się w cennym *Recueil des Cours* i nie przeznaczonej do handlu księgarskiego odbitce. Nie odbiegając prawie rozmiarami od polskiej pracy, wykłady haskie nasuwają porównanie, które dla autora wypada bardzo korzystnie. Łącząc z zamiłowaniem do prawa międzynarodowego dawną już praktykę — p. M. jest naczelnikiem wydziału traktatowego M. S. Z. i sam negocjował wiele umów w sprawie pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych -- opanował on znakomicie rozległy i stale wzrastający materiał i operuje nim z tą pewnością dotknięcia, jaką daje tylko doświadczenie. Wszak przez jego rękę przeszło wszystko, co rozwój stosunków w tej dziedzinie przyniósł w ostatnich pięciu latach, a tego jest bardzo dużo. To też przesuwają przed naszymi oczyma kolejno wszystkie typy, rodzaje i odmiany postanowień umownych, organizujących technikę pokojowego załatwiania sporów między państwami i przeprowadza trafną klasyfikację umów pod tym względem.

Praca rozpada się na trzy części. Pierwsza przedstawia wszystkie możliwe odmiany organizacji środków pokojowych, zajmuje się

więc tem, co autor nazywa statyką rozjemstwa międzynarodowego. Druga ma za przedmiot różne rodzaje umów, które zobowiązują państwa do pokojowego załatwiania sporów między nimi i powołują do życia przewidziane organy (genetyka rozjemstwa). W trzeciej zaznajamiamy się ze sposobami uruchomienia procedury rozjemczej i regułami właściwości *ratione personae* i *ratione materiae*, co autor nazywa dynamiką rozjemstwa. Można by się zastanawiać nad trafnością zastosowania tych terminów, ale to nie jest rzecz najważniejsza. Gdy się przeczytało tytuł pracy p. Makowskiego, a ma się w pamięci klasyczne określenie arbitrażu międzynarodowego z art. 37 pierwszej konwencji haskiej z r. 1907: *L'arbitrage international a pour objet le reglement de litiges entre les Etats par les juges de leur choix et sur la base du respect du droit* — można by przypuszczać, że autor mówi o sądownictwie rozjemczym. Tymczasem przedmiot wykładów jest znacznie szerszy, obejmuje bowiem sposoby dyplomatyczne załatwiania sporów międzynarodowych, różnego rodzaju komisje mieszane, międzynarodowe komisje śledcze, doradcze i pojednawcze, a obok tego sądownictwo polubowne i rozjemcze wszelkich typów. Sam autor zmuszony jest mówić o arbitrażu *sensu lato*, który obejmuje właśnie wszystkie środki pokojowe, i arbitrażu *sensu stricto*. Na tem jednak szerszem ujęciu zyskała książka; zwłaszcza niepodobna mówić o sądownictwie rozjemczym, nie przedstawiając ważnej i ciekawej roli, jaką względem niego odgrywa dzisiaj postępowanie pojednawcze.

Słusznie autor krytykuje konwencję genewską w 1923 r. w sprawie formalności celnych, która sędzią polubownym nazywa organ., powołany do formułowania nieobowiązkowych opinii doradczych, jako propozycji ugodowych, natomiast niepotrzebnem wydaje mi się dopatrywanie się jakiejś dwoistości w sądzie polubownym, który ma funkcjonować naprzód jako komisja śledcza, a ustaliwszy dane faktyczne sprawy, zmienia charakter i rozstrzyga ją jako sąd *ex aequo et bono*. Czyż obowiązkiem każdego sądu nie jest ustalić przedewszystkiem stan faktyczny sporu? Nie czyni on tego w innym charakterze, jak właśnie sądu.

Interesujące i doskonałe, wyczerpujące jest przedstawienie rzeczy w częściach II i III, a na szczególne uznanie zasługuje realizm autora w ocenie stosunków międzynarodowych i możliwości rozwojowych sądownictwa rozjemczego, czem dodatnio różni się od wielu autorów, piszących o tym samym przedmiocie, a nie posiadających tego, co on, doświadczenia dyplomatycznego. Tembardziej więc należy zaznaczyć opinie, które zdają się niezbyt harmonizować z ogólnem stanowiskiem autora, a w każdym razie nie znajdują potwierdzenia w praktyce. Tak o państwach zgromadzo-

nvch na konferencję mówi autor, że gdy tworzą normy powszechne prawa międzynarodowego (w poprzedzających wywodach o umowach prawotwórczych dostrzegam, jak sądząc, pewne nieporozumienie) działają nie jako układające się strony, lecz jako organy ustawodawcze (czemu nie organ ustawodawczy?) społeczności międzynarodowej; skąd wnioszek, że te normy wiążą także państwa, które głosowały przeciw, albo zgoła nie wzięły udziału w konferencji, jeżeli tylko wzięły w niej udział wszystkie wielkie mocarstwa. Podobnie konstruuje autor Trybunał Międzynarodowy, jako organ władzy sądowej międzynarodowej, a w związku z tem pozostaje to, co mówi o mieszanym trybunale rozjemczym polsko-niemieckim, że nie jest organem społeczności międzynarodowej i dlatego stosuje nie tylko umowy międzynarodowe, ale i ustawy polskie i niemieckie! Natomiast doskonałe są uwagi o niebezpieczeństwie porzucenia pewnego gruntu prawa pozytywnego dla wulgaryzującego się dziś *ius naturale redivivum*.

Mimo zastrzeżenia, odnoszące się raczej do konstrukcji, książka w swej zwięzłości i bogactwie materiału doskonała i zasługująca na gorące polecenie.

Prof. B. Winiarski (Poznań).

N a m y s ł o w s k i Władysław: Zbiór międzynarodowych norm prawno-konsularnych. Warszawa, 1932. str. 154.

Najnowsza praca p. W. Namysłowskiego stanowi dalszy ciąg zreferowanej na tem miejscu książki p. t. „Zarys systemu współczesnego prawa konsularnego”. Prawo to, jak wiemy, jest prawie całkowicie oparte na umowach, które państwa zawierają pomiędzy sobą. Wskutek tego prawo konsularne danego państwa nie pokrywa się z prawem konsularnem innych. Odnośne normy znajdują się albo w specjalnych konwencjach konsularnych, albo w odpowiednich postanowieniach traktatów handlowych, umowach o opiece społecznej lub w umowach o obrocie prawnym. Wobec różnorodności źródeł jest często rzeczą trudną określić na pierwszy rzut oka jaką normę prawno-konsularną należy zastosować do danego wypadku; niekiedy stwierdzenie jej wymaga długich i mozolnych poszukiwań.

Dla zaradzenia tej niedogodności, która utrudnia bardzo konsulom wykonywanie ich funkcji urzędowych, p. Namysłowski zebrał w omawianej pracy wszystkie źródła umowne, na których opiera się polskie prawo konsularne. Dla ułatwienia poszukiwań praca podzielona jest na dwie części. W części pierwszej znajdujemy tablicę synoptyczną norm organizacyjnych i oddzielnie norm kompetencyjno-rzeczowych. Część druga zaś zawiera teksty odnośnych norm w przekładzie polskim z podaniem numeru Dziennika

Ustaw, w którym dana umowa była opublikowana, oraz z zaznaczeniem, jaki jest autentyczny. Znajdujemy więc odnośne artykuły ośmiu traktatów pokoju, przyjaźni, handlowych i nawigacyjnych, siedmiu konwencji konsularnych, dziesięciu umów o obrocie prawnym i trzech umów socjalnych.

Wobec braku Zbioru Traktatów zawartych przez Polskę, praca p. Namysłowskiego stanowi nieocenioną pomoc dla naszych agentów konsularnych, oraz może oddać wielkie usługi seminarjum prawa międzynarodowego.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

N a t a n s o n Wojciech: Traktaty Lokarneńskie. Warszawa, 1932, str. 18.

W swej niewielkiej rozmiarami lecz pełnej treści pracy, autor przeprowadza zwięzłą analizę tych tak ważnych dla stosunków politycznych Europy umów. We wstępie znajdujemy genezę układów lokarneńskich; następnie opisany jest system gwarancji politycznych i prawnych, jakie te układy dają swym sygnatarzom; potem omawiana jest sprawa wejścia ich w życie oraz ich analiza pod kątem widzenia regionalizmu międzynarodowego. Wreszcie w zakończeniu autor rozpatruje specjalnie stosunek Polski do układów lokarneńskich i dochodzi do jedynie słusznego wniosku, że układy te nie tylko nie pogorszyły bezpieczeństwa Polski ani nie osłabiły jej sojuszków obronnych, ale raczej ten stan bezpieczeństwa w pewnym stopniu nawet wzmocniły.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

S a r n a Zygmunt: Międzynarodowe publiczne prawo morskie w czasie pokoju i wojny. Część I. Kraków 1932, str. 267.

Gdy jakiś naród żywotny, ekspansywny, zmierza uporczywie do pewnego określonego celu, odnajdujemy we wszelkich przejawach jego działalności ślady tej idei przewodniej. Ponieważ zaś jest rzeczą niewątpliwą, że współcześni Polacy dążą żywiołowo do morza i żeglugi morskiej, nic dziwnego, że myśl o morzu przyobleka się w formę nie tylko dzieł inżynierów i ekonomistów, ale i prawników.

Temu prawdopodobnie przypisać można ukazanie się pierwszej części kapitalnej pracy p. Zygmunta Sarny, wymienionej w nagłówku.

Autor zamierzył zestawić razem wszystkie reguły prawa międzynarodowego publicznego, mające związek z żeglugą morską, zarówno w czasie pokoju, jak wojny. Zadanie to bardzo trudne,

bo chociaż prawo morskie jest najstarszą częścią prawa międzynarodowego, które, jak mówią „powstało na morzu”, to jednak jest to najmniej rozwinięty dział tego prawa wobec różnorodności pojęć prawnych narodów żeglarskich, a zwłaszcza znanej przeciwstawności doktryn anglo-amerykańskich i europejskich. Wyodrębnić w tym chaosie normę prawną w przybliżeniu chociażby uznaną przez większość państw, jest często rzeczą niewykonalną. Trzeba zgóry powiedzieć, że autor omawianej pracy wyszedł z tej trudności w większości wypadków zwycięsko.

Rzecz rozpoczyna się od analizy sytuacji prawnej okrętu, jako głównego przedmiotu prawa morskiego. Dla całości obrazu autor nie ogranicza się do badania odnośnych norm prawno-międzynarodowych, ale zapuszcza się i w dziedzinę prawa wewnętrznego, co zresztą powtarza się i w innych działach omawianej pracy. Jest to może błąd z punktu widzenia metodologicznego, czytelnik odnosi stąd jednak tylko korzyść.

Mówiąc o prawie do bandery państw pozbawionych wybrzeża morskiego, autor popełnia pewną nieściśłość; prawo to stwierdzono w Deklaracji barcelońskiej, będącej aktem samodzielnym, a nie, jak utrzymuje autor, VI-ą deklaracją Konwencji o tranzyście; są to dwie umowy odrębne; błąd ten powtarza się i w dalszym ciągu (np. na str. 32).

Na specjalną uwagę zasługuje rozwinięcie pojęcia „zwierzchnictwa okrętowego państwa”, wprowadzonego po raz pierwszy do nauki przez prof. Rostworowskiego. Idzie o to, że stosunek władczy państwa do okrętu, wywieszającego jego banderę, znajdującego się poza swym terytorjum narodowym, nie da się określić ani jako zwierzchnictwo personalne, ani jako zwierzchnictwo terytorjalne. Jest to stosunek odrębny, mający cechę ekstraterytorjalną a przytem ujawniający różne natężenie, zależnie od terenu, na którym się przejawia. Wyodrębnienie tego pojęcia ułatwia logiczne uzasadnienie praw i obowiązków w stosunku do okrętów swej bandery na morzu pełnem i na obcych wodach terytorjalnych.

Skończywszy z okrętami, autor przechodzi do wyłożenia stanu prawnego terenów, na których odbywa się żegluga morska.

O ile chodzi o morze pełne, to autor przeprowadza pogląd, że nie jest ono ani „res nullius” ani „res communis omnium”, aie raczej że jest to przestrzeń wodna, której prawo użytkowania przyznane jest w różnej mierze wszystkim państwom, przyczem dopuszczalną jest okupacja dna morskiego i jego podziemia.

W związku z teorią wolności morza pełnego, autor porusza prawo pościgu, któremu odmawia charakteru normy uniwersalnej, rozważa stosunek do piratów, do przewożenia niewolników, najmu-

je się stanem prawnym kabli podmorskich, wreszcie analizuje warunki połowu ryb. Należy żałować, że nie wspomniał przy tej okazji o ważnym dla rybaków polskich układzie w sprawie uregulowania na Bałtyku połowu gładys i flader, podpisanego w Berlinie d. 17 grudnia 1929 przez Polskę wraz z W. M. Gdańskiem, Niemcy, Danję i Szwecję (Dz. U. R. P. ex 1931, Nr. 30, poz. 207 i 208), oraz o Konwencji międzynarodowej, dotyczącej uregulowania połowu wielorybów, podpisanej w Genewie d. 24 września 1932 r.

W dwóch następnych rozdziałach jest mowa o morzu zamkniętym i o morzu przybrzeżnym. O ile pierwsze nie daje powodu do zbyt wielkiej różnicy poglądów, o tyle drugie jest jednym z czułych punktów teorii i praktyki międzynarodowej. Omawiając sytuację prawną tego ostatniego, autor słusznie oparł swe wywody na wynikach prac 2-jej Komisji Konferencji międzynarodowej w Hadze w r. 1930 w sprawie kodyfikacji prawa międzynarodowego. Jak wiadomo, konferencja ta nie zdołała ujednostajnić rozbieżnych poglądów państw na szerokość wód terytorjalnych i na zakres praw państwa przybrzeżnego. To też poglądy autorów, piszących o tym przedmiocie, mają dotychczas dużą doniosłość praktyczną. Autor uwzględnia szeroko prace Raestada, Guerrero, Fedozziego, Fauchille'a i Bustamantego; jednak dziwnym zbiegiem okoliczności pominął milczeniem największą w tej materji powagę, mianowicie amerykańcina Jessupa.

Kwestja cieśnin, zatok i kanałów morskich nie daje pola do zbyt wielkich różnic w poglądach. Natomiast porty morskie, ich statut prawny, a zwłaszcza stosunek władzy nadbrzeżnej do obcych okrętów handlowych ciągle jeszcze jest w stanie nieuregulowanym; to też autor poświęca tym zagadnieniom całą prawie drugą połowę swej pracy. Na wstępie nastęrczała się konieczność ścisłego określenia pojęcia „port morski”. Otóż nie możemy się zgodzić ua określenie podane przez autora. Jest ono zbyt wąskie, ponieważ za port morski uważa taki tylko port, który służy jako środek prowadzenia handlu zagranicznego, podczas gdy cały szereg innych portów, jak porty rybackie, porty wojenne i t. zw. porty mieszane, rzeczno-morskie są również uważane przez prawo narodów za porty morskie. Zatem jako kryterjum powinna służyć tu okoliczność, czy do danego portu zawijają lub mogą zawijać okręty morskie. Z tem jednym zastrzeżeniem, należy podkreślić wielką jasność i ścisłość prawniczą, z jaką autor potraktował tak zawile zagadnienie, jak wzajemne rozgraniczenie kompetencji terytorjalnej państwa nadbrzeżnego i kompetencji ekstraterytorjalnej państwa, którego banderę wywiesza okręt, znajdujący się w porcie lub na wodach przybrzeżnych pierwszego. — Omówienie uprawnień

konsulów w stosunku do okrętów handlowych i wojennych, z uwzględnieniem polskiego prawa umownego, zamyka pierwszą część omawianej pracy.

Zastrzegając sobie ocenę ogólną do czasu ukazania się w druku całości pracy, już teraz możemy stwierdzić, że monografia p. Sarny stanowić będzie cenny przyczynek w naszej niezbyt bogatej literaturze prawa międzynarodowego.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

S m o g o r z e w s k i Casimir: Joseph Piłsudski et les activistes polonais pendant la guerre, Documents. Paris, Gebethner i Wolff, 1931, str. 86.

Publikacja p. Smogorzewskiego składa się ze wstępu i 42 dokumentów, dotyczących działalności t. zw. aktywistów w okresie od 1914 do 1918.

Jest to pożyteczne, a nawet konieczne dopełnienie zbioru dokumentów, ogłoszonych przez S. Filasiewicza w r. 1920. Dokumenty, przetłumaczone na francuski przez autora, nie wszystkie są kompletne; co, jak wyjaśnia autor, pochodzi stąd, że tak zostały podane w źródłach, z których je czerpał. Być może braki te można było uzupełnić przy pomocy Biura Historycznego i archiwów państwowych.

Na specjalną uwagę zasługuje wstęp. Ponieważ praca przeznaczona jest w pierwszym rzędzie dla publiczności francuskiej, autor na czterech stronach podaje skrót wydarzeń na ziemiach polskich z punktu widzenia działalności aktywistycznej, oraz w sposób niezmiernie przekonujący dowodzi Francuzom, że Polacy mogli i mieli prawo prowadzić taką politykę, jaką prowadzili pod kierunkiem Józefa Piłsudskiego, ponieważ państwa ententy do 3. VI. 1918 nie miały zamiaru odbudowania państwowości polskiej.

Zresztą do aktywistów w znaczeniu właściwym tego słowa p. Smogorzewski zalicza również i Komitet Narodowy w Paryżu, który od 1917 r. współdziałał de facto z aktywistami warszawskimi.

Skoordynowanie działalności tych dwóch organizacji polskich uważa autor za wielce korzystne nie tylko dla Polaków, ale i dla Sprzymierzonych. *Prof. Julian Makowski (Warszawa).*

S t a r o w i e y s k i Ludwik: Europa na rozdrożu. Kraków, Tow. Ekonomiczne, 1932, str. 52.

Omawiana praca jest wynikiem rozmyślań autora nad kryzysem politycznym i gospodarczym, który od czasu zakończenia wojny przytłacza narody i państwa, oraz poszukiwaniem dróg, mogących posłużyć do jego likwidacji.

W rozdziale wstępnym, zatytułowanym „Jak dziś świat wygląda”, znajdujemy popularnie i obrazowo wyłożone anomalje i nielogiczności współczesnego ustroju politycznego i ekonomicznego świata, a w zakończenia wyrażony pogląd, że po zinternacjonalizowaniu handlu, finansów i kultury polityka nie może mieć cech nacjonalistycznych.

Rozdział drugi, dający w skrócie obraz Europy przed i po wojnie, dopełnia niejako poprzedni. — Autor zestawia bilans wojenny i stara się dowieść, że państwa zwycięskie nie osiągnęły w pełni swych celów, nie wyłączając Stanów Zjednoczonych Ameryki, które przez nieopatrne powiększenie swej organizacji przemysłowej straciły równowagę gospodarczą. W swej krytyce rezultatów wojny autor poszedł jak się zdaje zbyt daleko, pominał bowiem fakt tak olbrzymiej doniosłości historycznej i moralnej, jak odbudowa Państwa Polskiego, i wskutek tego doszedł do wniosku, że obecne położenie polityczne Europy jest regresją w porównaniu z przedwojennem, ponieważ niema dwóch bloków politycznych wzajemnie równoważących się. Nie potrzebujemy dodawać, że jest to rozumowanie, przejęte bezwiednie z powojennej literatury propagandowej niemieckiej. Jak dalece autor jest pod wpływem tej literatury dowodzi następujący rozdział, zatytułowany „Traktat Wersalski”, którego lektura wywiera na czytelniku polskim wrażenie przygnębiające. Dowiadujemy się z niego, że Niemcy są „największym” narodem w Europie. Autor chciał prawdopodobnie powiedzieć „najliczniejszym”, bo trudno przyznać wielkość narodowi, który gwałci swe zobowiązania międzynarodowe, niszczy zabytki sztuki, prowadzi wojny w sposób barbarzyński a w końcu niehonoruje swego podpisu. — Czytamy dalej, że twierdzenie, iż Niemcy grają komedję zubożenia, jest płytką propagandą; że jednym z motywów nadmiernego rozwoju przemysłu była chęć zapłacenia odszkodowań; że Traktat Wersalski był „dyktatem” zwycięzców; że jest on „martwy” i że możemy go spokojnie odłożyć na bok, względnie nie interesować się nim; że wreszcie byłoby najlepiej, żeby twórcy Traktatu Wersalskiego zgodzili się pogrzebać go po skonstatowaniu, że martwy ten twór więcej dla nich pożytecznym być nie może.

Czy tego rodzaju ocena Traktatu, któremu Polska zawdzięcza swą niepodległość, powinna była wyjść z pod pióra Polaka — ośmielamy się wątpić.

Rozwinąwszy w rozdziale czwartym pogląd, że nacjonalizm jest zaporą, uniemożliwiającą narodom porozumienie, w rozdziale następnym autor robi dygresję w dziedzinę filozofji dziejów, badając, jakie są naturalne drogi rozwoju narodów. Uwagi jego w zakresie gospodarczym nie są pozbawione słuszności; trafną np. jest

myśl, że tworzenie organizmów gospodarczych, wzajemnie uzupełniających się, byłoby sposobem naturalnym uporządkowania życia ekonomicznego narodów europejskich. Jednak i tu musimy strzec się sugestji niemieckiej, bowiem teza, że z punktu widzenia geopolitycznego Pomorze polskie stanowi jedną całość z Prusami Wschodnimi i resztą Niemiec, jest jednym z argumentów, wysuwanych przez autorów niemieckich na korzyść odebrania Polsce dostępu do morza.

Autor ma dosyć oryginalne wyobrażenie o polityce zagranicznej. Dowodzi on, że w tej dziedzinie sztuczność w pełni pozostała; robi zarzut, że zachowano stare formy dyplomatyczne i że wykwintne formy, cylindry, przyjęcia, wymiany grzeczności tuszują beznadziejność i jałowość konferencji, układów i zjazdów. Miejmy nadzieję, że autor zmieni zdanie po bliższym zapoznaniu się z tą obcą mu, jak się zdaje gałęzią administracji państwowej.

Jednak zasadnicze tezy pracy p. Starowieyskiego zawarte są w jej rozdziale ostatnim, zatytułowanym „Europa Środkowa”.

Autor jest zwolennikiem zlania się Austrii z Niemcami oraz ścisłej współpracy gospodarczej Niemiec z Polską, Czechosłowacją, Rumunją i Węgrami, oczywiście z przewagą Niemiec. Blok taki byłby przede wszystkim samowystarczalny, obejmując kraje rolnicze i przemysłowe, a poza tem dawałby przemysłowi i handlowi niemieckiemu możliwość ekspansji na Wschód i Bałkany, przez co ich aktywność polityczna w Europie Środkowej uległaby osłabieniu. Jak widzimy metody machiawelistyczne dawnej dyplomacji odradzają się nawet u tak zdecydowanych jej przeciwników, jak szanowny autor. Prof. Julian Makowski (Warszawa).

Weismanówna O. i Hake J.: Anglja a mandat palestyński. 2 rozprawy. Warszawa 1932, str. 48.

Powstrzymanie w maju 1930 r. przez Rząd angielski imigracji żydów do Palestyny wywołało w kołach sjonistycznych zrozumiałe poruszenie. Odbiciem tego było ogłoszenie przez społeczno-polityczny klub sjonistyczny konkursu publicznego na temat pogwałcenia przez to zarządzenie mandatu palestyńskiego. Nagrodzono i wydrukowano dwie prace, wymienione w nagłówku.

P. Weismanówna potraktowała zagadnienia z punktu widzenia prawnego. Poddawszy analizie treść mandatu jako powiernictwa, udzielonego mandatarjuszowi przez Ligę Narodów, autorka dochodzi do zupełnie fałszywego wniosku, że Rada Ligi może odebrać mandat mandatarjuszowi. Mamy tu jaskrawy przykład niedopuszczalnego przenoszenia pojęć prawno-prywatnych do obcej im dziedziny prawno-międzynarodowej, przyczem zapomina się, że in-

stytucje prawa prywatnego, jak mandat, opieka i t. p., są zgóry przez prawodawcę sprecyzowane i rozwinięte; natomiast podobnie nazwane pojęcia prawa narodów mają taką tylko treść, jaką w nie włąły odnośne akty międzynarodowe. Czego zatem niema wyraźnie powiedzianego w akcie mandatu, tego niewolno się domniemywać pod pozorem, że jest to logicznie konieczne. Otóż ani art. 22 Paktu Ligi, ani żaden z aktów mandatowych nie wspomina ani słowem o możliwości odebrania mandatarjuszowi mandatu przez Radę Ligi, a nie jest to rzecz tak drobna i bez znaczenia, żeby autorowie tych tekstów o niej zapomnieli. Jak dalece mandatarjusz jest niezależny od Ligi Narodów dowodzi choćby ten jeden wypadek, że Imperjum Brytyjskie, któremu powierzono mandat nad W. Nauru, odstąpiło go Unji Południowo-Afrykańskiej, nie informując nawet o tem Rady Ligi.

Drugi błąd popełniła autorka w dziale VI, zapytując, skąd biorą się nieporozumienia między o b y d w o m a k o n t r a h e n t a m i, wymienionymi w Mandacie, — między narodem żydowskim a rządem Wielkiej Brytanji. Otóż, jeżeli uznamy charakter kontraktowy mandatu (prof. Scelle temu przeczy), to w każdym razie Stornami w nim są odnośny mandatarjusz i Liga Narodów, ale nigdy naród żydowski, który po pierwsze nie jest podmiotem prawa międzynarodowego, a powtórę w stosunku do mandatu palestyńskiego jest tylko objektem umowy, która jest dla niego res inter alios acta.

W dalszym ciągu swych wywodów autorka usiłuje dowieść, nie bez powodzenia, że uzależnienie imigracji żydowskiej od bezrobocia arabskiego jest bezpodstawne, zarówno pod względem prawnym jak gospodarczym i w konkluzji dochodzi do wniosku, że zarządzenia majowe były sprzeczne z postanowieniami mandatu.

Do tego samego wniosku dochodzi drugi referent, p. Hake, jednak drogą zupełnie inną. Rozumowanie jego, całkowicie polityczne bez żadnego uzasadnienia prawnego, odznacza się dużą siłą przekonywającą. Autor wychodzi z założenia, że celem mandatu palestyńskiego było nietylko stworzenie centrum kulturalnego żydowskiego, ale odbudowa państwa żydowskiego. Wobec tego imigranci żydowscy imigrują nie do obcego, lecz do własnego kraju, którego rząd nie ma prawa ich nie wpuszczać; cały bowiem naród żydowski otrzymał prawo powrotu do Palestyny, a więc wstrzymanie lub utrudnianie powrotu jest sprzeczne z deklaracją Balfoura i treścią Mandatu. Co mają z sobą zrobić autochtoni arabscy, o tem autor wyraźnie nie mówi, ale wynika z jego przesłanek, że powinni ustąpić miejsca nowym władcom kraju i wyemigrować do Transjordanji.

Obie prace zasługują na przeczytanie jako odbijające poglądy sfer sjonistycznych. *Prof. Julian Makowski* (Warszawa).

Centre européen de la donation Carnegie: Danzig et quelques aspects du problème germano-polonais. Paryż, 1932, str. 317.

Uznając doniosłość sporu polsko-niemieckiego o Gdańsk i Pomorze, wydział europejski fundacji Carnegiego przeprowadził ankietę pośród Polaków, Niemców i osobistości neutralnych i rezultat jej w formie odczytów i artykułów publicystycznych zebrał w książce, wydanej w Paryżu pod redakcją Earla B. Babcock. — Składają się na nią prace H. Strasburgera, b. Komisarza Generalnego Rzplitej w Gdańsku, K. Smogorzewskiego, O. Hoetzsch, prof. Uniwersytetu berlińskiego, Ziehma, prezesa Senatu W. M. Gdańska, Biiddinga, prezydenta prowincji zachodnio-pruskiej, Francuza, hr. W. d'Ormesson, Szwajcara Williama Martin, Amerykanki R. C. Nason i Holendra J. A. van Hamela, b. Wysokiego Komisarza Ligi Narodów w Gdańsku.

PP. Strasburger i Smogorzewski wykładają spokojnie i rzeczowo tezę polską; P. K. Smogorzewski należy do tej kategorii publicystów, którzy mają zwyczaj argumentować nie frazesami, lecz cyframi i faktami; to też są oni specjalnie nielubiani przez Niemców, których często demaskują w sposób bardzo dla nich nieprzyjemny, wykazując ich złą wiarę i fałszowanie faktów. W omawianej pracy p. S. sprostował między innymi fałszywe twierdzenie w sprawie Pomorza, wygłoszone jakoby przez Prezydenta Masaryka, oraz kłamstwo „Volk und Reich”, które napisało, że gen. Weygand był przeciwny przyznaniu Pomorza Polsce, czemu generał publicznie zaprzeczył.

Artykuły prof. Hoetzsch jest od początku do końca polemiką ze Smogorzewskim, prowadzoną z tak oczywistą złą wiarą, że nawet mało orjentujący się w zagadnieniach polsko-niemieckich czytelnik zachodni spostrzeże nielojalność i odwróci się z niechęcią od takiej argumentacji. Miesza się np. stale Gdańsk z Pomorzem; z faktu, że Gdańsk wybierał zawsze postów niemieckich wyprowadza wniosek o niemieckości Pomorza; insynuuje Polsce chęć zaboru Prus Wschodnich i dążenie do granic z 1772 r. i t. p.

Artykuł dr. Ziehma, utrzymany w formie przyzwoitej, powtarza znaną nam tezę gdańską, że jest to państwo niepodległe; że ma prawo utrzymywać bezpośrednie stosunki międzynarodowe, a tylko w razie potrzeby może używać pośrednictwa Polski, która wtedy obowiązana jest spełnić polecenie Gdańska; że Gdańsk złączony jest z Polską unją celną; że Gdynia zabija Gdańsk etc. etc. Używa przytem stale wyrażenia „Etat libre de Dantzig”, zamiast „Ville libre”.

O ile dr. Ziehm, używając argumentacji dziecinnej i naiwnej, stara się jednak zachować pozory lojalności i uczciwości, o tyle długa praca dr. Büddinga jest od początku do końca zbiorem pospolitych kłamstw i świadomych fałszerstw i nie zasługuje, aby się nią bliżej zajmować. Wystarczy exempli modo przytoczyć, że p. Büdding zarzuca Polece, że wskutek surowych zarządzeń celnych rujnuje Prusy Wschodnie; przemilcza jednak, że dzieje się tak dlatego, iż traktat handlowy, ratyfikowany przez Polskę, nie może być wprowadzony w życie, ponieważ Niemcy z swej strony odmawiają ratyfikacji. Wszystko zaś zmierza do uzasadnienia tezy, że Pomorze powinno być oddane Niemcom, ponieważ jest ono im potrzebne, gdyż inaczej Prusy Wschodnie, koleje niemieckie i właściciele szynków będą ciągle ponosili straty.

Artykuł hr. d'Ormessona napisany jest z zupełnym zrozumieniem potrzeb i uczuć Polski. Nie widzi on sporu polsko-niemieckiego; są tylko groźby Niemców pod adresem Polski. Autor ostrzega ich, żeby się nie łudzili, że znajdzie się Francuz, któryby zażądał od Polski, aby dobrowolnie zgodziła się na amputowanie części terytorjum narodowego. W celu załagodzenia sporu proponuje jednak aby Polska poczyniła pewne ustępstwa Niemcom w zakresie ułatwień tranzytowych i pewnego wyrównania granicy.

P. William Martin, redaktor Journal de Genève, w odczycie, wygłoszonym 24. 4. 1932, stwierdza, że podział G. Śląska odbył się z uszczerbkiem dla wielu interesów, ale bez rujnowania ekonomiki tego obszaru. Jednak uważa, że nie można porównywać mniejszości niemieckiej na Śląsku Polskim z mniejszością polską na Śląsku Niemieckim. Pierwsza jest zwarta i wysoce kulturalna, druga rozproszona i zacofana. Widać z tego, że autor nie badał bliżej tej sprawy i patrzy na nią przez szkła propagandy niemieckiej. Natomiast w sprawie Pomorza jest lepiej poinformowany. Uznaje, że Pomorze jest krajem czysto polskim, że Kaszubi uważają się za Polaków, oraz obala twierdzenie niemieckie, że Niemcy katolicy głosowali przy wyborach na kandydatów polskich nie jako na Polaków, ale jako na katolików, zwracając uwagę, że centrum zawsze wystawiało kandydata niemieckiego, na którego Niemcy katolicy mogli byli głosować, gdyby istotnie byli Niemcami a nie Polakami. Tak samo jak hr. d'Ormesson, p. Martin proponuje pewne korektury graniczne oraz radzi Polakom nie rozwijać Gdyni do ostatnich granic jej możliwości, żeby nie dawać przeciwnikom dowodu na to, że Gdańsk jest dla Polski niepotrzebny.

Amerykanka, p. Rachel — Conrad Nason, spędziwszy pół roku w Polsce i w Niemczech, wygłosiła w d. 20. 1. 1932 odczyt o kwestji Pomorza. Autorka nie ukrywa swej sympatji dla Niemców, jest jednak sumienna i bezstronna w swych obserwa-

cyjach, co doprowadza ją do zajęcia stanowiska raczej dla nas przychylnego. Uważa ona, że zatarg nie jest nieuleczalny; że ma on źródło niejako „kartograficzne”, ponieważ widok na mapie Prus Wschodnich, oddzielonych od reszty Niemiec Pomorzem polskim, jest dla Niemców nieznośny. Można by temu zaradzić, gdyby linje komunikacji uprzywilejowanej, łączące obie części Niemiec, były malowane kolorami niemieckimi, coby nadawało Pomorzu charakter polsko-niemiecki, nie wyłącznie polski.

Ostatni artykuł wyszedł z pod pióra p. J. A. Van Hamela, byłego Wysokiego Komisarza Ligi Narodów w Gdańsku. Autor bada sprawę rzeczywiście bezstronnie, bez żadnej specjalnej preferencji dla Polski czy dla Niemiec. Stwierdziwszy, że sytuacja jest b. napięta i niebezpieczna, że wymaga jak najprędzej reformy, proponuje p. Van Hamel cały szereg reform, jak ułatwienia tranzytowe i taryfowe dla Prus Wschodnich, uprzywilejowane traktowanie mniejszości niemieckiej na Pomorzu, wyrównanie granicy, danie Gdańskowi gwarancji, że jego charakter niemiecki nie będzie zagrożony i t. p. Najciekawszą jednak propozycją jest stworzenie parytetowej komisji konsultatywnej polsko-niemieckiej, która miałaby za zadanie obmyślać, proponować Stronom i ewentualnie dopilnowywać wykonania koniecznych zmian i reform.

Natomiast myśl zastąpienia Wysokiego Komisarza Ligi Narodów w Gdańsku przez Komisję międzynarodową nie wydaje mi się możliwą do zrealizowania, ponieważ wymagałaby rewizji odnośnych postanowień Traktatu Wersalskiego.

* * *

Zreferowane powyżej artykuły i odczyty są niesłychanie ciekawe i pouczające dla opinii i władz polskich. Odbijają one doskonale psychologiczne nastawienie różnych narodów, dowodzą, że propaganda niemiecka osiągnęła znaczne rezultaty i zdołała poważnie obalamucić opinię neutralną, i że wskutek tego nie powinniśmy się ograniczać do obrony i prostowania kłamliwych informacji; ale ze swej strony podjąć energiczną ofensywę, któraby trafiła do szerokich warstw społeczeństw zachodnio-europejskich i amerykańskich.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

La Silésie Polonaise. Conférences faites a la Bibliothèque Polonaise de Paris. Préface de M. Alexandre Millerand, Sénateur, Ancien Président de la République. Notes et Mémoire annexe par Casimir Smogorzewski. Paris, Gebethner et Wolff, 1932, str. 469.

Ponieważ niejednokrotnie musiałem wskazywać na różne braki i niedomagania naszej propagandy zagranicznej, na fałszywy jej

kierunek, na niezrozumienie przez nią najżywotniejszych naszych potrzeb i interesów, przeto obecnie z tem większą radością zaznaczyć pragnę ogromną zmianę w tej dziedzinie na lepsze. Zamiast tłumaczenia Wyspiańskiego na język japoński, leży przedemną dzieło naprawdę pożyteczne — gruby tom, zawierający cykl wykładów o Śląsku polskim, jakie odbyły się w drugim kwartale 1931 roku w; Bibliotece Polskiej w Paryżu.

Zarówno wysoki ciężar gatunkowy prelegentów (wybitni uczeni, publicyści, ekonomiści), jak starannie dobrana treść wykładów, zalecają książkę, jako pierwszorzędne źródło informacyjne o Śląsku, tem bardziej pożądane, że wolne od fałszów propagandy niemieckiej. Słusznie b. prezydent republiki francuskiej, A. Millerand, w przedmowie do książki powiedział: „Przeciwko kampanji, o której była mowa (niemieckiej), kampanji tendencyjnej, nie przebiegającej w środkach i na wszelkie maskującej się sposoby, kampanji, która do wszelkich zwraca się ludów, przeinaczając zuchwale fakty jak najbardziej jasne i najmniej sporne — jedno jest tylko lekarstwo: prawda”. Na prawdzie więc oparli swoje wywody wszyscy prelegenci, oddając tem nieocenioną usługę wszystkim, którzyby chcieli poznać gruntowną prawdę o Śląsku.

Poruszono tu wszelkie kwestje: historyczne (prof. Eisenmann), demograficzne (prof. E. de Martonne), geopolityczne (prof. Ancel), językowe (prof. Meillet), kulturalne (Henri de Monfort); znakomity publicysta Włodzimierz Poljakow (Augur) mówił o odrodzeniu narodowym Śląska; prof. Andre Tibal o problemacie śląskim na konferencji pokojowej; prof. R. Pinon o przeprowadzeniu granicy polsko-czeskiej na Śląsku; dyr. Charles Dupuis i pani de Quirielle o położeniu mniejszości na Śląsku; dyr. F. Michel, R. Huët i hr. de Beylie-du-Moulin o śląskim węglu, żelazie, cynku i ołowiu; wreszcie wojewoda Śląski Michał Grażyński o dziesięcioletniej pracy polskiej na Śląsku po przyłączeniu tej dzielnicy do macierzy.

Zakończeniem książki jest obszerny dodatek pióra znanego publicysty K. Smogorzewskiego o plebiscycie na Górnym Śląsku i jego podziale, który — nie przestanę tego powtarzać — przeprowadzono z naruszeniem wyraźnych postanowień traktatu pokoju i z wielką krzywdą dla Polski.

Książkę ozdobiono kilkunastu fotografiami oraz dodano w tekście i poza tekstem szereg map, z których pięć kolorowych. Na dobro książki zapisać także należy prawidłową pisownię polskich nazw miejscowości i nazwisk osób, co w wydawnictwach obcojęzycznych należy do rzadkich tylko wyjątków.

K. Kierski (Poznań).

B. Dział ekonomiczny

I.

TEORJA EKONOMIKI, DZIEŁA ZBIOROWE I PODRĘCZNIKI, HISTORJA DOKTRYN EKONOMICZNYCH, TEORJA WARTOŚCI I CEN, TEORJA PRODUKCJI I ROZDZIAŁU DOCHODU, TEORJA PIENIĄDZA I KREDYTU, TEORJA KRYZYSÓW I KONJUNKTUR GOSPODARCZYCH.

Caro Leopold, prof.: Solidaryzm, jego zasady, dzieje i zastosowanie. Lwów, z zasiłku funduszu- Kultury Narodowej, 1931, str. 423.

Dorobek naukowy prof. Caro cechuje rzadko spotykana w naszej literaturze ekonomicznej jednolitość doktryny, przewijająca się przez wszystkie Jego prace. W ostatniej swej pracy o solidaryzmie, będącej wyrazem myśli całego życia, jak stwierdza prof. Caro w dedykacji, daje zwarty systemat teorii solidaryzmu, przeciwstawiającej się z jednej strony liberalizmowi ekonomicznemu, z drugiej naukowemu socjalizmowi. Prof. Caro stwierdza, iż ekonomika jest nauką o środkach, prowadzących do celu, a więc teleologiczną; co więcej, w tym kierunku przedewszystkiem nauka ta winna być rozbudowana. Teoretyczna ekonomja nie może obyć się bez teleologii, to jest sądów wartościujących. Prof. Caro w dłuższych wywodach motywuje ten pogląd, twierdząc, iż nawet nauki przyrodnicze sięgają dalej i głębiej niż w część opisową, nie wykluczając bynajmniej woli i zajęcia pewnego stanowiska, wobec zjawisk zewnętrznych. Nadto badacz ekonomista jest w innym położeniu niż badacz przyrodnik: w zjawiskach ekonomicznych przedmiot badania nie leży bynajmniej poza podmiotem badania, musi więc on operować w mniejszym lub wyższym stopniu teleologją. Sądy wartościujące, zwłaszcza z zakresu prawa i etyki mają decydujące znaczenie w zakresie ekonomicznym, i prof. Caro jest niestrudzo- nym w naprowadzeniu materiałów na obronę tej tezy, stanowiącej podstawę teoretyczną jego solidaryzmu.

W rozdziale pod tytułem „Istota Solidaryzmu” Caro przeprowadza analizę solidaryzmu na tle i w stosunku do tez liberalnych. „Nikt rozsądny — pisze Caro — nie zaleca porzucenia ustroju kapitalistycznego z dziś na jutro, uczynienia kroku w ciemność. Idzie tylko o to, by uświadomić ogółowi, że ustrój kapitalistyczny jest tylko zjawiskiem historycznym, że przeto kiedyś ustąpi miejsca innemu ustrojowi, opartemu na solidarności wszystkich członków społeczeństwa”. Autor przechodzi następnie do skreślenia dziejów myśli solidarystycznej. Ślady solidaryzmu widzi Caro u Bacona, Descartesa, Hume'a, Hobbes'a, Morelly'ego. Nawet u Smith'a widzi

Caro pewne odwiezienie od kanonów nauki liberalnej. Utopiści St. Simon i Fourier dostarczają bogatego materiału dla solidarystycznego ujęcia rzeczy, przedmiotem specjalnego omówienia są prace Gide'a, Bourgeois, Dürkheima, Rathenau i t. d. Interesujący się zagadnieniami historii doktryn wogóle, a w szczególności solidaryzmu, znajdują w pracy prof. Caro olbrzymi materiał bibliograficzny.

W rozdziale pod tytułem: „Logika metody i widnokrąg neo-liberalizmu” prof. Caro polemizuje z głównymi przedstawicielami liberalizmu. W rozdziale tym najlepiej uwydatnia się teza Caro, broniona w ostrzu polemicznych zwrotów, nie dotykających jednak nigdy osób, lecz rzeczy. Zdaniem Caro liberalizm dlatego nie będzie nigdy zrealizowany w całej pełni, ponieważ wychodzi wbrew swemu założeniu i wbrew swym hasłom racjonalistycznym z irracjonalnego i całkowicie błędnego założenia o człowieku gospodarczym. Gorąco również walczy Caro w swej pracy z tezą Marksa (pierwszy tom kapitału): „Ideał nie jest wedle mnie niczym innym, jak materia, przeniesioną do mózgu ludzkiego i tam przekształconą”. Wywody autora nacechowane są w tej części pracy nie tylko materiałem naukowym, lecz i mocą przekonywającą.

Przechodząc do analizy interwencjonizmu, Caro zaznacza, iż tak zwane prawa ekonomiczne, będące kamieniem węgielnym teorii liberalnej, mają charakter wybitnie metafizyczny, a ustawodawstwo protekcyjnistyczne różnych państw wywarło znacznie większy wpływ na gospodarcze stosunki, niż wszelkie prawa ekonomiczne. Nie podzielimy zdania prof. Caro, iż etatyzm jest to taka forma ukształtowania życia gospodarczego, w której państwo prowadzi i zakłada własne przedsiębiorstwa, gdyż nadmierny zakres działania czynnika publicznego, co uważam za istotę etatyizmu, przejawić się może także w zbyt daleko idącym interwencjonizmie na drodze nakazów i zakazów. Właśnie dziedzina przedsiębiorstw publicznych, skomercjalizowanych i opartych na zasadzie gospodarczej, może być daleko od etatyizmu.

Szczupłe ramy recenzji nie pozwalają nam niestety na szczegółowe zobrazowanie poglądów prof. Caro, poruszonych w jego pracy. Cechuje je zwartość ideowych poglądów na rolę etyki i prawa w życiu ekonomicznym. Gorący przeciwnik liberalizmu, Caro konstruuje pogląd, oparty na zasadach etyki chrześcijańskiej, uwzględniając jednak czynnik indywidualnej wolności. W poglądach swoich mimo pewne różnice zbliża się do systemu, który nazwałem w pracy mojej pod t.: „Teoria i polityka przedsiębiorstw publicznych systemem ograniczonej wolności ekonomicznej”. Prof. Caro jest zwolennikiem umiar-

kowej interwencji państwa i samorządu terytorjalnego, widząc w tem złagodzenie walk klasowych i jednostronności egoizmu gospodarczego. W zasadniczej dyskusji nad granicami tak zw. etatyzmu i kierunkiem polskiej polityki gospodarczej zajmuje ważne miejsce głos prof. Caro, od lat 40 głoszącego konsekwentnie ideał ochrony słabszych i racjonalnej interwencji.

Metoda i bogaty materiał naukowy łączy się tu ściśle z gorącym sercem człowieka, który wiele przeżył i wiele walczył. W dzisiejszym okresie zatracenia ideałów, książka prof. Caro jest nie tylko głosem człowieka nauki, lecz budzącym, zwłaszcza młodzież, sumieniem.

Prof. Dr. Leon Biegeleisen.

Č e c h r á k Cyril: Hospodarské Konjunktury. Popis, wykład a regulace hospodarského vlneni konjunkturního. (Konjunktury Gospodarcze. Opis, wykład i regulacja gospodarczego konjunkturalnego falowania). Bratysława, Uniwersytet, 1930, str. 168.

Wyżej wymieniona praca profesora wydziału prawniczego uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie, Dr. Čechraka wyszła jako tom 29 w serii Bibjoteki Prawniczego Wydziału tegoż uniwersytetu. Ma ona charakter raczej podręcznika z zakresu teorii konjunktury, zawiera encyklopedyczne przedstawienie najważniejszych faktów, poglądów i prób syntezy konjunktury.

Książka profesora Čechraka zaleca się przedewszystkiem konstrukcją. Po wstępie, o charakterze i metodzie badań konjunkturalnych, autor omawia pojęcie i materiały dotyczące konjunktury. Część ta pracy poświęcona jest przeważnie symptomatologii konjunkturalnej ruchów, i zajmuje się klasyfikacją zasadniczych form gospodarczego rozwoju, następnie zagadnieniem elementów rozwojowych, fal wiekowych, hipotezą Cassel'a, i innymi periodycznymi wahaniami, daje pogląd na schematyczne podziały faz. W części drugiej autor daje przegląd i wykład rozwoju i klasyfikację teorii przyczyn wahań konjunkturalnych. Modyfikuje on klasyfikację Mitchell'a, uważając, że teorie emocjonalne przyczyn konjunkturalnych wahań należy zaliczyć do rzędu teorii instytucjonalnych.

Przedstawienie poglądów autorów jest przejrzyste i systematyczne, charakterystyczne koncepcje poszczególnych autorów są przedstawione może zbyt pobieżnie, lecz dobitnie. Zbyt mało miejsca poświęcono jednak działowi teorii, wywodzących cykl z istoty przedsiębiorczości, do których zaliczono też teorie emocjonalne. Prof. Čechrak próbuje w swej pracy oprzeć się na więcej ogólnych założeniach filozoficznych ogólnej teorii rozwoju i stara się wy-

kazać, że życie gospodarcze daje przykłady analogii z biologicznym ujęciem. Autor wylicza możliwe rozwojowe hipotezy cyklu i podaje najprawdopodobniejsze ujęcie cyklu z punktu widzenia ogólnych teorii rozwoju.

Wniosek jest ten, „że należy być wielce oględnym przy mechanistycznych hipotezach koniunkturalnych”, sądy winny opierać się na metodzie logicznej poczynowości, lecz muszą uwzględniać tendencje rozwojowe. Nie przeprowadza autor klasyfikacji istniejących teorii według tej zasady podziału, lecz buduje własną syntezę w rozdz. czwartym, który jest poświęcony wykładowi cyklu, pod kątem widzenia wpływu impulsów, struktury i rezerw gospodarczych na powstanie i przebieg cyklu. Impulsy wynikają głównie z istnienia instytucji przedsiębiorcy. Ciekawa analiza, że istotnym impulsem przedsiębiorcy jest przeto zarobek pieniędzy, nie, jak sądzili klasycy, pewna ilość dóbr. Ten ostatni pogląd wysuwał na pierwszy plan motywy niepieniężne, oddalał od rzeczywistości. W zarobkowaniu jest mocna pobudka do czynu indywidualnego, a w końcu i skoordynowanego. Jest też i strona ujemna — brak uzgodnienia w działalności niezależnych od siebie przedsiębiorców, konkurencja, bezplanowość, — element niepewności i spekulacji. Wpływ impulsów ludzkich potęguje się w zbiorowości, poszczególne wypadki zewnętrzne powodują kumulacyjny przebieg działania impulsów. Przyczyny impulsów mogą być realne i psychologiczne; mają wpływ zjawiska, podkreślone przez Schumpetera, zmiany generacji i atmosfery moralnej i cywilizacji.

Analiza struktury gospodarstwa daje nam możliwość zrozumienia powszechności cyklu, kumulacji zjawisk. Jeśli chodzi o rezerwy kapitałowe, to autor zatrzymuje się nad przedstawieniem Eucken'a i Hawtrey'a i zwalcza jasnymi i prostymi argumentami t. zw. uniwersalny komptabilizm, inaczej „Depozit-Legende”. Przy rozpatrzeniu roli kredytu cyklu, autor przychodzi do wniosku, że właśnie w tej stronie rozwoju gospodarczego istnieją przesłanki powtarzalności cyklu, jest *circulus vitiosus* cyklu gospodarczego. Warunkiem regulacji koniunktury jest zwiększenie racjonalności gospodarstwa społecznego.

Trzecia część pracy jest poświęcona zagadnieniu regulacji fallowania koniunkturalnego. Autor przytacza Mitchellowskie obliczenia strat, wynikających z istnienia cyklu, omawia związek długości cyklu z uprzemysłowieniem krajów, ich rozwojem strukturalnym.

Następnie omawia krytycznie poszczególne projekty polityki koniunkturalnej, m. in. Hoovera, wskazuje na trudności przeprowadzenia np. robót publicznych. Istota życia gospodarczego wymaga, aby wskazania polityki koniunkturalnej nie były dogmatyczne.

Wysuwa się pewne postulaty, których jednak nie można ujmować jako cel ostateczny. Takie znaczenie ma m. in. stabilizacja pieniądza Fishera. Przechodząc do zagadnienia rezerw pracowniczych, bardzo słusznie wskazuje na ogromne znaczenie poradnictwa nie psychotechnicznego, a ekonomicznego.

W zakończeniu pracy autor rozpatruje zagadnienie granic możliwości regulacji konjunktury. Wskazuje na to, że rytm cyklu zależy w znacznym bardzo stopniu od psychicznych właściwości ludzkich, że wszelkie słuszne zasady polityki konjunkturalnej mają znaczenie relatywne, zależne od struktury kraju i okoliczności, że prąd do socjalizacji nie przyniesie nam pozytywnego rozwiązania kwestji wahań cyklicznych, skoro specjalizacja jest stygmatem obecnej doby, i wymaga ona specjalnych kompetencji, do czego władze publiczne nie są zdolne.

Praca prof. Ćechraka jest doskonałym wykładem zagadnienia konjunktury i cyklu, jest przytem najzupełniej aktualna i oparta na poważnych teoretycznych założeniach. Chciałbym wskazać tylko, że w książce omawianej może nie dość dobitnie występuje zjawisko pewnej wspólnoty dorobku naukowego, która jest obecnie udziałem nowszych teoryj konjunktury, dzięki czemu jednak ogólnie przyjęte założenia występują mniej wyraziście. Wydaje się jednak, że wykład syntetyczny cyklu prof. Ćechraka może być uważany za wartościowy i nacisk na poszczególne momenty jest położony właściwie. Pewne korektywy należałoby jednak wprowadzić tam, gdzie omawia się wpływ karteli i innych tendencyj monopolistycznych' na konjunkturę. Zagadnienie sztywności ustroju gospodarczego i związanych cen jest wyjaśnione zbyt pobieżnie. Nie wątpimy jednak, że autor w następnym wydaniu swej książki poczyni odpowiednie uzupełnienia.

W.

Skrzywan (Warszawa).

Litwiński Leon: Kryzys teorii kryzysów. Warszawa 1932. Nakł. Ks. F. Hoesicka, str. 32.

Ludkiewicz Zdzisław Prof.: Zasady zwalczania kryzysu gospodarczego. Warszawa 1932. Sgl. Dom Książki Polskiej, str. 47 + 1 hlb.

Michalski J. Prof.: Wykład ekenomji politycznej. Zeszyt IV. Warszawa 1932, str. 80.

Bompaire Francois: Economie mathématique. Du principe de liberté économique dans l'oeuvre de Cournot et dans celle de l'école de Lausanne (Walras, Pareto). Paris: Recueil Sirey 1931, str. 741.

Bousquet G. H.: Instituts de science économique. T. 2. Paris: Giard 1932. 2. Les bases du système économique, str. 215.

Dalloz : Précis d'économie politique, par P. Reboud. 5. éd. T. 1. Paris: Dalloz 1932, str. 560, Fr. 25.

- Duthoil Eugène: *L'économie au service de l'homme*. Paris: Flammarion 1932, str. 249.
- Lescure Jean: *Les crises generale et périodiques de surproduction*. 4. éd. T. 1. 2. Paris: Domat-Montchrestien 1932, str. 604. Fr. 65.
- Reboud P.: *Précis d'économie politigue*. T. 2. Paru: Dalloz 1932, str. 585 Fr. 25.
- Sombart Werner: *L'apologée du capitalisme*. Trad. franc. de S. Jankélevitsch, précédée d'une étude de A. E. Sayons sur W. Sombart et aes récents exposes de l'economia d'après guerre. Vol. 1. 2. Paris: Payot 1932, str. LXXVI, 577; 540. Fr. 150.
- Truchy Henri: *Précis élémentaire d'economie politigue*. T. 1. 2. éd. rev. et corrigée. Paris: Recueil Sirey 1932, str. XII + 335.
- Ballve J.: *Leccious de economia politica racional*. Bilbao 1931: Dochoa, str. 183.
- Dalia Volta R.: *Scritti vari di economia e fianza*. Firenze: Seeber 1931, str. 624. (Pubbl. del r. Ist. superiore di scienze econ. e commerc. di Firenze. 2). L. 40.
- Miche ls R.: *Introduzione alla storia delle dottrine economiche e politiche, con un saggio sulla economia classica italiana e la sua influenza sulla scienza economica*. Bologna: Zanichelli 1932, str. XVI + 310. L. 16.
- Pantaleoni M.: *Prinzipi di economia pura*. 2. ed. Milano: Treves 1931 str. 428. L. 30.
- Del Vecchio G.: *Lezioni di economia applicata*. P. 2. Padova: Cedam 1931 .2. *Politica economica*. 4. ed. II, str. 558. L. 58.
- Cassel Gustav: *The crisis in the world's monetary system*. London: Oxford Univ. Pr. 1932, str. 102.
- Mac Culloch J. R.: *Letters of J. R. Mac Culloch to David Ricardo, 1818—1823*. Ed. by Jacob Hollander. Baltimore 1931: Johns Hopkins Pr., str. 41.
- Faubel A. L.: *Principles of economics*. Rev. ed. New York: Harcourt 1932. str. 522. \$ 1,60.
- Yntema T. O.: *A mathematical reformulation of the general theory of international trade*. Chicago, Univ. Pr., 1932. \$ 2,50
- Jones E., and T. C. Bigham: *Principles of public Utilities*. New York: Macmillan 1931, str. 793. \$ 4,25.
- Pelly Willian Sir: *The Petty papers. Some unpublished writings of Sir William Petty*. Ed. from the Bowood papers by the Marguiz of Lansdowne. Vol. 1. 2. London: Constable 1927, str. XVIII + 276; XII + 309.
- Pikler A.: *A short groundwork of the kinetic theory of money. Correlation between Prof. Irving Fisher's eguation of exchange and the general law of gases*. Budapest: Müintézet 1932, str. 30.

- Reynolds C: Production planning. London: Pitman 1932, str. 247.
- Seligman E. R., and R. A. Love: Price cutting and price maintenance; a study in economics. New York: Harper 1932, str. 553. \$ 6.
- Tucker J.: A selection from his economic and political writings. New York, Columbia Univ. Pr. 1931, str. 576. \$ 5.
- Bosenick Alfred: Da» Gesetz der Volkswirtschaftlichkeit. Eine Wirtschaftslichkeitslehre. Berlin: Hobbing 1932, str. VIII + 638. M. 22.
- Mises Ludwig: Die Gemeinwirtschaft. Untersuchungen über d. Sozialismus, 2.. umgearb. Aufl. Jena: Fischer 1932, str. XX + 500. M. 18.
- Schultze Karl: Cassels Preislehre. Eine Auseinandersetzung mit ihren Kritikern. Berlin, Stilke, 1932, str. 82.
- Sonar; F.: Ursachen der Krise. Tübingen, Mohr, 1932, str. 122.

II.

HISTORJA GOSPODARCZA

Hładyłowicz Konstanty Jan: Zmiany krajobrazu i rozwój osadnictwa w Wielkopolsce od XIV do XIX wieku.. Lwów. Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod red. prof. Fr. Bujaka, nr. 12, 1932.

Wszystkie prace, ukazujące się w cyklu Badań z dziejów społecznych i gospodarczych są mniej lub więcej oryginalne ze względu na postępowanie metodyczne i przedmiot objętych nimi badań. Jednak z dwunastu studjów, wykonanych w ciągu ostatnich lat w Instytucie prof. Fr. Bujaka we Lwowie, najbardziej oryginalną jest chyba praca Konstantego Jana Hładyłowicza o zmianach krajobrazu i rozwoju osadnictwa w Wielkopolsce w czasie od wieku XIV do XIX. Tytuł dzieła staje się zupełnie zrozumiały gdy się zapoznamy z przedmową prof. Fr. Bujaka do omawianej tu pracy, w której w ogólnych rzutach zapoznaje nas z metodą, celem i zakresem badań kierowanego przez siebie Instytutu. Do niedawna jeszcze nie wychodziła historia gospodarcza poza stwierdzenie zjawisk minionych i ich zmian, czyli starała się pomieścić je w przestrzeni i czasie. Odkąd jednak ustalono związek historii gospodarczej z ekonomiką społeczną zaczęto zjawiska mierzyć, dążąc w tej pracy do ścisłości matematycznej. Poszło stąd, że wszystkie prace uczniów prof. Fr. Bujaka mają dużo wykresów, tablic, map tudzież statystyk, które, jak naprzykład w pracy R. Zubyka o gospodarce finansowej miasta Lwowa w latach 1623—1634, stanowić mogą punkt wyjścia i materiał do badań natury ogólniejszej. Jeśli chodzi o pracę K. J. Hładyłowicza to i ona powstała na pewnych ogólnych założeniach metodologicznych, mianowicie, uchwycić miała związek

między zmianą krajobrazu to jest powiększeniem się obszarów uprawnych kosztem zalesienia i pomnożeniem się ludności rolniczej i wytwórczości rolniczej. „Wzrost przestrzeni uprawnej i poniekąd także wzrost liczby osad może służyć za miarę wzrostu produkcji rolniczej i ludności, a więc i za miarę całego życia gospodarczego kraju znajdującego się jeszcze w prymitywnych warunkach...”^{*} powiada na wstępie prof. Fr. Bujak. Pierwszą próbą w tym kierunku miała być właśnie praca K. J. Hładyłowicza.

Jej autor miał niemało kłopotu z wykonaniem zadania, głównie dla braku wzorów i zasad metodologicznych, które tylko ogólnie określił prof. Otton Sch l ü t e r z Halle. Poszło stąd, że mistrz i uczeń wspólnie opracować musieli metodę, co im nie poszło bez wielkich trudności. Brakło przede wszystkim materiału w postaci map gleboznawczych i archeologicznych z okresu wczesnohistorycznego. Cenne studia ks. Stanisława Kozierowskiego, którym hołd oddaje prof. Bujak w przedmowie, nie mogły zaradzić temu brakowi, stąd też autor aż cztery lata czasu poświęcić musiał na opracowanie mapy i na pracę samą.

Składa się ona z trzech głównych części.

W pierwszym rozdziale wykładu K. Hładyłowicz podstawowe pojęcia badań historycznych nad zmianami krajobrazu, w drugim przedstawia szczegółowo metodę badania, w trzecim przechodzi do omówienia celu i zasięgu pracy tudzież źródeł. Po rozpatrzeniu dotychczasowego stanu badań i po polemice z Walterem Maasem, który w kilku pracach zajmował się zmianami krajobrazu wielkopolskiego, dochodzi Hładyłowicz do wniosku, że jedyną do celu prowadzącą metodą, również przez niego zastosowaną, jest „metoda retrogressywna, wychodząca z obecnego, znanego stanu krajobrazu i zmierzająca przez stopniowe cofanie się wstecz przy pomocy źródeł do rekonstrukcji krajobrazów historycznych, coraz bardziej odległych...” Wszystkie trzy rozdziały były niewątpliwie potrzebne, aby czytelnika wprowadzić w studjum i umożliwić zrozumienie mapy i drugiej części pracy. Jej trzecia część obejmuje wykaz nazw miejscowości oraz nazw topograficznych w poszczególnych powiatach. Istotną wartość studjum K. Hładyłowicza stanowi sporządzona przez niego ogromnym nakładem pracy mapa ze zmianami krajobrazu i rozwoju osadnictwa w Wielkopolsce od XIV wieku. Jej celem jest podanie w syntetycznym ujęciu procesu rozwoju historycznego osadnictwa od roku 1300 do końca XVIII wieku, oraz proces kurczenia się lasów i bagien od drugiej połowy XIV wieku do dnia dzisiejszego.

Wypowiedziane tu skromne uwagi mają na celu jedynie zwrócenie uwagi szerszych kół na pracę Konstantego Jana Hładyłowicza

jako na dzieło wybitne, nie wnikają zaś zupełnie w osnowę dzieła, które musi zająć uczonych historyków i geografów. Każda próba, choćby najbardziej udana jak ta niniejsza, jest zawsze próbą i dlatego musi zawierać pewne niedostatki, które usunąć może jedynie dyskusja w gronie znawców. Specjaliści omówią też zapewne prace p. Hładyłowicza, tak jak ona na to zasługuje — przedewszystkiem ze względu na swą metodę i przyczynią się do jej wydoskonalenia z pożytkiem dla nauki i dla samego autora. Będzie to również dla niego zachętą do dalszych w tym kierunku badań.

Dr. L. Koczy (Poznań).

R o c z n i k i D z i e j ó w S p o ł e c z n y c h i G o s p o d a r c z y c h (Annales d'histoire sociale et économique) pod redakcją prof. Franciszka Bujaka i prof. Jana Rutkowskiego. Tom II. Rok 1932 i 1933. Lwów—Warszawa, Kasa im. J. Mianowskiego. Instytut popierania polskiej twórczości naukowej, 1932, str. 632.

W drugim zeszycie „Ruchu prawniczego, ekonomicznego i socjologicznego” z r. ub. omówiliśmy obszerniej pierwszy tom (za rok 1931) wymienionego w nagłówku wydawnictwa. Obecnie pragniemy krótko zreferować tom drugi. W dziale „rozpraw i referatów” pierwsze chronologicznie miejsce zajmuje rozprawa ks. A. Mościckiego z Poznania o „Uwarstwieniu ludności wiejskiej w dobrach kapituły poznańskiej w pierwszej połowie XVI wieku”. Autor, nawiązując do prac prof. Rutkowskiego i jego ucznia ks. dr. Kozłowskiego, objął swemi badaniami rewizje dóbr kapitulnych z pierwszej połowy w. XVI odnoszące się do 128 wsi. Mianowicie ogranicza się do stwierdzenia różnic, istniejących w uwarstwieniu ludności wiejskiej w pierwszej i drugiej ćwierci tego stulecia. Wsi, które można było uwzględnić dla obu okresów było tylko 38. Materiał okazał się w rezultacie znacznie uboższy, niżeli dla drugiej połowy w. XVI, której dotyczyły badania wspomnianych wyżej autorów. Odpowiednio do tego musiała ulec zmianie metoda opracowania, dając pierwszeństwo ujęciu cyfrowemu elementów bezpośrednio danych w źródle przed obliczeniami szacunkowymi, a więc uzupełniającymi dane źródła. Z wniosków historycznych zasługuje na uwagę zmniejszenie się w drugiej ćwierci w. XVI liczby folwarków rozparcelowanych między włościan i zastąpienie ich folwarkami zagospodarowanymi bezpośrednio z dworu. Sprawą stosunku chłopca do ziemi w dawnej Polsce zajął się W. Hejnosz w „Znamiennym dekrete sądu referendarskiego” z r. 1692. Autor we wstępie omawia w sposób interesujący obecny stan zagadnienia odno-

śnie do epoki przed wytworzeniem się ścisłego poddaństwa i prawdopodobny wpływ tegoż, przypisując słusznie dużą wagę stanowisku sądów przy rozstrzyganiu sporów powstałych na tle stosunku poddanego do ziemi. Z dekretu z r. 1692 autor wnosi, że poddanemu wsi królewskiej w razie wysiedlenia go przysługiwało prawo obrony przed sądem refereiidarskim. Nie oznacza to jednak w tej późniejszej dobie praw dziedzicznych do oznaczonego kawałka ziemi. Praca J. Stelmasia o „Protokółach ofiary 10-go i 20-go grosza (Korona)” dotyka zagadnienia wielkości folwarków szlacheckich w Polsce. Autor wskazuje na to, że księgi ofiary stanowią obfity i wartościowy materiał historyczny. W szczególności, że na podstawie uzyskanych stąd wykazów wysiewów można odtworzyć arealy obsiewanej ziemi czyli folwarki. W. Styś rozpatruje „Metryki gruntowe józefińskie i franciszkańskie jako źródła do historii gospodarczej Galicji”. Autor wyjaśnia genezę oraz daje opis obu metryk, przyczem druga (1819—1820) była tylko przeróbką pierwszej (1787). Wreszcie bardzo wysoko ocenia wartość tego źródła dla nowszej historii gospodarczej. Artykuł nie jest wolny również od pewnych nawiązań do polityki agrarnej. Wreszcie J. Karpińiec zastanawia się nad „Ilością osad miejskich b. Galicji i podziałem ich na miasta i miasteczka”.

Wśród artykułów powyższych przeważają, jak widzieliśmy, te, które informują o materiałach do historii gospodarczej, a jedynie dwa wymienione na początku możnaby zaliczyć do przyczynków. Pożyteczności przeważającego tutaj kierunku niepodobna zaprzeczać, ale wolno wyrazić pod adresem autorów życzenie, żeby dążyli do większej przejrzystości swych wywodów, jaśniejszego i staranniejszego układu, a przede wszystkim do poprawności języka. Pod adresem redakcji zauważymy, że niezrozumiałą dla nas jest kolejność artykułów. My wyliczyliśmy je tutaj chronologicznie, ale w „Rocznikach” znajdują się chyba w kolejności przypadkowej. Pozostałe artykuły mają charakter bądź biograficzny, bądź sprawozdawczy. Do pierwszych należą artykuły Stan. Arnolda i Stef. Ingłota poświęcone J. von Below i W. Des Marex. Obydwa bardzo pożyteczne. A. Grodek daje informacje o „Puszczyźnie rękopiśmiennej Piotra Maleszewskiego”, przekazanej przez francuskiego spadkobiercę polskiego emigranta i uczonego bibliotecze Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. K. Tymieniecki w „Początkach społeczeństwa i państwa litewskiego” omawia dwutomowe dzieło H. Łowmiańskiego poświęcone powyższemu tematowi i czyni uwagi odnośnie do postawienia w literaturze zagadnienia początków społeczeństwa i państwa polskiego. Wreszcie Vaclav Černý z Pragi w „Badaniach w zakresie dziejów gospodar-

zych, a szczególnie rolniczych, w Czechosłowacji od r. 1918" obszernie i wyczerpująco omawia odnośną literaturę czeską (około 300 prac). Redakcja zapowiada na przyszłość podobne przeglądy „dotyczące Rosji, Jugosławii i Bułgarii, a następnie innych narodów i krajów, sąsiadujących z Polską i mających podobny rozwój społeczny i gospodarczy”.

Druga znaczniejsza część tomu zawiera „recenzje i sprawozdania”, obejmujące imponującą liczbę 302 pozycji, dotyczących prac ogłoszonych w języku polskim (140) i w językach obcych (162). Z braku miejsca ograniczamy się tylko do statystyki recenzji, która wskazuje na to, że redakcja z dużą energią zabiegała o to, ażeby informować czytelnika o dorobku własnym i obcym na polu historii gospodarczej. Podział materiału recenzyjnego utrzymano naogół ten sam co w poprzednim roczniku, wprowadzając jedną nową grupę (Praca i sprawy społeczne) przez jej wyodrębnienie. Kończą tom dwie polemiki, będące wynikiem recenzji z poprzedniego tomu.

Sądzimy, że nadzieje redakcji, że „wydawnictwo nasze ostoię, bo okaże się pożytecznem”, winny się w całości spełnić.

Prof. K. Tymieniecki (Poznań).

- Hładyłowicz K. J.: Zmiany krajobrazu i rozwój osadnictwa w Wielkopolsce od XIV do XIX wieku. Lwów 1932, str. VIII + 253. Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych pod red. prof. Fr. Bujaka, 12.
- Kamiński J. Dr.: Z przeszłości rzemiosła piekarskiego w Lublinie. Lublin 1932. Sgl. Dom Książki Polskiej, str. 69 + 1 nlb.
- Zaleski Z.: Cech szewski w Poznaniu. Poznań 1932. Nakł. Wolnego Cechu Szewskiego w Poznaniu, str. 123.
- Marion Marcel: Histoire financiere de la France depuis 1715. T. 6. Paris, Rousseau, 1931, str. 436.
- Milano Attilio: Ricerche sulle condizioni economiche degli ebrei a Roma durante la clausura del ghetto; 1555—1848. Citta di Castello 1931, str. 95.
- Adams E. D., and J. C. Almack: A history of. the United States. London, Harpers, 1932, str. 820.
- Hacker L., and B. Kendrick: The United States since 1865. New York, Crofts, 1932, str. 795. % 5.
- Powiekę F. M.: Medieval England, 1066—1485. New York, Holt, 1931, str. 255. % 1,25.
- Tappan E. M.: In feudal times. Social life in the Middle Ages. New ed London, Harrap, 1932, str. 359.
- Zimmerman A.: The Greek Commonwealth. Politics and economics in 5. century Athens. 5. ed. rev. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 471.

- Geissendorfer E.: Die Agrarverfassung des fränkischen Gollachgaves in der letzten Periode der Feudalzeit. Würzburg 1931, Werkbund — Dr., str. 152.
- Häufler Ludwig: Die Geschichte der Grundherrschaft Waldenburg-Neuhaua unter bes. Berücks. d. Industrielandgemeinde Dittersbach. Breslau, Osi-deutsche Verl. Anstr., 1932, str. IX + 366. M. 15.
- Witte H.: Jegorovs Kolonisation Mecklenburgs im 13. Jahrhundert. Ein Kril. Nachw. Breslau, Priebatsch, 1932, str. XII, 233.

III.

POLITYKA EKONOMICZNA I MONOGRAFJE O STOSUNKACH GOSPO-DARCZYCH

J. *Dzieła ogólne.*

Czerwiński Witold: Le probleme de l'indépendance économique de la Po-logne. Paris, Gebethner et Wolff, 1932, str. 155.

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Sytuacja gospodarcza i finansowa Anglii (Polska Gospodarcza, zeszyt 43. 1932). — Ten że: Pogorszenie sytuacji finan-sowej i gospodarczej Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932). — Phi-lips on S.: Sytuacja gospodarcza Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 35. 1932). — S. W.: Akcja antykryzysowa w Stanach Zjednoczonych A. P. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1932).

Hantos E.: L'Europe centrale. Une nouvelle organisation economique. Paris, Alcan, 1932, str. XII + 258.

2. *Rola państwa w życiu gospodarczem; etatyzm, monopole, kartele, trusty.*

Klarnier C. Inż.: Zadania i wytyczne państwowej polityki gospodarczej. War-szawa 1932. Nakł. Izby Przem.-Handlowej, str. 39 + 1 nlb.

Czasopisma: Grodziecki B.: Polityka cen syndykatu polskich hut że-laznych (Gazeta Handlowa Nr. 223. 1932). — Kielski A.: Problem karteli-zacji w przemyśle naftowym (Gazeta Handlowa Nr. 233. 1932). — Peche C. W sprawie programu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932). — Ten że: Kartele, ceny, eksport (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — Ten że: Organizacja eksportu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 43. 1932). — S. A.: Konzern Schneider Creusot (Polska Gospodarcza, zeszyt 42 1932). — Przeciwno przymusowemu kartelowi przemysłu browarniczego (Tygodnik Handlowy Nr. 39. 1932).

Bothe P.: Händlerkartelle und andere Wettbewerbsbindungen im Handel. Göttingen, Gött. Handelsdr., 1931, str. VII, 110.

Mikusch G.: Geschichte der Internationalen Zuckerkonventionen. Berlin, Parey, 1932, str. 188.

3. *Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.*

Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich w roku gospodarczym 1928/29. III Sprawozdanie Wydziału Ekonomiki Drobnych Gospodarstw Wiejskich Instytutu Puławskiego. Część II. Warszawa, 1932, str. 101.

Zachowując układ sprawozdań lat poprzednich, sprawozdanie zawiera materiał cyfrowy oparty na rachunkowości gospodarstw prowadzących ją pod kierunkiem Wydziału Ekonomiki. W roku sprawozdawczym liczba gospodarstw objętych sprawozdaniem wynosiła 855 z terenu całego państwa. Na treść sprawozdania części II-ej składają się: obrót gotówkowy gospodarstwa rolnego, gospodarstwo domowe, gospodarstwo prywatne (spożycie), dochody, spożycie i oszczędność, samozaopatrzenie i zbył, dochód społeczny i wartość przychodowa.

Analizując cyfry w części II-ej sprawozdania zawarte, zauważamy niemal we wszystkich dziedzinach spadek w roku gospodarczym 1928/29 w porównaniu z rokiem poprzednim. Rok sprawozdawczy był pierwszym rokiem światowego kryzysu rolniczego.

Przychody gospodarcze wykazują nieznaczny spadek w obrotach gotówkowych wynoszący 0,72%. Również obniżyły się rozchody gotówkowe gospodarcze.

W dziale gospodarstwa domowego charakterystyczny jest w tym roku wzrost kosztów utrzymania, który w porównaniu z rokiem 1927/28 podniósł się odnośnie dziennego kosztu utrzymania osoby dorosłej z zł 1,49 na zł 1,51. Złożyły się na to przede wszystkim koszty dokupionych środków. Ceny artykułów fabrycznych objęte bowiem jeszcze były w tym czasie tendencją zwykłą, podczas gdy ceny produktów rolniczych spadały. W konsekwencji także koszty spożycia nie uległy niższe. W porównaniu z r. 1927/28 koszty roczne spożycia na rodzinę zwiększyły się z zł 4.068 na 4.070.

Udział produkcji w samozaopatrzeniu i zbyciu wytworów rolniczych wykazał nieznaczny wzrost w zakresie zbytu, który wyrażał się w 66,88% całego przychodu surowego, wobec 65,63% w r. 1927/28. Reszta przychodu przypadała na samozaopatrzenie.

Dochód społeczny rolnictwa w roku 1928/29 wykazał spadek; dla gospodarstw od 2—50 ha dochód społeczny obniżył się, w porównaniu z r. 1927/28: ze zł 443,08 na zł 388,42. Widoczny jest już tutaj wpływ kryzysu rolniczego.

Na zakończenie podano w sprawozdaniu, współczynniki przychodowości umożliwiające oszacowanie wartości przychodowej tych

gospodarstw, które nie prowadzą rachunkowości, uwzględniając przytem wielkości gospodarstwa i województwo. Uderzające są odchylenia jakie ujawniły się pomiędzy wartością inwenturową a wartością przychodową gospodarstw:

	Wartość inwenturowa na ha w zł	Wartość przychodowa na ha w zł
1927/28.	2.906	2.972
1928/29.	3.314	1.943

Sprawozdanie niniejsze ukazało się niemal z dwuletniem opóźnieniem. To też odstępstwa od cyfr w niem zawartych są niewątpliwie b. duże na niekorzyść rolnictwa., Ze względu na doniosłość materiałów zawartych w sprawozdaniu nie tylko dla teorii ale przede wszystkim dla polityki i praktyki rolniczej jest niedopuszczalne, aby kosztem prac badawczych tak podstawowego znaczenia czynić nieznaczne oszczędności w całości budżetu państwowego. Właśnie dzisiaj, w okresie znacznej fluktuacji cen i stopnia opłacalności konieczne jest gromadzenie i śledzenie aktualnych jeszcze materiałów cyfrowych, co politykę rolniczą i kierunek produkcji rolniczej ochronić może przed wielu błędami.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

- Dziedzic F. Inż.: Wielkopolskie gospodarstwa włościańskie na tle danych rachunkowości 1928/29 r. Warszawa 1932, str. XI X 87. Biblj. Puławska, N. 35.
- Konopiński T. Dr.: Polski przemysł bekonowy a interesy rolnictwa. Poznań 1932. Rolnicza Druk. i Księgarnia Nakładowa, str. 30 + 1 nlb.
- Konopiński T. Doc. Dr.: Zagadnienie rozwoju przemysłu bekonowego na tle hodowli trzody chlewnej w Polsce. Poznań 1932, str. 34.
- Kosieradzki W.: Przewłaszczenie w świetle prawa rolnego bez uwzględnienia parcelacji. Warszawa 1932. „Biblijoteka Prawnicza”, str. 157.
- Niklewski B. Dr. Prof.: Organizacja rolnictwa w dobie kryzysu. Wielkp. Zw. Kół Dośw. w Poznaniu. N. 19, str. 14.

Czasopisma: Borowski J.: Uwagi ogólne o usprawnieniu organizacji większych i drobnych gospodarstw rolnych w Wileńszczyźnie w dobie obecnej. (Tygodnik Rolniczy, Nr. 25—26, 1932). — Chodowiecki J. K.: Warunki rozwoju hodowli krajowej konia szlachetnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 38, 1932). — Grabowski M.: Rolnictwo a ceny związane (Gazeta Handlowa, Nr. 247, 1932). — Gościcki J.: Rolnictwo w początkach roku gospodarczego 1932—33 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 19, 1932). — Hartung Z.: Meljoracje w okresie kryzysu (Tygodnik Rolniczy, Nr. 39—40, 1932). — Hitier H. Prof.: Francuska polityka zbożowa (Gazeta Rolnicza, Nr. 42, 1932). — M. J. W.: Na froncie zbożowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 39, 1932). — Mikłaszewski J.: Przygotowanie i dokszałcenie nowych zastępów młodych sił

do pracy w zawodzie leśnym w Polsce i zagranicą (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 3, 1932). — L. J.: Rolnictwo wobec kartelizacji przemysłowej (Gazeta Rolnicza, Nr. 39, 1932). — Osten-Sacken W.: Jeszcze na temat rewizji zobowiązań finansowych na roli (Gazeta Bankowa, Nr. 40, 1932). — Pawłowski K.: Krodukcja, ceny i obrót nawozami pomocniczymi w latach 1928—1930 (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXVII, zeszyt 3, 1932). — Plater-Zyberk A.: Import ryżu a krajowa produkcja kasz (Gazeta Rolnicza, Nr. 39, 1932). — Piekałkiewicz J. Dr. Prof.: Zmniejszenie dochodu rolników (Gazeta Rolnicza, Nr. 37, 1932). — Tenże: Ceny artykułów rolnych w Polsce i zagranicą (Gazeta Rolnicza, Nr. 42, 1932). — Polakowski W. Inż.: O rozszerzenie uprawy tytoniu w Polsce (Rolnik Ekonomista, zeszyt 19, 1932). — Puchała: Przystosowanie rolnicze w Litwie (Tygodnik Rolniczy, Nr. 31—32, 1932). — Ralski E.: Gospodarstwa łąkowopastwiskowe w krajach skandynawskich (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 3, 1932). — Ritter K.: Teoretyczne rozważania na temat kryzysu rolniczego (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 1, 1932). — Rosę A. Dr.: Po konferencji w Streżyc (Polska Gospodarcza, zeszyt 40, 1932). — Różański M. Dr.: Znaczenie jęczmienia browarnego dla warsztatu rolnego (Gazeta Handlowa, Nr. 229, 1932). — Rusinek Z.: Rola akcji oddłużenia w polityce rolniczej (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 3, 1932). — Tenże: Rozwój systemu ratownictwa warsztatów rolnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 57, 1932). — Schramm W. Dr. Prof.: Nowe prądy w rachunkowości rolniczej na tle wymogów obecnego życia agrarnego (Poradnik Gospodarski Nr. 27, 1932). — Śliwa S.: Spożycie najważniejszych płodów rolniczych oraz mięsa w Polsce (Przegląd Intendencki, zeszyt 3, 1932). — Tenże: Zagadnienie lniarskie w Polsce (Rolnictwo, Tom IV., zeszyt 1, 1932). — Strzeszewski C.: Wpływ ewolucji kapitałów rolniczych na opłacalność produkcji (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 3, 1932). — Suszyński M.: O nowe drogi akcji organizacji gospodarstw (Tygodnik Rolniczy, zeszyt 25—26, 1932). — Szturm de Sztrem E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista, zeszyt 20, 1932). — Świnarski T. Dr.: Nowelizacja przepisów o ochronie lasów (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — T. L.: Rolnicy a giełda zbożowo-towarowa i lniarska w Wilnie (Tygodnik Rolniczy, Nr. 35—36, 1932). — W. A.: Urzędy rozjemcze do spraw kredytowych małej własności rolnej (Poradnik Spółdzielni, Nr. 18, 1932). — Zawadzki W.: Zagadnienie państw rolnych Europy Środkowej i Wschodniej (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1932). — Polityka rolna Z. S. R. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 42, 1932). — Trzecia sesja zwyczajna Stałego Komitetu Studiów Ekonomicznych państw rolniczych Europy Środkowo-Wschodniej (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2, 1932).

Acerbo G.: Le riforme agraire del dopoguerra in Europa. Firenze, Bemporad, 1931, str. 140.

Mussolini Benito: L'agricoltura e i rurali. Discorsi e scritti, con introd. di A. Sierpieri. Roma, Libr. dell Littorio ed., 1931, str. 258.

- Carrier E. II.: Waler and grass: the pastoral economy of Southern Europe. London, Christophers, 1932, str. 446.
- Carver T. Nixon: Principles of rural economics. New ed. Boston, Ginn, str. 425.
- Clark Fred E., and L. D. H. Weld: Marketing agricultural products. New York, Macmillan, 1932, str. 686. \$ 4,25.
- Robinson G. T.: Rural Russia under the old régime. A history of the landlord — peasant world and a prologue to the peasant revolution of 1917. New York, Longmans, 1932, str. 352. \$ 4.
- Golandsky M.: Die Waldindustrie und der Holzexport Russlands. Riga 1932, Apt. VIII, 104.
- Heuser O. E.: Die Bodenbewirtschaftung Westpolens und ihre natürlichen Grundlagen. Berlin, Parey, 1932, str. 52.
- Schaffran Viktor: Die Holzwirtschaft Polens. Gesamtübersicht über d. Holzarten, d. Holzhandel, Holzexport u. Holzmarkt Polens. Berlin, Hobbings, 1932, str. 269.

4. *Górnictwo, przemysł, polityka przemysłowa, budownictwo, rzemiosło.*

- Chrząszczewski J.: Przemysł chemiczny Rosji Sowieckiej. Warszawa 1932, str. 84.
- Małeckci T. Inż.: Marnotrawstwo socjalnej rozbudowy miast a droga do własnego domu. Lwów 1932, str. 143.
- Pitak E.: Jak uruchomić budownictwo mieszkaniowe? Rozwiązanie problemu mieszkaniowego. Bydgoszcz 1932, str. 189.
- Tilgner D. J.: Zagadnienia zbytu przemysłu żywnościowego rozpatrzone na przykładzie fabrykacji konserw. Poznań 1932. Druk Uniw. Pozn., str. 52.
- Windakiewicz E. Inż.: Pogląd na warzelnictwo i przemysł solny w Polsce. Kraków 1932, str. 72.

Czasopisma: Adamiak L. Inż.: Międzynarodowe konferencje naftowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 37. 1932). — Bartoszewicz S. Dr.: Międzynarodowe konferencje w sprawach przemysłu naftowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1932). — Choraży P. Dr.: Szkodliwa działalność przedsiębiorstw o jednolitych cenach sprzedaży (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 18. 1932). — Drozdowski M.: Propaganda zbytu żelaza jako środek niezbędny w celu powiększenia rynku wewnętrznego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 18. 1932). — Glass S.: Odchylenia linii generalnej Stalina (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1932). — I. N. E.: Italski przemysł barwników, farb i lakierów (Polonia - Italia, Nr. 7. 1932). — Jaworski P. Inż.: Uprzemysłowienie Gdyni (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 35. 1932). — Ka-

lecki M.: Kryzys w przemyśle bawełnianym Anglii (Polska Gospodarcza, zeszyt 37. 1932). — Klauzner J.: Pokrzywa jako zastępczy surowiec włókienniczy (Przegląd Intendencki, zeszyt 3. 1932). — Kopczyński S.: O rynek wiejski dla przemysłu (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — L. A.: Sytuacja przemysłu naftowego Meksyku (Polska Gospodarcza, zeszyt 39. 1932). — Langer O.: Przemysł amerykański podczas kryzysu (Tygodnik Handlowy, Nr. 33. 1932). — Laskowski L.: Młynarstwo w okresie kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 40. 1932). — Ł. W.: Nowa piatiletka przemysłu naftowego Z. S. S. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — M. K.: Stan przemysłu koronkarskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 35. 1932). — Okolski J. Inż.: Przemysł a rolnictwo (Gazeta Rolnicza, Nr. 43. 1932). — S. A.: Koncern Schneider Creusot (Polska Gospodarcza, zeszyt 42. 1932). — Sokołowski K.: Czynniki publiczny w budownictwie mieszkaniowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 38. 1932). — Świętosławski W. Dr. Prof., Dr. Roga i Dr. Choraży M.: Z badań nad poprawą jakości koksu górnośląskiego (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 7. 1932). — Szydłowski M. Inż.: Organizacja przemysłu naftowego (Gazeta Handlowa, Nr. 252. 1932). — W. U.: Polski przemysł naftowy w I półroczu 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Węgliński M. Inż.: Wytwórczość kwasu siarkowego w Polsce a materiały kwasotrwałe (Polska Gospodarcza, zeszyt 38. 1932). — Zamoycki T. Inż.: Przemysł sztucznego jedwabiu w Polsce (Gazeta Handlowa, Nr. 251. 1932). — Białyostok jako jeden z czołowych ośrodków przemysłowych Rzeczypospolitej (Gazeta Handlowa, Nr. 225. 1932). — Rozwój produkcji przemysłowej w Z. S. S. R. (Przegląd Wschodni, zeszyt 1. 1932). — Dnieprostroj (Przegląd Wschodni, zeszyt 1. 1932).

Band Paul: L'industrie chimique en France. Etude historique et géographique. Paris, Masson, 1932, str. 418. Fr. 60.

Morandi R.: Storia della grande industria in Italia. Bari, Laterza, 1931, str. 300.

Gibson A. H.: The economic crisis as it affects the wool textile industry. Bradford, Textile Soc. 1932.

5. *Handel, polityka handlowa i komunikacyjna, wymiana międzynarodowa.*

Maughan Cuthbert: Markets of London. London, Times, 1931.

Studjum autora o rynkach londyńskich stanowi uzupełnienie i naukowe opracowanie szeregu artykułów, drukowanych w handlowym i przemysłowym dodatku do „Timesów”. Książka ta, opar-

ta w znacznej części na materiałach, zebranych w drodze specjalnej ankiety, daje pojęcie o roli, jaką odgrywa Londyn na rynku wszechświatowym. Nie wszystkie towary przechodzą faktycznie przez Londyn, ale cena nawet na te, które są sprzedawane gdzie indziej, ustala się najczęściej na rynku londyńskim. Autor daje nam krótki i zwięzły opis funkcjonowania 58 rynków pieniężnych i towarowych, zaczynając od giełdy, przechodząc do instytucji przewozowych i asekuracyjnych, a kończąc na handlu poszczególnymi towarami, a więc zbożem, drogocennymi metalami, węglem, wełną, włosiem, żelazem, miedzią, cyną itp., dalej wszelkiego rodzaju skórami, jutą, drzewem, artykułami spożywczymi, trunkami, jarzynami i owocami, wreszcie kauczukiem, koprą, perłami, dżamentami, dywanami wschodnimi i towarami egzotycznymi. 'Specjalną uwagę poświęcił autor poszczególnym targom, związanym z tą czy inną gałęzią handlu, przede wszystkim znanemu rynkowi na jarzyny i owoce (Covent Garden), tudzież targom w Leadenhall (metale), Billingsgate (tkaniny) i Smithfield (skóry i kauczuk). Uważnie przestudjowanie tej pracy daje pojęcie o kolosalnych rozmiarach handlu angielskiego, obejmującego wszystkie pięć części świata i stawia we właściwym świetle kwestję aprowizacji Wielkiej Brytanji na wypadek wojny wszechświatowej.

Br. Bouffałł (Warszawa).

Kierkien Leszek, Dr.: Badanie ekonomiczne kolei. Warszawa
Nakładem Związku Urzędników Kolejowych R. P., 1932, str. 32.

Zagadnienie taryf przewozowych na kolejach jest jednym z najbardziej trudnych i zawiłych problemów ekonomicznych, występujących w dobie obecnego kryzysu. Fakty ustawicznego zmniejszania się ruchu na kolejach, wzmagająca się bez przerwy konkurencja samochodów, oraz powrót na wielką skalę do przewozu towarów zwykłymi furmankami, nawet na odległość do 100 i więcej kilometrów, wskazują wyraźnie na to, że obecne taryfy przewozowe na P. K. P. nie odpowiadają dzisiejszym warunkom ekonomicznym kraju i zmuszają do ich gruntownej rewizji. To też z zadowoleniem notujemy ukazanie się broszury Dr. L. Kirkiena, która jest próbą najbardziej ogólnego teoretycznego ujęcia tych zagadnień. Autor słusznie wychodzi z założenia, że górna granica taryfowego obciążenia zakreślona jest krańcową użytkowością usługi przewozowej, natomiast co do dolnej granicy tego obciążenia, skłania się raczej do przyjęcia doktryny elastycznej polityki taryfowej, nie uznającej granicy obniżek taryfowych. Opieranie natomiast polityki taryfowej o zasadę własnych kosztów przewozowych, pozbawione jest, mimo zewnętrznych pozorów racjonalności, teoretycz-

nego uzasadnienia, tym więcej, że kolejom nigdzie nie udało się wynaleźć teoretycznie ścisłej metody kalkulacyjnej tych kosztów. To też taryfikacja jest do dziś raczej sztuką, niż wiedzą i wymaga bardzo spomplikowanego aparatu badawczego ekonomicznego. Te badania ekonomiczne powinny być, zdaniem autora, wyodrębnione z aparatu ogóln-administracyjnego i handlowego kolei i skoncentrowane w jednym centralnym biurze ekonomicznym. Tymczasem u nas polityka komunikacyjna wogóle, a zwłaszcza taryfowa, oparta jest na dorywczo organizowanych pracach, co się fatalnie odbija na ciągłości i planowości naukowej pracy badawczej. Uzasadniając szeroko konieczność powstania takiego centralnego biura dla badań ekonomicznych kolei, autor przedstawia cele i metody naukowej pracy takiego biura oraz szkicuje zakres jego działalności. Mimo bardzo skromnych rozmiarów, broszurka zapoznaje czytelnika ze stanem zagadnienia w literaturze światowej, szczególnie anglo-amerykańskiej i niemieckiej, co jeszcze bardziej podnosi jej

Dr. Florjan Barciński (Poznań).

- Bajer K. Inż.: Gdynia — polskim portem bawełnianym. Łódź 1932. Nakł. Izby Przem.-Handl. w Łodzi, str. 41.
- Bratro E.: Zagadnienie drogowe na tle obecnego kryzysu gospodarczego. Warszawa 1932, str. 31.
- Doskocz M.: Zagadnienie handlu mięsnego w Polsce. Warszawa 1932. Naki. tyg. „Polska Gospodarcza”, str. 169 + 1 nlb.
- Ekspert w roku 1931. Sprawozdanie dyrektora Państwowego Instytutu Eksportowego. Warszawa 1932, str. 224 + 1 nlb. Wyd. Państw. Instyt. Eksportowego. T. IX.
- Gościcki J.: Preferencje dla krajowych surowców rolniczych. Warszawa 1932, str. 24 + 1 nlb. Nakł. Izby Przem.-Handl. w Warszawie.
- Gieysztor W.: Budowa portu w Gdyni. Warszawa 1932, str. 36. Księg. Techniczna.
- Heinrich A.: Szlaki wodne Polski. Warszawa 1932. Księgarnia Wojskowa, str. XXIII + 316.
- Kanał Ogińskiego. Referaty na Narodowy Kongres Żeglugi. Warszawa 1932. Wyd. Stow. Członków Kongresów Gosp. Wodnej. Serja B. zeszyt 7. str. 2, nlb. + 56.
- Katelbach S. Inż.: Encyklopedia przemysłu i handlu wełnianego. Warszawa 1932. Nakł. Instytutu Szerzenia Prakt. Wiedzy Przemysł., str. 199.
- Majewski M. Inż. i Tillinger T.: Wisła środkowa. Referaty na I Narodowy Kongres Żeglugi. Warszawa 1932. Wyd. Stow. Członków Kongresów Gosp. Wodnej. Zeszyt 3. Str. 43.
- Lewy S.: Kształtowanie się ceny żyta. Warszawa 1932. Nakł. Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie, str. 3 nlb + 46.

- Rodowicz S. Inż.: W sprawie transportu węgla i rudy drogą wodną pomiędzy Bałtykiem a polskim Zagłębiem węglowym. Warszawa 1932. Salezjańska Szkoła Graficzna, str. 7 + 1 nlb.
- Sikorski B.: Organizacja handlu wewnętrznego artykułami rolniczymi. Warszawa 1932, Nakł. Izby Przem.-Handlowej w Warszawie, str. 21 + 1 nlb.
- Skrzywan W. Handel obuwem w Polsce. Warszawa 1932, Nakł. Instyt. Badań Konjunktur Gosp. i Cen, str. 5 + 1 nlb.
- Świeściakowski J. W. Inż.: Port handlowy w Warszawie i pięć lat jego eksploatacji. Referat na I Narodowy Kongres Żeglugi. Warszawa, 1932, Wyd. Stow. Członków Kongr. Gosp. Wodnej. Serja B., zeszyt 3, str. 28 + 1 plan.
- Wartalski S.: Stanowisko Polski wobec aktualnych zagadnień międzynarodowej polityki handlowej. Warszawa 1932, Nakł. Izby Przem.-Handlowej w Warszawie, str. 18 + 1 nlb.

Czasopisma: Budzyński S.: Warunki kształtowania się bilansu handlowego Polski (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1932). — Tenże: Kierunki handlu zagranicznego Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — Dobrowolski A. Dr.: Polskie kupiectwo jako ogniwo w całości gospodarki narodowej (Gazeta Handlowa, Nr. 232, 1932). — G.: Opłaty na rzecz organizacji wywozu rolnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — Gdamski K.: Nowa taryfa celna (Gazeta Handlowa, Nr. 238, 1932). — Gieysztor W.: Handel owocami południowymi w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 43, 1932). — Gieysztor J.: Koszty własne przewozu węgla do portów (Polska Gospodarcza, zeszyt 43, 1932). — Gieysztor J.: Kolejnictwo polskie w dobie kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 40, 1932). — Tenże: W sprawie kolei wąskotorowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 39, 1932). — Tenże: Postanowienie wykonawcze do ustawy o koncesjonowaniu przedsiębiorstw samochodowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 41, 1932). — Tenże: Problem bałtycko-czarnomorski (Polska Gospodarcza, zeszyt 45, 1932). — Gustowski L.: Kupcy polscy w Czechosłowacji (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 39 i 40, 1932). — J.: Nowelizacja ustawy o funduszu drogowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 38, 1932). — Jaworski T. Dr.: Po konferencji w Ottawie (Tygodnik Handlowy, Nr. 37, 1932). — Jastrzębowski W.: Konferencja imperjalna w Ottawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 38, 1938). — Jeziorański K.: Wpływ ceł morskich na zwiększenie importu przez porty w I-ym półroczu 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 38, 1932). — Katz L. Dr.: Od ruchu obrotu towarowego do kapitału (Gazeta Bankowa, Nr. 17, 1932). — Konopski S.: Nowa taryfa celna (Połonia-Italia, Nr. 7—9, 1932). — Królikowski S. F.: Po ogłoszeniu nowej taryfy celnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 42, 1932). — Kwiatkowski E.: Każdy metr wybrzeża morskiego (Kupiec-Świat Kupiecki, Nr. 45, 1932). — Lampel L. Dr.: Ustawodawstwo

demobilizacyjne a handel (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 17. 1932). — Lipski L.: Kolej i samochód pod wspólną egidą Ministerstwa Komunikacji (Gazeta Handlowa, Nr. 242. 1932). — Łęgowski Inż.: Gdynia i kierunek północ-południe (Kupiec-Świat Kupiecki, Nr. 45. 1932). — Łoś J.: Jęczmień jako najpoważniejszy artykuł eksportowy (Gazeta Handlowa, Nr. 228. 1932). — Łychowski T. Dr.: Problemat polsko-francuskich stosunków gospodarczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 45. 1932). — Tenże: Kwestja preferencji dla państw rolniczych Europy Środkowej i Wschodniej (Polska Gospodarcza, zeszyt 35. 1932). — Miduch Z.: Nowa taryfa celna (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1932). — Natanson S.: Unormować wymianę polsko-sowiecką (Gazeta Handlowa, Nr. 229. 1932). — Ołomucki B.: Obrót kompensacyjny — malum necessarium (Gazeta Handlowa, Nr. 230. 1932).

Peche C.: Kartele, ceny, eksport (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — Tenże: Organizacja eksportu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 43. 1932). — Pietrzykowski W.: Znaczenie i treść dokumentów handlowych i przewozowych w handlu zamorskim (Czasopismo Skarbowe, Nr. 9. 1932). — Perlmutter A.: Zagadnienie organizacji przemysłu spedycyjnego (Gazeta Handlowa, Nr. 238. 1932). — Pogorzelski M.: Analiza działania zwrotu cel przy wywozie bekonów w latach 1929—1931 (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2. 1932). — Tenże: Eksport trzody i przetworów mięsnych w I półroczu 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 38. 1932). — Tenże: Premjowany eksport zbóż w roku gospodarczym 1931—32 (Polska Gospodarcza, zeszyt 39. 1932). — Recht hand K.: Wolne organizacje gospodarcze, a handel kompensacyjny (Gazeta Handlowa, Nr. 223. 1932). — Sikorski B.: Zbliżenie handlowe z Czechosłowacją (Kupiec-Świat Kupiecki, Nr. 45. 1932). — Tenże: Produkcja a handel (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Studnicki W.: Na marginesie konferencji w Ottawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — Szyszkowski M.: Zwalczanie nieuczciwej konkurencji (Polska Gospodarcza, zeszyt 35. 1932). — Stourm A.: W sprawie programu naprawy handlu w Polsce (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Szyszkowski S. Dr.: Kryzys gospodarczy, a interesy żeglugi morskiej w I półroczu 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932). — Tilgner J. D.: Zagadnienie zbytu przemysłu żywnościowego rozpatrzone na przykładzie fabrykacji konserw (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXVII, zeszyt 3. 1932). — Trebicki J. Dr.: O współpracę gospodarczą z Polską (Kupiec-Świat Kupiecki, Nr. 45. 1932). — Turnau S.: Zagadnienie handlu zbożem i drogi szybkiego uporządkowania tego handlu (Gazeta Rolnicza, Nr. 36. 1932). — Wakar W.: O ulgi taryfowe przy wywozie jęczmienia (Rolnik Ekonomista, Nr. 19. 1932). — Wencel E.: Handel polski w świetle statystyki (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Tenże: Sprawa handlu kompensacyjnego (Tygodnik Handlowy, zeszyt 38. 1932). — Wojtyła J.: Zagadnienie handlu w Polsce (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Tenże: Wytyczne organizacji han-

dlu rolniczego (Polska Gospodarcza, zeszyt 43. 1932). — Żebrowski K. Inż.: Tylko wolny handel może zaradzić kryzysowi (Gazeta Rolnicza, Nr. 38. 1932). — Przymusowa organizacja obrotu handlowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 43. 1932). — Handel zagraniczny Z. S. S. R. (Przegląd Wschodni, zeszyt 1. 1932).

Allix E.: Les droits de douane. Traité théorique et pratique de législation douanière, Avec le concours de Louis Roux. T. 1. 2. Paris, Rousseau, 1932, str. 626, 428. Fr. 120.

Valenziani Carlo: La politica preferenziale britannica. Milano, Treves, 1931, str. X + 403.

Fenelon K. G.: Railway economics. London, Methuen, 1932, str. 240.

Peiser K. Dr.: Danzig und Gdingen. Danzig, Kafemann, 1931, str. 19.

6. Zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe, polityka finansowa i ubezpieczeniowa.

Nowak Henryk Dr.: Bankowość w Polsce, tom I-szy. Warszawa, Prace Biura Ekonomicznego Banku Polskiego tom 4-ty, 1932, str. XI + 385.

Friediger Bernard, Bankowość prywatna w Polsce w dobie przesilenia, Kraków. Nakładem Komitetu Wydawnictw Ekonomicznych Polskiej Akademji Umiejętności 1931, str. 64.

Libicki Janusz: Teoretyczne podstawy polityki banków centralnych, Kraków. Nakładem Komitetu Wydawnictw Ekonomicznych Polskiej Akademji Umiejętności, 1931, str. 115.

Ubogi dział naszej literatury naukowej, poświęconej problemom bankowości, w szczególności bankowości polskiej wykazuje już od lat paru rosnące ożywienie. Ostatnim tego dowodem są trzy wymienione w nagłówku publikacje. Sądząc z tytułów możnaby było spodziewać się znaleźć w nich znaczną część całości wiedzy o bankach. Rzeczywiście jest w nich wiele gruntownie i żywo po raz pierwszy opracowanego materiału, charakteryzującego problemy naszej bankowości. Niewątpliwie omawiane publikacje wypełniają lukę w literaturze i pogłębiają stan naszej wiedzy o problemach bankowych przedewszystkiem w Polsce.

Rzecz prosta, że każda z tych publikacji nierównie wykazuje zalety.

Praca Dr. Henryka Nowaka, znanego już z kilku rozpraw o zagadnieniach bankowych w Polsce, jest obszerną monografią, która, jak sam Autor mówi, „stanowi próbę przedstawienia w jednolity i systematyczny sposób składu, struktury, rozwoju i rentowności nowoczesnej bankowości w Polsce”. Jest to praca opisowa i historyczna, której część zawarta w opublikowanym właśnie tomie pierwszym obejmuje okres od 1870—1923 roku. Drugi zapowiadany tom ma objąć okres odbudowy i nowej organizacji naszej bankowości, datujący się od roku 1924. Historia bankowości w Polsce była stosunkowo niedawno opracowana w pięknym dziele wydanym nakładem Banku Handlowego w Warszawie ku upamiętnieniu 50-lecia jego istnienia. Pomieszczone w nim obszernie prace kilku autorów, przedewszystkiem St. A. Kempnera, Dr. L. Kotowicza i in. obejmowały szczegółowe opracowanie całości kształtu dziejów naszej bankowości do roku 1920. Dziełu temu, które sędzę że stanowiło wielką pomoc dla Dr. Nowaka, brakowało spójności i jednolitości ujęcia przedmiotu. Całość składała się tam z fragmentów potraktowanych nierównomiernie i nie wiążących się w usystematyzowany układ. Dr. Nowak natomiast przedstawia nam dzieje bankowości w sposób jednolity, stara się zgrupować i oświetlić zebrany skrzętnie materiał w ten sposób, aby dać pojęcie o oddziaływaniu bankowości na całość życia gospodarczego oraz, aby stworzyć podstawę do badań nad wpływem aparatu kredytowego na gospodarstwo społeczne. Na uwagę zasługuje załącznik statystyczny do pracy, na który składa się kilkanaście obszernych tabel, charakteryzujących w sposób jednolity wiele dat dotyczących naszej bankowości, dotychczas przez nikogo nieopracowanych i nieopublikowanych.

Druga, z omawianych publikacji, praca Dr. B. Friedigera stanowi uzupełnienie Jego dawniejszej rozprawy o „źródłach kryzysu bankowego w Polsce”, wydanej przed paru laty w zbiorowej książce p. t. „Przewroty walutowe i gospodarstwo po wielkiej wojnie”. Autor z prawdziwą znajomością przedmiotu omawia najpierw przedkryzysową sytuację banków, wypuklając znaczenie bankowości prywatnej w polskim systemie kredytowym, a następnie obszerniej rozważa problem kryzysu zaufania do banków i wreszcie charakteryzuje politykę banków w okresie kryzysu 1929 i 1930. Broszura zawiera wiele ciekawych i pouczających spostrzeżeń oraz materiału cyfrowego, przedstawiających obraz stosunków panujących w naszej prywatnej bankowości. Autor kończy swą pracę omówieniem szeregu postulatów z dziedziny polityki gospodarczej, których zrealizowanie mogłoby się przyczynić do wzmocnienia naszych banków.

W przeciwstawieniu do tych dwóch prac posiadających charakter opisowy, studjum p. J. Libickiego zajmuje się problemami teorii. Studjum to składa się z dość obszernego wstępu oraz dwunastu rozdziałów, które, jak sam Autor podkreśla „nie łączą się ściśle ze sobą” a poświęcone są „zagadnieniom mniej lub więcej bezpośrednio związanym z działalnością kredytową banku centralnego”. Autor trafnie wybiera za temat tych dwunastu rozdziałów problemy posiadające ze stanowiska teorii najważniejsze znaczenie dla polityki banków biletowych. Zajmuje się więc m. in. pojęciem równowagi ekonomicznej, kredytu, konjunkturą, stopą procentową, kapitałem, problemem ogólnego poziomu cen, bilansem handlowym i płatniczym, teorią kursu dewiz i t. d. Autor zdaje sobie dokładnie i słusznie sprawę, że zagadnienia podstaw polityki banków Centralnych to podstawowe zagadnienia teorii ekonomiki, pisząc we wstępie (str. 4): „ogólna teoria ceny, teoria pieniądza i kredytu oraz teoria procentu będą zatem podstawami teoretycznymi, na których bez reszty omówić można politykę banku centralnego i jej skutki”.

Zaraz już na wstępie powstają jednak obawy czy do rozważania tych najtrudniejszych w teorii problemów przystępował autor z należytych przygotowaniem. Obawy te budzi ubogi poczet nazwisk na jakie powołuje się w swej pracy a przede wszystkim, pozwolę sobie twierdzić, ich dosyć nieszczęśliwy wybór. Waży to decydująco na treści i wartości pracy p. J. Libickiego, bo choć wiadać że stara się jak najstaranniej przedstawić i przemyśleć poruszane zagadnienia teoretyczne, to jednak w rezultacie powtarza on cudze teorie, nie zdając sobie najwidoczniej sprawy ani z ich stanowiska w ogólnym gmachu teorii ekonomiki, ani z ich braków, gdyż nigdzie o tem w toku swej pracy nie wspomina. Już jednak we wstępie (p. str. 7) zrzuca Autor z siebie odpowiedzialność za treść rozwijanych dowodzeń w swej książce pisząc: „nie wszędzie w tekście podałem dostatecznie autorów przy pomocy dzieł których starałem się oświetlić poruszane zagadnienia. Dla uniknięcia więc wszelkich nieporozumień chciałbym zgóry wymienić tych autorów, którym zawdzięczam podstawy pracy”. Szczegółowa analiza treści książki p. Libickiego wykazuje, że z pośród dosłownie kilku zaledwie nazwisk jakie w związku z powyższem podał studjum jego znalazło oparcie przede wszystkim u trzech autorów. Są nimi J. Schumpeter, Al. Hahn oraz J. Rueff.

Kto styka się z teoretycznym piśmiennictwem ekonomicznym, zapewne będzie wiedział po wymienieniu tych nazwisk dlaczego wybór literatury, na której oparł się p. Libicki mogłem nazwać nieszczęśliwym. Autor bowiem posiłkował się w poważnym zakre-

się np. dziełem „Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung” Schumpetera, które jednak, jak wiadomo, nie cieszy się takim uznaniem jak inne dzieła tego znakomitego teoretyka. Wspomniane dzieło doznało już przed kilkudziesięciu bodaj laty i doznaje nadal mimo późniejszych wydań słusznej krytyki, wykazującej, z całym dla autora respektem, że rozwinięte w dziele tym teorie kapitału, procentu i kredytu ze stanowiska teorii nie dadzą się utrzymać, że są nieudane i prowadzą do błędów. Jak wiadomo, niektóre teorie Schumpetera rozbudował w swych pracach, a przede wszystkim w książce „Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits” Al. Hahn, drugi autor i drugie dzieło, któremu bodaj najwięcej zawdzięcza książka p. L. Książka A. Hanna, głośna niedawno w Niemczech, słusznie i surowo osądzona została przez najpoważniejszą krytykę na zachodzie.

Chcąc więc wskazać na liczne w książce p. Libickiego błędne poglądy i wywody trzeba winę za nie przerzucić na wymienionych autorów. Niema tu możliwości ani potrzeby rozwodzić się nad krytyką poglądów wymienionego dzieła Schumpetera czy Hahna. Jest ona dość świeżej daty i naogół dostatecznie znana. Wystarczy jedynie nadmienić, że zasadniczą przyczyną błędów i powodem do krytyki wymienionych pisarzy jest błędna koncepcja pojęcia kredytu i jego znaczenia w życiu społeczno gospodarczym, którą bezkrytycznie przejął w swej pracy p. J. Libicki.

Oczywiście w książce p. L. obok zapożyczonych błędnych dowodzeń znajduje się szereg wywodów ciekawych i twierdzeń nie budzących ze stanowiska teoretycznego żadnych zgoła zastrzeżeń. Np. rozdział IX. gdzie powtórzone zostały za książką „Theorie des phenomenes monetaires” Rueffa jego ciekawe i oryginalne wywody o „punktach towarowych” i o „punktach złotych”. Ale i tutaj jeśli chodzi o wnioski, tak samo jak w innych częściach rozważań książki p. L. nie budzących zastrzeżeń, nie mówi nam Autor nic innego w zakresie podstaw polityki banków centralnych jak to, co od czasów klasyków stało się już dobrem ogólnym, i co znajdziemy w każdym współczesnym podręczniku ekonomiki.

Z prawdziwym zainteresowaniem bierze się książkę p. L. do ręki a z rozczarowaniem trzeba ją po przeczytaniu odłożyć.

Dr. Stefan Rosiński (Poznań).

Z b i e w s k i Walery, Dr.: Problem dolarowy w Polsce. Warszawa. „Polska Gospodarcza”, 1932, str. 46.

Złoty polski odgrywa między walutami szlachtetnymi niestety jeszcze rolę nowicjusza, który stale musi być gotów do wykazania swych pełnych walorów, szczególnie wobec polskiego społeczeń-

stwa. A chociaż długa i mozolna droga ku ugruntowaniu zaufania do waluty polskiej niewątpliwie została skrócona na skutek zachwiania się niemal wszystkich wartości, nawet wszechpotężnego dolara, w latach 1931 i 1932, to jednak złoty nadal jeszcze nie zajmuje należnej mu w kraju pozycji.

Dolar w pierwszym rządzie nadal jeszcze służy w Polsce jako miernik, środek wymiany, a szczególnie do tezauryzacji. Zjawisku temu należy się przeciwstawić i to nietylko ze względów prestiżowych ale przede wszystkim gospodarczych. W walce tej za niecelowe a nawet wręcz szkodliwe dla waluty krajowej autor uważa takie środki, które miałyby na celu „unormowanie posługiwania się dolarem przez publiczność polską”; środki te, a więc np. utworzenie banku dolarowego, wprowadzenie wymienialności dolara na złoto itp. łatwo mogłyby dać dolarowi uprzywilejowane stanowisko w stosunku do złotego i utrwalić istnienie w Polsce drugiej waluty. Autor zaleca natomiast pewne środki techniczno-bankowe jak częściowe ograniczenie skupu dolarów przez Bank Polski, zaostrenie warunków dla wkładów dolarowych, przekształcenie rachunków dolarowych na rachunki w złotych w złocie.

Podstawowym jednak środkiem do usunięcia nadmiaru dolarów pozostanie oczywiście nadal zdrowa polityka emisyjna, uzupełniona pewną propagandą. Praca Autora z natury rzeczy nosi w znacznej mierze także charakter propagandowy, a wysoka jej wartość pod względem tym czyni z niej środek skuteczniejszy od wielu prawnych środków przeciwdolarowych. Przepisy prawne bowiem — jak uczy doświadczenie — dają w dziedzinie gospodarczej tylko wtenczas pożądaną efekt, gdy idą w linii wymogów ekonomicznych. Jeżeli więc np. pod względem prawnym uzgodniono kwestję rozszerzenia emisji bilonu, to należałoby jeszcze odpowiedzieć na pytanie, czy świeżo ustalone absolutne maksimum bilonu odpowiada także wymogom ekonomicznym. Otóż stwierdzono, że istotnie podczas kryzysu zachodzi pewne gatunkowe przesunięcie się obrotów gotówkowych w kierunku używania mniejszych jednostek pieniężnych, a więc i bilonu. Konieczność państwowa nakazała nawiązać do tego zjawiska gospodarczego pomimo, że wzrost wartości pieniądza nawet przy zachowaniu dotychczasowej nominalnej wartości bilonu oznacza pewne efektywne rozszerzenie tego środka płatniczego. Poza tem zdawał się wzrost ludności wskazywać na możliwość powiększenia absolutnej ilości bilonu, bez zwiększenia maksimum przypadającego na głowę ludności. Zaznaczyć jednak trzeba, że mimo wzrostu ludności emisja Banku Polskiego skurczyła się, że więc stosunek bilonu do biletów się zmienia.

W tym stanie rzeczy pozostanie zadaniem Banku Polskiego odciążyć w miarę potrzeby bilonowy odcinek frontu waluty polskiej odpowiednimi pociągnięciami na odcinku biletowym.

Dr. L. Rosiński (Poznań).

Czarnowski Stefan: Co o ubezpieczeniu na życie każdy wie- dzieć powinien, wyd. II, uzupełnione. Warszawa, Związek prywatnych zakładów ubezpieczeń w Polsce, Warszawa 1932, str. 45.

Pożyteczna praca, w której autor daje wytyczne postępowania przy ubezpieczaniu się na życie i w kilku rozdziałkach rozpatruje zarzuty, podnoszone przeciw zawieraniu tych ubezpieczeń.

Autor podaje najpierw ogólne uwagi o ubezpieczeniu na życie, zajmuje się pewnością zakładów ubezpieczeń, w szczególności obawą przed ich niewypłacalnością wskutek dewaluacji, rozpatruje różnice między ubezpieczeniem na życie, a oszczędnością i emeryturą, przechodzi różne stany ludzkiej zamożności, stosunki rodzinne, wiek i stan zdrowia ubezpieczających się i podnosi znaczenie wpływu rozsądnych matek i żon na rozwój ubezpieczeń.

Broszura ta, drukowana naprzód w Przeglądzie Ubezpieczeniowym, doczekała się już drugiego wydania w osobnej odbitce, co najlepiej świadczy o jej użyteczności i poczytności. Wszystkie zakłady ubezpieczeń na życie powinny zaopatrzyć w nią nie tylko swoich urzędników, ale i zastępców t. j. agentów i akwizytorów, bo równie przyjrzyście, jasno i krótko zebranego materiału dla pozyskiwania ubezpieczeń na życie, nie było dotychczas w wydawnictwach naszych towarzystw ubezpieczeń.

C. Podleski (Poznań).

Gawroński Z. Rawita: Powrót do waluty złotej. Warszawa 1932. Nakł. tyg. Polska Gospodarcza, str. 33.

Gruber H. Dr.: Polska na tle kapitalizacji światowej. Warszawa, Nakł. P. K. O., 1932, etr. 91.

Kościałkowski W.: Poczta Kasa Oszczędności na emigracji. Warszawa, Nakł. Pol. Tow. Emigr., 1932, str. 32.

Młynarski F.: Funkcjonowanie złotej waluty. Memorjał złożony Delegacji Złota przy Komitecie Finansowym Ligi Narodów. Warszawa, Nakł. Funduszu Nauk. Zrzesz. Prac. Banku Polskiego, 1932, str. 191.

Weiss A.: Waluta indeksowa. Kraków, Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, 1932, str. 45.

Wieniawski A.: Przesilenie w bankowości niemieckiej. Kraków 1932, str. 20.

Żurowski S.: Finanse Francji w latach 1913—1928. Kraków, Wyd. Tow. Ekon. w Krakowie, 1932, T. LII, str. 111.

Czasopisma: Batog S.: Reglamentacja odsetek (Gazeta Bankowa, Nr 19. 1932). — Battaglia R. Dr.: Konwersja rent we Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 39. 1932). — Bertl Dr.: Prezydent Masaryk o aktualnym problemie konieczności oszczędzania (Oszczędność, Nr. 21. 1932). — Beczowski F.: Uwagi o kapitalizacji (Gospodarka Narodowa, Nr. 21. 1932). — Buczkowski S. Dr.: Rynek pieniężny i kredytowy (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 3. 1932). — Cassel G. Dr. Prof.: Odbudowa systemu pieniężnego świata (Gazeta Bankowa, Nr. 19. 1932). — C. K.: Obrona oszczędzającego (Gospodarka Narodowa, Nr. 19. 1932). — Czadankiewicz J.: Bilans płatniczy polski w latach 1927—1930 (Rolnik Ekonomista, Nr. 21. 1932). — Dederko B. Dr.: Dochód społeczny Polski (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 2. 1932). — Jałowicki A.: Złoto i funkcje pieniężne (Gazeta Bankowa, Nr. 17. 1932). — Kaczorowski M.: Konwersja krótkoterminowych zobowiązań komunalnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 40. 1932). — Kohlmann K.: Projektowane zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o komunalnych kasach oszczędności (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 10 i 11. 1932). — Tenże: Konieczność utworzenia funduszu gwarancyjnego dla komunalnych kas oszczędności (Oszczędność, Nr. 18. 1932). — Koranyi R. Dr.: Zestawienie najważniejszych przepisów dewizowych obowiązujących w państwach środkowo-europejskich (Gazeta Bankowa, Nr. 20. 1932). — Krzyżanowski A.: Oszczędność współczesna (Oszczędność, Nr. 21. 1932). — K. M.: Etatyżacja długoterminowego kredytu w Polsce (Rolnik Ekon., Nr. 18. 1932). — Łychowski T. Dr.: Na marginesie dyskusji o kryzysie (Polska Gospod., z. 42. 1932). — Malatyński A.: Kryzys waluty dewizowo-złotej (Czasopismo Skarbowe, Nr. 10. 1932). — Macholz A.: Ochrona wierzycieli w nowym kodeksie karnym (Czasopismo Skarbowe, Nr. 11. 1932). — Muennich H. Dr.: Polska w bilansie płatniczym Czechosłowacji (Gazeta Handlowa, Nr. 234. 1932). — Obszyński B.: Propaganda oszczędności u nas i zagranicą z okazji międzynarodowego Dnia Oszczędności w 1931 roku (Oszczędność, Nr. 18. 1932). — Piekałkiewicz J. Dr.: Obieg banknotów a obroty gospodarcze (Gazeta Bankowa, Nr. 20. 1932). — Tenże: Zmiany stanu wkładów w Komunalnych Kasach Oszczędności poszczególnych województw (Oszczędność, Nr. 17. 1932). — Polkowski B.: Polskie pożyczki zagraniczne na giełdach światowych w I półroczu 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1932). — R. K.: Banki węgierskie w roku 1931 (Gazeta Bankowa, Nr. 18. 1932). — Rosiński L. Dr.: Przymus ubezpieczeniowy w Poznaniu (Przewodnik Ubezpieczeniowy, Nr. 18. 1932). — S.: Obrót kredytowy banków z zagranicą w I półroczu 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — S. C.: Konwersja zaległości od pożyczek instytucji kredytu długoterminowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 45. 1932). — S. W.: Mobilizacja kapitałów (Polska Gospodarcza, zeszyt 39. 1932). — S. W.: Akcja antykryzysowa w Stanach Zjednoczonych A. P. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1932). — Skrzywan W.: Sugestje w sprawie polityki walutowej

(Gospodarka Narodowa, Nr. 21. 1932). — Spranger W.: Organizacja ubezpieczeń ogniowych w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 42. 1932). — Szczepkowski M.: O kodyfikację dla kas oszczędności (Oszczędność, Nr. 21. 1932). — Szyszkowski M.: O kredyty dla handlu (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — T. D.: Dorobek naszych instytucyj oszczędnościowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932). — Wierzchowski H.: Szkodliwość tezauryzacji (Gazeta Handlowa, Nr. 224. 1932). — W. H. H.: Kredytowe rozbudowanie planu Papena (Polska Gospodarcza, zeszyt 41. 1932). — Zarębski F.: Pełnowartościowość ubezpieczenia budowli a ryzyko właściciela budowli (Przewodnik Ubezpieczeniowy, Nr. 17. 1932). — Żmirski Ł.: Ku zdrowej i trwałej walucie (Gazeta Bankowa, Nr. 18. 1932). — Tezauryzacja a nasza polityka (Gospodarka Narodowa, Nr. 19. 1932).

Aftalion Albert: L'or et sa distributiou mondiale. Paris, Dalloz, 1931, str. VIII + 235.

Carsow Michel: Les bourses des valeurs mobilieres. Paris, New York, Londres, Berlin, Geneve, Anrers, Stockholm, Vorsovie, Madrid. Paris, Rousseau, 1931, str. 299.

Herisson Ch.: Le controle du credit a court termę par la Banguę d'Angleterre. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 483.

Krug P.: La Banque des reglements internationaux et son role en matięre dc credit. Paris, Rousseau, 1932, str. XVII + 299.

Ulrich E.: Les principes de la réorganisation des banques centrales de Europe après la guerre .Paris, Recueil Sirey, 1931, str. 398. Fr. 45.

Barile V.: Elementi di scienze delle finanze e statistica. Lucerna, Ist. com sup. HeWetia, 1931, str. 72.

Morselli E.: Compendio di scienza della finanze. Padova, Ist. delie, ed accad., 1931, str. 320.

Stefani Alberto: La deflazione finanziaria nel mondo. Milano, Treves, 1931, str. VII + 348. — — — — —

Birmingham G. A.: The silver — gilt standard. London, Methuen, 1932, str. 250.

Bradford F. A.: Banking. New York, Longmans, 1932, str. 507. \$ 3.

Edwards G. W.: Principles of banking and finance. New York, Ronald Pr., 1932, str. 626. \$ 4.

Gregory T. E.: The silver situation. Problems and possibilities. London, Manchester Univ. Pr., 1932, str. 48.

Mackenzie Kenneth: The banking systems of Great Britain, France, Germany and the United States of America. London, Macmillan, 1932 r. str. 239.

Wilson Roland: Capital imports and the terms of trade. London, Macmillan, 1932, str. 111. _____

- Atlas Z. V.: Geld und Kredit. T. 1. 2. Moskau, Staatsverlag, 1930, str. 459.
- Rittershausen H.: Der Neubau des deutschen Kreditsystems. Eine zentrale nationalpolit. Aufgabe. Berlin, Stilke, 1932, str. 184.
- Stark J.: Der Kapitalexport und seine Rückwirkungen auf das kapitalausführende Land. Leipzig, Dt. Wissenschaftl. Buchh., 1932, str. 100.

7. *Polityka socjalna, praca, opieka społeczna, kwestja kobieca.*

Bloch Józef i Kopankiewicz Zygmunt: Kodeks Pracy. Tom II. Ubezpieczenia społeczne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 766.

Po tomie pierwszym „Kodeksu Pracy”, zawierającym ustawodawstwo pracy, ukazuje się tom drugi, poświęcony ubezpieczeniom społecznym; na tom ten składa się pięć części: część I obejmuje ubezpieczenie pracowników umysłowych, część II ubezpieczenie na wypadek choroby, część III ubezpieczenie od wypadków, część IV zabezpieczenie na wypadek bezrobocia a część V ustawy dodatkowe a nadto „suplement” i skorowidze dla pierwszych czterech części. Praca zawiera poza tekstem ustaw objaśnienia autorów a co najważniejsze bogatą już judykaturę polską, w odnośnikach i jako osobne dodatki podano „tezy komisji międzydepartamentalnej Ministerstwa Opieki Społecznej, reskrypty i wyjaśnienia, dyrektywy i statuty, orzeczenia Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego”. Praca zasługuje ze wszechmiar na uznanie, widać ogrom pracy, włożonej w nią przez autorów i to pracy rozumnej, celowej i skutecznej. Książka powinna znaleźć czytelników tak wśród ubezpieczonych jak i wśród pracodawców, a również dla fachowca jest cenną ze względu na orzeczenia, wydane niemal do chwili druku. Każdą część opracowano sumiennie, dążąc do zupełności a w ostatniej (ustawy dodatkowe) podano przepisy, lub wyjątki z przepisów, mających związek z zasadniczymi ustawami. Niestety praca wykazuje poważny brak, do którego autorzy się przyznają i starają usprawiedliwić: pominięto ordynację ubezpieczeniową z dnia 19 lipca 1911 r. oraz przepisy, dotyczące ubezpieczenia górników. Brak ten jest bardzo dotkliwy a autorów można uniewinnić z tego powodu tylko, że „zamieszczenie przepisów tych w jednym tomie było niemożliwe, a rozszerzenie pracy do 2-ech tomów przerastało ich możliwości techniczne”; natomiast pominięcie tych ustaw, ponieważ „obowiązują na stosunkowo nieznacznym obszarze Polski i dla innych dzielnic nie stanowią przedmiotu specjalnego zainteresowania” nie mogłoby tego braku usprawiedliwić. Ordynacja ubezpieczeniowa obowiązuje na obszarze trzech województw zachodnich, a nadto jest je-

dyną w Polsce dotychczas obowiązującą ustawą o ubezpieczeniu robotników na wypadek inwalidztwa i na starość; mimo to, że stanowi ona dla fachowców niezmiernie ciekawy materiał, nie doczekała się dotychczas, mimo usilnych starań z kilku stron, wydania; szkoda, że autorom „Kodeksu Pracy”, którzy poświęcili tyle trudu i tyle pracy nie udało się usunąć przeszkód technicznych i ciekawa ta ustawa pozostaje nadal „tajemniczą”. Braku przepisów tych nie odczują oczywiście pozostaje województwa, dla których tom II Kodeksu Pracy stanowi poważny i cenny nabytek.

Dr. Julian Baumgarten (Poznań).

Bloch Józef: Kodeks Pracy, Dodatek 2-gi, ustawy i rozporządzenia, tezy, orzecznictwo Sądu Najwyższego, 1931—1932, Warszawa 1932, str. 127.

Jako uzupełnienie tomu I Kodeksu Pracy, obejmującego ustawodawstwo pracy, wydał adwokat Bloch kilka nowych ustaw i rozporządzeń a nadto 215 orzeczeń Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego, posegregowanych na odpowiednie artykuły przepisów zamieszczonych w tomie pierwszym, co — poza szczegółowym skowidzem — ułatwia orjentację i pozwala nie tylko zapoznać się z najnowszym orzecznictwem (do lutego 1932) ale również uzupełnić uwagi, zamieszczone w tomie pierwszym.

Dr. Julian Baumgarten (Poznań).

Butler H. B.: Probleme der Arbeitslosigkeit in den Vereinigten Staaten. Genewa, Międzynarodowe Biuro Pracy, 1931, str. 132.

Najciekawszem z poruszonych tu przez Butlera, zastępcę dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy, zagadnień są niewątpliwie próby,, przedsiębrane w Ameryce w kierunku zastąpienia dzisiejszej żywiłowej, samorzutnej gospodarki narodowej przez planową organizację życia gospodarczego. Żądania w tym kierunku idą przedewszystkiem ze strony pracowniczych związków zawodowych, lecz i wśród przedsiębiorców idea ta zdaje się zdobywać sobie zwolenników. Amerykański Związek Związków Zawodowych, naczelną reprezentacją amerykańskiego świata pracy, wystąpił na forum publiczne z projektem powołania specjalnej Rady Gospodarstwa Państwowego, w której zasiadałoby reprezentanci wszystkich grup produkcji i konsumcji, a która miałaby na celu opracowanie projektu gospodarki planowej dla całego kraju; projekt ten ma być ułożony pod kątem widzenia stabilizacji gospodarki narodowej, wzajemnego dostosowania do siebie konsumcji i produkcji,

planowej współpracy wszystkich ognisk życia gospodarczego kraju. Chodzi tu więc o coś w rodzaju pięcioletnich planów gospodarki sowieckiej: celem jest usunięcie kryzysów cyklicznych z rozwoju gospodarczego świata. W tym też poniekąd kierunku zmiierzają próby szeregu amerykańskich przedsiębiorstw, by wypracować bardzo nieraz szczegółowe plany, mające na celu taki rozdział produkcji na przestrzeni całego roku, by nawet i w miesiącach sezonowej depresji móc utrzymać pracę przedsiębiorstwa w niezmnieszonych rozmiarach. Specjalnie zasługują tu na uwagę próby przedsiębiorstw budowlanych prowadzenia pracy i w zimie, posługując się specyficznymi metodami technicznymi ochrony budowli od wpływów atmosferycznych.

Bezrobocie w Ameryce, gdzie na skutek braku przymusowego ubezpieczenia od bezrobocia nie rozporządza się ścisłymi danymi statystycznymi, ocenia autor na 6.000.000. Ilość ta wzrasta szybko: w lipcu 1929 było bezrobotnych wśród członków związków zawodowych mniej niż 10%, liczba ta urosła do lipca 1930 do 22%. Wskaźnik produkcji ma tendencję silnie zniżkową: od lipca 1929 do lipca 1930 zmniejszył się ze 123 na 94 (przy podstawie $1923/25 = 100$). Ciekawem jest zjawisko, iż w ciągu lat ostatnich dziesiątka zauważyć się dają dużych rozmiarów przesunięcia w obrębie zawodowej struktury ludności: tak, ilość robotników fabrycznych zmniejszyła się o 800.000, ilość kolejarzy o 307.000, podczas gdy ilość robotników przemysłu budowlanego zwiększyła się o 631.000, a w komunikacji aż o 1.770.000.

Przy wyliczaniu przyczyn kryzysu autor wymienia na pierwszym miejscu zmniejszenie się siły kupna ludności; spadek spowodowany jest częściowo zniżką cen produktów rolnych, częściowo obniżką płacy roboczej, która zmniejszyła się z 1929 na 1930 — o 8,8 miliardów dolarów = 20%.

Bezrobocie ma jednak również przyczyny technologiczne, a w jakich rozmiarach o tem parę przykładów: jedna z fabryk papieru wprowadziła automatyczne załadowywanie aut ciężarowych, co umożliwiło jej ograniczenie ilości robotników o 93%; jedna z fabryk stali zmniejszyła — przy niezmiennych rozmiarach produkcji — ilość robotników w poszczególnych działach z przeciętnie 130 na 2; wyrób podwozi stalowych odbywa się obecnie prawie zupełnie bez udziału rąk roboczych, tam gdzie dotychczas potrzebną była praca 2000 robotników pracuje ich 200, racjonalizacja fabrykacji obuwia zmniejszyła ilość robotników z 202.000 na 81.8000; racjonalizacja produkcji rur kanalizacyjnych spowodowała, iż 37 robotników spełnia to samo, co do niedawna 7.000.

W związku z nadzwyczaj szybkim tempem postępu technicz-

nego, dzięki czemu najnowszych modeli maszyny są bardzo szybko przestarzałe, a więc nie dające pełni zysku, zauważyć się daje tendencja przedsiębiorców do jaknajszybszej amortyzacji inwestowanych kapitałów. Odnośna ankieta Economic Survey ujawniła, że na 200 dużych przedsiębiorstwach — 43,6 % amortyzuje całość swych urządzeń w ciągu 2 lat.

Przymusowego ubezpieczenia od bezrobocia w Ameryce, jak wiadomo, dotychczas niema. Na 8.000.000 robotników, zajętych w fabrykach, ca 204.000 ma zapewnioną obecnie jakąś pomoc na pewien okres czasu na wypadek bezrobocia, a to 41.000 od robotniczych związków zawodowych, 100.000 z „kas pomocy bezrobotnym”, urządzonych przez fabrykantów przy poszczególnych przedsiębiorstwach, a 63.000 w kasach ubezpieczeniowych, opartych na zasadzie parytetu materialnego i organizacyjnego przedsiębiorców i pracujących. — W 1930 roku, w obliczu bezprzykładnych rozmiarów klęski bezrobocia, 75 największych miast amerykańskich starało się stworzyć organizacje opieki i pomocy bezrobotnym; miasta te wydatkowały na zapomogi dla bezrobotnych 23.8 milionów dolarów, z czego z funduszy miejskich 17.2 milionów, a z uzyskanych drogą zbiórek wśród społeczeństwa 6.6 milionów dolarów.

Obecnie zaznacza się, jakoby, w Ameryce silna tendencja i wśród robotniczych związków zawodowych i w opinii publicznej, by wprowadzić państwowe, przymusowe ubezpieczenie od bezrobocia. W 16 poszczególnych Stanach Ameryki Północnej władze państwowe przygotowały już odnośne projekty ustawodawcze.

Janina Ryngmanowa (Warszawa).

- Arnekker E.: Produkcja przemysłowa a zatrudnienie i zarobki w 1930 roku. Warszawa 1932, str. 15.
- Battaglia R. Dr.: Dobrobyt społeczeństwa a wychowanie. Warszawa, Wyd. „Ligi Pracy”, 1932, str. 88.
- Balsigerowa M. Dr.: Społeczne skutki bezrobocia wśród fizycznych pracowników przemysłowych m. Warszawy w świetle ankiety roku 1931—32. Warszawa, Wyd. Pol. Tow. Polityki Społ., 1932, str. 46 + 1 nlb.
- Bloch J. i Kopankiewicz L.: Kodeks pracy. T. II. Ubezpieczenia społeczne. Ustawy i rozporządzenia ect. Warszawa, Druk. Artyst., 1932, str. XXIV + 766.
- Budżety rodzin robotniczych w Warszawie w latach 1927—1929. Warszawa, Prace Wydz. Stat. Magistratu m. Warszawy, 1932, str. 4 nlb. + 18 + 58.
- Kowalewski St.: Historia Związków Zawodowych Robotników Polskich w Królestwie Polskiem po wybuchu wojny światowej. Poznań, Druk. Dziennika Poznańskiego, 1932, str. 6 nlb. + 153.

Kubowski J.: Jak żyje robotnik polski. Moskwa, CWL. ZSRR., 1932, str. 84.
Roszkowski A. Ks. Dr.: Korporacjonizm katolicki. Poznań, Poznańskie prace ekonomiczne pod redakcją prof. Dr. E. Taylora, 1932, str. 18.

Czasopisma: Balcerski S.: Wymiar renty inwalidzkiej w projekcie ustawy o ubezpieczeniach społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 8. 1932). — Bornstein M. Inż.: Teorje i systemy płac na tle ankiety sekcji technicznej I. N. O. o płacach w przemyśle chemicznym (Przegląd Organizacji, Nr. 9. 1932). — Buławski R. Dr.: "Warstwy społeczne (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 3. 1932). — Garlicki R.: Sytuacja finansowa i środki zaradcze w ubezpieczeniu na wypadek braku pracy pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 9. 1932). — H. W. Dr.: Zasadnicze uwagi w sprawie organizacji scalenia ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 9. 1932). — Kerber R. Dr.: Rozwój ubezpieczenia pracowników umysłowych w Austrii (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 8, 1932). — Kłuszyński H. Dr.: Zagadnienie ekonomicznego lecznictwa w kasach chorych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 20. 1932). — Kondratjew B.: O reformie ubezpieczeń społecznych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 17—18. 1932). — P. J.: 40-godzinny tydzień pracy a bezrobocie (Górnoląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 19. 1932). — R. J.: Kasy Chorych w Austrii a akcja kolonij wypoczynkowych dla młodzieży pracującej (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 20. 1932). — Reich K. Dr.: Badanie pracowników młodocianych w kasie chorych w Krakowie w 1931 roku (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 20. 1932). — Wertheim B.: Znaczenie gospodarcze Międzynarodowych Konwencji Pracy (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 9. 1932). — Zawadzki J.: Ogólne uwagi krytyczne o projekcie ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 9. 1932). — Zdąnowski A.: Walki obronne robotników (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 9. 1932). — Tenże: Robotnicy wobec kryzysu i bezrobocia (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8. 1932). — Żakowski W.: Ograniczenie czasokresu leczenia w ubezpieczeniach społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, Nr. 8. 1932).

Vienny Paul: Armes legales de l'ouvrier. Paris, Bureau d'éd., 1932, str. 223.

Cohen Percy: The British system of social insurance. London, Allan, 1932, str. 278.

Cummins E.: The labor problem in the United States. New York, van Nostrand, 1931, str. 870. \$ 3,50.

Smith T. M.: The unemployment problem; a Catholic solution from the viewpoints of ethics, history, and social science. Milwaukee, Bruce, 1932, str. 237.

- Teper L.: Hours of labor. Baltimore, Johns Hopkins Pr., 1932, str. 104.
- Kaskel Walter: Arbeitsrecht. 4. Aufl. Neubearb. von Hermann Dersch. Berlin, Springer, 1932, str. XX + 490.
- Internationales Jahrbuch der Sozialpolitik 1931. Jg. 2. Genf, Int. Arbeitsamt, 1932, str. XV, 610.
- Lederer Max: Grundriss des österreichischen Sozialrechts 2., neubearb. Aufl. Wien, Staatsdr., 1932, str. XXIV + 648.
- Lipmann Otto: Lehrbuch der Arbeitswissenschaft. Jena, Fischer, 1932, str. VIII + 450. M 22.
- Wolff W.: Das Arbeitsrecht Polens. Kattowitz, Kattowitzer Buchdr. u. Verl., 1931, str. 192.

IV.

SKARBOWOŚĆ i POLITYKA SKARBOWA

Wermiński Henryk: Repetytorjum skarbowości. Warszawa, Biblioteka Repetytorjów prawniczych, nr. 15, str. 81.

Broszura tego rodzaju ma stanowić pomoc przy powtórcie materiału egzaminacyjnego ze skarbowości. Zapewne zdarza się, że całe przygotowanie do egzaminu oprze się na takim uproszczonym przeglądzie zagadnień. Wtedy, kto wie, czy nie wyrządza większego zła, niż w razie, gdy kandydat zajmie się choćby niektórymi kwestjami ale z pewnem choćby pogłębieniem i starannością.

Repetytorjum p. Wermińskiego ma rozmiary bodaj wystarczające i podział przedmiotu naogół poprawny. Natomiast opracowanie streszczenia tematów wchodzących w przedmiot skarbowości jest wyjątkowo niedbałe, pospieszne i bałamutne. Być może, że do wyglądu niestarannego przyczynia się słaba korekta, wychodzą często z tekstu rzeczy nieprawdopodobne. Biorę dla przykładu dwie pierwsze stronnice książeczki. Na pierwszej znajdujemy przedmowę. Oto jej wyjątek: „Przy opracowywaniu tego skrótu, korzystałem — obok wymienionych skryptów — z notatek z wykładów prof. Rybarskiego w bieżącym roku akademickim, częściowo w latach poprzednich, oraz według (!!) podręcznika do Skarbowości dr. Weinfeldta”. A teraz zdanie drugie ze wstępu: „każdą wartość ekonomiczną można wyrazić zapomocą danej wartości do (!) wszystkich innych wartości, którei ekonomja się zajmuje”. Nieco dalej na tej samej stronnicy: „Podmiotem ekonomji społecznej jest gospodarstwo wogóle t. j. ogół zabiegów mających pewien cel i posługujących się pewnemi środkami”. Na str. 4: „Istotnem zadaniem

nauki skarbowości jest rozstrzygnięcie, czy podatki są tak pilne, by je nakładać na społeczeństwo" i t. d.

Cała broszurka roi się pogrostu od wypowiedzeń, które byłyby bardzo wesołe, gdyby nie to, że są smutne.

Czyżby wydawnictwo tych repetytorjów nie mogło przed drukiem takich broszurek dać tekst komuś odpowiedniemu do skorygowania, zanim on się ukaże jako zamierzona dla studenta pomoc, a w danym razie przeszkoła, do przyswojenia sobie materiału egzaminacyjnego. *Prof. Ignacy Czuma (Lublin).*

Metzger Jerzy, Dr.: Kwestja reformy podatku dochodowego w Polsce. Lwów 1930, str. 63.

Autor wychodzi z założenia, iż Polska winna oprzeć cały system podatków na podatku dochodowym. W tym względzie też aprobejuje zasady projektu reformy podatkowej przygotowanej przez Rząd w r. 1927. P. Metzger oświadcza się za zniesieniem „nieracjonalnych podatków obciążających kredyty i handel i szkodzących produkcji”. Za taki właśnie szkodliwy podatek uważa „przewszystkiem podatek przemysłowy od obrotu, a przynajmniej w jego obecnej konstrukcji”.

Materiał rozprawy ujęty został w kilka rodzajów; podmiot i przedmiot podatku dochodowego, minimum egzystencji i progresja, procedura wymiarowa, technika wybrania podatku (sposoby wybrania, zasada doskonałego wybrania, czas wybierania).

Metoda, jaką przyjął P. Metzger, polega na równoczesnym omawianiu zasad obowiązującego u nas prawa o podatku dochodowym (oczywiście bez uwzględnienia zmian, jakie zostały przeprowadzone w drodze prawodawczej w międzyczasie) wraz z uwagami porównawczymi z dziedziny współczesnych prawodawstw innych państw, jak również przepisów projektu polskiego z r. 1927. Na tem tle autor wprowadza swoje ogólne i praktyczne wnioski, powołując się na opinie panujące w nauce skarbowości.

P. Metzger opowiada się za systemem „podatku cedularnego, jako słuszniejszym i lepiej naszym warunkom odpowiadającym”. Proponuje m. innemi przyjęcie trzech stopni zróżniczkowania minimum egzystencji „stosownie do miejsca zamieszkania podatnika i jego stosunków rodzinnych”. Radzi stopę niską i umiarkowaną, występując przeciw nadmiernej progresji, jak pisze autor, wywołującej pęd do defraudacji podatkowej, zanik przedsiębiorczości i zwiększenie się kosztów administracji. Sądzi dalej, że podstawą wymiaru winna być faszja podatnika i projektuje wprowadzenie przysięgi, jako środka subsydjarnego. „Zeznanie winno być składa-

ne z tem, że może być zaprzysiężone, jeżeli nie będzie uznane za rzetelne". Jest zdania dalej iż „komisje szacunkowe naszego pod. dochodowego zawiodły nadzieje, jakie w nich pokładano". Zgodnie z projektem z r. 1927, autor radzi ich usunięcie i zastąpienie kolegjalnym aparatem urzędniczym, przyczem w II instancji decydowałyby Senaty apelacyjne z urzędników i sędziów złożone.

Prof. Ignacy Czuma (Lublin).

K o ź l i k Roman: Podatek przemysłowy w zastosowaniu do spółdzielni. Poznań 1932, str. 180.

Autor, kierownik Wydziału Związku Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu, kierował się, jak pisze, intencją dostarczenia spółdzielniom podręcznika, któryby był rzetelnym doradcą w sprawach podatku przemysłowego. Praca uwzględnia ustawową nowelizację podatku przemysłowego przeprowadzoną w roku 1931 oraz rozporządzenie wykonawcze Ministra Skarbu z dnia 29 marca 1932 r. W swojej części pierwszej książka daje objaśnienie ustawy, w części drugiej tekst ustawy oraz rozp. wykonawcze go z r. 1932.

W rozmiarach zakreślonych sobie tematem, autor wykonał zadanie i jak sądzić należy, książka jego przyniesie pożytek zainteresowanym kołom spółdzielców.

Prof. Ignacy Czuma (Lublin).

R e j s Jan: Podatek przemysłowy. Warszawa, Druk. Rolnicza, 1932, str. 306.

Czasopisma: Brodnicki K.: Wobec preliminarza (Gospodarka Narodowa, Nr. 21, 1932). — Chrzászczewski A.: Bankructwo państwowe w świetle teorji (Polska Gospodarcza, zeszyt 37. 1932). — Kalecki M.: Na marginesie planu Papena (Polska Gospodarcza, Nr. 39. 1932). — L e n d s b e r g M. Inż.: Problem jednolitego podatku gruntowego, a kataster gruntowy (Czasopismo Skarbowe, Nr. 10. 1932). — J.: Nowelizacja ustawy o funduszu drogowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 38. 1932).

S t a m p S.: Taxation during the war. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 260.

G e y l e r F.: Steuerliche Mehrfachbelastungen und ihre normative Abwehr. Bd. 1. Leipzig, Deichert, 1931, str. XXI + 618.

V.

STATYSTYKA I ZAGADNIENIA GEO-GOSPODARCZE

1. *Teoria statystyki, metody statystyczne, statystyka stosowana, demografia, emigracja, polityka kolonialna.*

- K a t e l b a c h T.: Niemcy współczesne wobec zagadnień narodowościowych. Warszawa, Wyd. Instyt. Badań Spraw Narodowościowych, 1932, str. 7 nlb. + 402.
- R o c z n i k mały statystyczny. Wyd. III. 1932. Warszawa, Nakł. Gl. Urz. Stat., 1932, str. XVI + 166.
- R o c z n i k statystyczny Warszawy 1930. Warszawa, Sgt. w Wydz. Stat. Magistratu, 1932, str. XII + 111 + 6 nlb.
- R o c z n i k statystyczny Wilna za r. 1930. Wilno, Sgt. w Central. Biurze Statyst. m. Wilna, 1932, str. XV + 226.
- S t a t y s t y k a Polski, wydawana przez Gl. Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, t. XXXII. Warszawa 1932, str. 3 nlb. + 84.

Czasopisma: B u ł a w s k i R. Dr.: Zawód i gałąź pracy jako czynniki klasyfikacyjne w statystyce zawodowej (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 2. 1932). — F o g e l s o n S.: Matematyczna teoria ludności (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 2. 1932). — T e n ż e: Dokładność szasunku ludności (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 2. 1932). — T e n ż e: Nowy podręcznik rachunku prawdopodobieństwa (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 3, 1932). — E s d e n - T e m p s k i K. Dr.: Osadnictwo na Pomorzu (Gazeta Handlowa, Nr. 231. 1932). — H e i s e Z.: Nowa metoda obliczania wskaźników kosztów żywności w miastach (Statystyka Cen, zeszyt 1. 1932). — I w a s z k i e w i c z ó w n a K.: Uogólnienie metody korelacji na przypadek, gdy eliminowana zmienna jest niezmiernalna (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 3. 1932). — K r ä u t l e r I.: Zadania statystyki administracyjnej (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 2. 1932). — P i e k a ł k i e w i c z J. Dr.: Szacowanie kapitałów rzeczowych przedsiębiorstw przemysłowych (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 2. 1932). — T e n ż e: Statystyka działalności finansowej przedsiębiorstw państwowych i samorządowych (Kwartalnik Statystyczny, Tom IX, zeszyt 3. 1932). — P h i l i p s o n S.: Sytuacja gospodarcza Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 35. 1932).

- A p e r c u de la démographie des divers pays du monde. Publ. par l'Office permanent de l'Inst. int de statistique. La Haye, van Glockum, 1931, str. 469.
- D u B u s C h a r l e s: Democartographie de la France des origines a nos jours. Paris, Alcan, 1931, str. XIII + 200.

- Hardy Georges: Histoire de la colonisation française. 2 éd. Paris, Larose 1931, etr. VIII + 348.
- Mauco Georges: Les étrangers en France. Leur rôle dans l'activité économique. Avec 100 cartes en graph. Paris, Coliu, 1932, str. 600. Fr. 75.
- Piekałkiewicz Jan: L'unification internationale de la statistique des transports sur les voies de navigation, intérieure et maritime. Madrid, Hernandes, 1931, str. 96.
- Gini Corrado: Le basi scientifiche della politica della popolazione. Corso impartito nella r. Univ. di Roma raccolto a cura di G. Ruggiu, Catania, Studio ed. moderno, 1931, str. VI + 342.
- Gini Corrado e L. Galvani: Tavole di mortalità della popolazione italiana. Roma, Ist. poligr. dello stato, 1931, str. XVI + 412.
- Mortara G.: Sommario di statistica. Puntata I. Milano, Univ. Bocconi, 1930. str. 206.
- Kelty M. G.: The American colonies. Boston, Ginn, 1932, str. 341.
- Riggelman J., and I. Frisbee: Business statistics. New York, Mac Gr»w-Hill, 1932, str. 707. \$ 4.
- Westergaard H.: Contribution to the history of statistics. London, King, 1932. str. 288.
- Herz H.: Wesen und Aufgaben der politischen Statistik. Leipzig, Gräfe, 1932, str. 160. M. 4,50.
- 2. Geografia gospodarcza, zagadnienia gospodarstwa światowego.*
- Bodniak Stanisław Dr.: Morze w głosach opinii w dawnej Rzeczypospolitej. Gdańsk, Nakł. Tow. Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku, 1931, str. 33.
- Cichocka-Petrażycka Z.: Geografia gospodarcza Polski współczesnej. Wyd. II. Warszawa, 1932, str. 221.
- Jaworski J.: Gospodarce podłoże konfliktu chińsko-japońskiego. Warszawa, Wyd. „Przeglądu Politycznego”, 1932, str. 12.
- Jaszczyński Jan: Stanowisko geografii w świetle ankiety amerykańskiej. Warszawa, „Orbis”, 1932, str. 7.
- Massalski W.: Problemat Mandżurji. Warszawa, „Orbis”, 1932, str. 9.
- Oxiński Tomasz: Peru. Opracowane na polecenie Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego. Warszawa, Poznań, Wyd. W. Tomaszewskiego, 1932, str. 79.
- Radliński T.: Świat i jego mieszkańcy, Antarktyda, Australia, Afryka, Ameryka, Azja i Europa. Warszawa 1932, str. 214.
- Smoleński J.: Morze i Pomorze, wyd. II. Poznań, Wyd. Polskie (R. Wegner), 1932, str. 172 + 4 nlb.

- Solczak E.: Krótki rys monograficzny osady Czernawczyce powiatu brzeskiego, ze szczególnem uwzględnieniem rozwoju szkolnictwa i spółdzielczości. Brześć n/B. 1932, str. 93.
- Zieliński T.: Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich. Warszawa, Nakł. Instyt. Wyd. Ligi Morskiej i Kolonialnej, 1932, zes. 1—3, str. 48.
- Czasopisma:* Ormicki W.: Badania sfery wpływu w geografii miast (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 6—7. 1932). — Srokowski S.: Polskie problemy geograficzno-gospodarcze i międzynarodowy kongres geografów w Polsce (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 6—7. 1932). — Polska a wschód (Przegląd Wschodni, zeszyt 1. 1932). — Białystok jako jeden z czołowych ośrodków przemysłowych Rzeczypospolitej (Gazeta Handlowa, Nr. 225. 1932).
- Chazelas U.: Territoires africains sous mandat de la France, Cameroun et Togo. Paris, Soc d'éd. géographiques, maritimes et coloniales, 1931, str. 240.
- Estonie de 1920—1930. Résumé retrospectif. Tallin, Bureau centr. de statistique, 1931, str. 405.
- Géographie universelle publiée sous la direction de P. Vidal de la Blanche. T. IV: Europe centrale. Vol. II: Suisse, Autriche, Hongrie, Tchécoslovaquie, Pologne, Roumanie — par E. de Martonne. Paris, Armand Colin, 1932, str. 466 + 97 cartes.
- Anstey Vera: The economic development of India. 2. ed. New York, Longmans, 1931, str. 591 \$ 9.
- Briggs L. V.: California and the West, 1881 and later. Boston 1931, str. 228.
- Casey R. J.: Cambodian quest. London, Mathews, 1932, str. 298.
- Cole G. D. H.: British trade and industry, past and future. London, Macmillan, 1932, str. 466. 16 s.
- Chisholm G.; Handbook of commercial geography. 12. ed., rev. and ed. by L. D. Stamp. London, Longmans, 1932, str. 841.
- Dulies F. R.: America in the Pacific; a century of expansion. Boston, Houghton, 1932, str. 312. \$ 3,50.
- Hallberg Charles W.: The Suez Canal. Its history and diplomatic importance. New York, Columbia Univ. Pr., 1931, str. 434. \$ 5,25.
- Knowles L. C.: Economic development in the nineteenth century: France, Germany, Russia and the United States. London, Routledge, 1932, str. 376. 12 s. 6 d.

Lattimore O.: Manchuria, cradle of conflict. New York, Macmillan, 1932, str. 327. \$ 3.

Moulton H. G., and Junichi Ko: Japan, an economic and financial appraisal. London, Faber & F., 1932, str. 662. 15 s.

Dietrich B. Dr.: Wirtschaftsgeographie. Methoden — Probleme — Anregungen. Wien 1932, str. 120.

Haydn J.: 'Russland 1932. Wien—Leipzig, Phaidon-Verl., 1932, str. 258.

Hausleiter L.: Revolution der Weltwirtschaft. Von d. ersten Dampfmaschine bis zur Golddämmerung. München, Knorr & Hirtb, 1932, str. 307.

Herrmann Rudolf: Der russische Fünfjahresplan und die Weltwirtschaft. Vortr. Teplitz-Schonau, Rotary-Club, 1931.

Schmidt Peter H.: Einführung in die allgemeine Geographie der Wirtschaft. Jena, Fischer, 1932, str. XX + 308.

VI.

ORGANIZACJA PRACY I PRZEDSIĘBIORSTW, NAUKA GOSPODARSTWA PRYWATNEGO, UMIEJĘTNOŚCI HANDLOWE, SZKOLNICTWO ZAWODOWE

Battaglia Roger, dr.: Dobrobyt społeczeństwa a wychowanie. Warszawa, Wydawnictwo Ligi Pracy Nr. 65, 1932, str. 83.

Jedno z najważniejszych zagadnień społecznych i państwowych Polski, zagadnienie wychowania gospodarczego, dotąd ciągle jeszcze niezrozumiane i zaniechane, zajmuje coraz więcej umysłów. Tym razem mamy przed sobą o tym przedmiocie pracę jednego z najwybitniejszych zwawców życia gospodarczego, podzieloną na 3 części zwane „szkicami”. Pierwszą część określa treść zagadnienia, przedstawia cele, zadania i ogólne metody wychowania gospodarczego oraz jego znaczenie państwowe, uznając je słusznie za integralną część wychowania obywatelskiego. Autorowi chodzi nie tyle o rozpowszechnienie wiadomości ekonomicznych, ile o wytworzenie mentalności gospodarczej, która by wpływała na działanie prywatne i publiczne jednostek. Program autora obejmuje nie tylko kształcenie ekonomiczne młodzieży szkolnej lecz także dorosłych, tych ostatnich zapomocą kursów dokształcających.

Część druga rozpatruje zagadnienie, na jakiej ideologii gospodarczej oprzeć wychowanie i wykształcenie gospodarcze społeczeństwa polskiego i dochodzi do wniosku, że nie może

być nią ani skrajny liberalizm ani socjalizm lecz kierunek pośredni zwany *solidaryzmem*, który uznaje wolność osobistą oraz własność i inicjatywę prywatną, jednakże chce przez interwencję państwa uzgodnić działalność indywidualną z interesem ogółu. Autor zdaje sobie sprawę z niebezpieczeństwa przerostu interwencjonizmu i etatyzmu, który w umiarkowanych granicach uznaje za konieczny.

Część trzecia traktuje o specjalnem wychowaniu ekonomicznem t. zw. sfer gospodarczych t. j. rolników, przemysłowców, kupców, kierowników przedsiębiorstw itp. Chodzi mu o przyswojenie tym sferom zasad racjonalnej pracy zarobkowej tak wykonawczej jak kierowniczej w celu podniesienia jej wydajności.

Zasługę autora stanowi to, że ujął całość zagadnienia wychowania gospodarczego społeczeństwa i przedstawił je zwięźle, ale wszechstronnie, a przytem trafnie i programowo w sposób nadający się do praktycznego wykonania. Należy sobie tylko życzyć, aby jego program został jak najprędzej wprowadzony w życie.

Prof. Tomasz Lulek (Kraków).

Mianowski Henryk Inż.: *Potrzeby szkolnictwa zawodowego*, Kraków, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1931, str. 56.

Autor stwierdzając wielki rozwój szkolnictwa zawodowego w Polsce, podkreśla jednak, że mimo tego około 200.000 terminatorów nie otrzymuje żadnego wykształcenia szkolnego w swoim zawodzie, a to z braku szkół doksztalających, jakkolwiek ustawa o pracy młodocianych i kobiet nakazuje zatrudnionym w zakładach przemysłowych uczęszczanie do szkół doksztalających w wieku od 15—18 roku życia. Niema także nauki doksztalającej dla młodzieży rolniczej. Wady organizacji szkolnictwa zawodowego przypisuje autor brakowi kontaktu naczelnych władz szkolnych ze sferami gospodarczymi, wskutek czego potrzeby życia gospodarczego w zakresie nauczania są tym władzom nieznanne. Nigdy np. nie urządzono ankiety celem zasiągnięcia opinii sfer gospodarczych o tych sprawach. Władze żywią także nieuzasadnioną niechęć do nauki terminatorowskiej w rzemiośle i do szkół doksztalających, jakkolwiek ten system kształcenia rzemieślników jest dla Polski jedynie dostępny wobec ubóstwa ludności, które uniemożliwia z jednej strony zakładanie i utrzymywanie odpowiedniej liczby szkół rzemieślniczych, a z drugiej strony kosztowne posyłanie młodzieży na kilkuletnią całodzienną naukę szkolną; na to nie mogą się zdobyć nawet kraje o wiele zamożniejsze od Polski.

Celem uchylenia braków szkolnictwa zawodowego oraz dla nadania mu racjonalnego kierunku rozwoju autor domaga się utworzenia na wzór francuski Państwowej Rady Szkolenia Zawodowego, złożonej z, członków mianowanych przez ministra, wybieranych przez samorządy gospodarcze oraz pewnej liczby wirylistów. Zadaniem jej byłoby opinjowanie ustaw i rozporządzeń, dotyczących szkolnictwa zawodowego i opieki nad terminatorami, użycia funduszu stworzonego przez art. 120 ustawy o podatku przemysłowym, który nie podlega dzisiaj żadnej kontroli publicznej, wraz z prawem inicjatywy we wszystkich tych kierunkach.

Praca autora stanowi jego referat na kongresie Izb Handlowo-Przemysłowych we Lwowie w r. 1930, który powziął proponowane przez autora uchwały. Jego wywody i wnioski, oparte na dokładnej obserwacji stosunków gospodarczych, odznaczają się wielkim realizmem i trzeźwością i stanowią nader cenne wskazówki natury zasadniczej dla reformy szkolnictwa zawodowego, która powinna być podjęta w związku z rozpoczętą już reformą szkolnictwa ogólnokształcącego. Tylko projekt autora, dotyczący użycia wspomnianego funduszu art. 120, należałoby uzupełnić w tym kierunku, aby każdy korzystający z niego musiał pokrywać pewną część kosztów utrzymania szkoły czy bursy (np. 30—50%) z własnych środków, ażeby w ten sposób położyć tamę tak rozpowszechnionej w Polsce inicjatywie na cudzy rachunek a zwłaszcza na koszt publiczny, co autor sam słusznie krytykuje. *Prof Tomasz Lulek (Kraków).* ,

Wścieklica Bolesław: O polski typ szkoły zawodowej, Warszawa 1932, stron 30.

Przez „polski typ szkoły zawodowej” rozumie autor szkołę zawodową, przystosowaną pod względem ustroju, programu i metody nauczania do potrzeb polskiego życia gospodarczego. Postulaty postawione przez autora co do takiego charakteru szkoły wychodzą z obecnego ustroju gospodarczego Polski i prawdopodobnie kierunku jego rozwoju, a mianowicie z wielkiej różnorodności form produkcji z przewagą pracy ręcznej, dalej z braku kapitału, który utrudnia rozwój mechanizacji a tem samem przyczynia się do utrzymania dotychczasowego stanu rzeczy, wreszcie z faktu rosnącej specjalizacji pracy gospodarczej. Z tego wszystkiego autor wyprowadza wielkie zapotrzebowanie pracowników kwalifikowanych i konieczność tworzenia różnorodnych typów szkół zawo-

dowych. Co do programów szkolnych autor domaga się słusznie ograniczenia ich uniwersalizmu, dotąd często spotykanego, co doprowadziłoby zarazem do ich skrócenia: przedmioty ogólno-kształcące powinny być z nich usunięte, a przedmioty pomocnicze zredukowane do koniecznej potrzeby. Celem dostosowania programów do potrzeb życia gospodarczego autor zaleca zorganizowanie współpracy szkoły zawodowej ze sferami gospodarczymi. Organami tej współpracy byłyby: Rada Główna Kształcenia Zawodowego oraz Rady Okręgowe (wojewódzkie) z obowiązkiem wydawania opinii o projektach ważniejszych zarządzeń władz państwowych w sprawie szkolnictwa zawodowego, o budżecie tego szkolnictwa, o zakładaniu stacyj doświadczalnych, nadto z prawem inicjatywy ustawodawczej, wreszcie z obowiązkiem prowadzenia niezbędnych studjów w swoim zakresie.

Działalność szkół zawodowych powinna, zdaniem autora objąć także dokształcanie osób już czynnych w zawodzie, nie wyłączając samodzielnych, zapomocą specjalnych kursów, informujących o postęпах wiedzy zawodowej. Pod względem treści nauczania powinno zdaniem autora rozwinąć w uczniach szkół zawodowych: a) myślenie techniczne i zdolność do samodzielnego i sprawnego wykonania, b) myślenie ekonomiczne; autor rozumie jednak przez to ostatnie tylko stosowanie tzw. zasady gospodarczej tj. dążenie do osiągnięcia maximum korzyści przy minimum wysiłku, co jest sformułowaniem niewystarczającym, bo obejmuje także niejedno marnotrawstwo i niemal każde usiłowanie poronione, choć powzięte z najlepszymi zamiarami. Postulat wyrabiania zdolności organizacyjnej i przedsiębiorczości nie jest dość określony co do sposobu przeprowadzenia w nauczaniu szkolnem.

Całość pracy przedstawia się jako poważny wysiłek w celu ujęcia zadań szkolnictwa zawodowego, na które nowa reforma szkolna zdaje się zwracać należną uwagę.

Prof. Tomasz Lulek (Kraków).

Baliński W.: Biuro wzorowe. (Organizacja pracy biurowej). Praca nagrodzona na konkursie Fundacji Wieczystej im. H. J. Chankowskiego. Warszawa 1932, str. 379 + 5 nlb.

Rosenberg M.: Organizacja przedsiębiorstw. Część ogólna. Lwów, Nakł. Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego we Lwowie, str. 214.

Czasopisma: Chodorowski J.: Zastosowanie zasad naukowego kierownictwa w przedsiębiorstwie handlowem (Przegląd Organizacji, Nr. 10. 1932). —

Dzięciołowski M.: O kontroli obecności przy pracy pracowników umysłowych (Przegl. Organizacji, Nr. 7—8. 1932). — Kłapkowski. T. Dr.: Nauka kształcenia i wychowanie spółdzielcze na uczelniach akademickich i wyższych w Polsce (Spółdz. Przegl. Naukowy, z. 10. 1932). — Lambert R.: Zasada operacji jednokrotnej w pracy biurowej (Przegląd Organizacji, Nr. 10. 1932). — Landauer E.: Naukowa organizacja od Kongresu Paryskiego 1929 do Kongresu Amsterdamskiego 1932 (Przegląd Organizacji, Nr. 9. 1932). — Leśniewski R.: Próba kontroli pracy w referacie (Przegląd Organizacji, Nr. 7—8. 1932). — Milewski W.: Planowa gospodarka w ogniu dyskusji (Przegląd Organizacji, Nr. 10. 1932). — Nawrocki B. Inż.: Wzorowa metoda ustalania kosztów własnych na tle referatów i rozpraw V Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji (Przegląd Organizacji, Nr. 10. 1932). — Tenże: V-ty Międzynarodowy Kongres Naukowej Organizacji w Amsterdamie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 19. 1932). — Sierpiński S. Inż.: Planowanie przebiegu pracy zapomocą tablic (Przegląd Organizacji, Nr. 10. 1932). — Winterok L.: Zasady gospodarki planowej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8. 1932). — Znaczenie naukowej organizacji wobec przesilenia (Tygodnik Handlowy, Nr. 36. 1932). — Chamiec-Jaxa B.: Zarys podwójnej rachunkowości rolnej (Buchalter Polski, Nr. 8 i 9. 1932). — Chodorowski J.: Racjonalne asortymentowanie składów (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Delaporte Rene: Kontrola i inspekcja w przedsiębiorstwie (Buchalter Polski, Nr. 8. 1932). — Freyer E.: Kalkulacja cen kosztów i cen sprzedaży (Tygodnik Handlowy, Nr. jubileuszowy 1932). — G. L.: Godziny handlu (Tygodnik Handlowy, Nr. 39. 1932). — Gessner R.: Niedoceniane środki reklamy towarowej (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Iwiński W.: O fundusz dla szkolnictwa handlowego (Tygodnik Handlowy, Nr. 37. 1932). — Kurpowiczowa L. Dr.: Jakim warunkom odpowiadać winna buchalterka (Buchalter Polski, Nr. 10. 1932). — Kędzierski J.: Jak prowadzić uproszczone księgi (Buchalter Polski, Nr. 8. 1932). — Kotowicz T.: Księgowość uproszczona a praktyka (Tygodnik Handlowy, Nr. 32. 1932). — Kozubowski B.: Współdziałanie przedsiębiorstw handlowych (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Langner E.: Sprzedażoznawstwo (Tygodnik Handlowy, Nr. 40. 1932). — Loth J.: Agentura i przedstawicielstwo (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Łagiewski C.: Stosunek buchalterji do innych wydziałów (Przegląd Organizacji, Nr. 9. 1932). — Marszałek J. B.: Znaczenie obiegu dokumentów w organizacji pracy biurowej (Buchalter Polski, Nr. 8. 1932). — Orszulik K.: Kapitał zakładowy (Buchalter Polski, Nr. 8. 1932). — Proksch K.: Wyjątkowe zasady bilansowania (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 19. 1932). — Rakowski J.: Na marginesie naszego szkolnictwa handlowego (Tygodnik Handlowy,

Nr. 35. 1932). — Seifert T. Dr.: Obliczenia bankowe i kupieckie (Buchalter Polski, Nr. 10. 1932). — Skrzywan W.: Specjalne formy handlu (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Szyller A. J.: Nowości prawne o księgach handlowych (Buchalter Polski, Nr. 10. 1932). — Schmidt-Madaliński R.: Nowoczesna organizacja sprzedaży (Tygodnik Handlowy, zeszyt jubileuszowy 1932). — Tilgner W.: Obliczenie remanentów inwenturowych w gospodarstwie wiejskiem (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXVII, zeszyt 3. 1932). — Wencel E.: O pogłębienie nurtu życia organizacyjnego (Tygodnik Handlowy, Nr. 37. 1932). — Wodecki J.: Plany finansowe a praktyczna kontrola ich wykonywania (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 15—16. 1932).

Barley L. J.: The riddle of rationalisation. Forew. by Sir J. Stamp. London, Allen & Unwin, 1932, str. 148.

Gerstenberg Ch. W.: Financial organization and management of business. Rev. ed. New York, Prentice Hall, 1932, str. 840. \$ 5.

Lane M. R.: Vocations in industry. Vol. 3. Seranton, Int. Textbk. Co., 1932, str. 467.

Magill R. F., and W. H. Mendell: Cases on business organization. Vol. 1. New York, Columbia Univ. School of Law, 1931, str. 651.

Aseńko J.: Buchalterja. Cz. I. Warszawa, Nakł. własny, 1932, str. VIII + 88.

Balczyńska B.: Nowa stenografja polska. Wyd. VI. Poznań, Warszawa, Nakł. Księg. św. Wojciecha, 1932, str. 31.

Humnicki W. Dr.: Krótki kurs towaroznawstwa. Paliwo i towary organiczne. Towary nieorganiczne. Wyd. III. rozszerzone. Warszawa, Ks. Trzaska, Evert i Michalski, 1932, str. 352.

Malanicz Zygmunt: Arytmetyka polityczna. Warszawa, Nakł. Tow. Bratniej Pomocy Studentów W. S. H. w Warszawie, 1932, str. 148.

Lipa A. i Gajęcki A.: Arytmetyka handlowa. Cz. II. Warszawa, Sgł. Gebethner i Wolff, 1932, str. 5 nlb. + 3 13 + 6 tabl.

Rukściński Z.: Zarys rachunkowości fabrycznej. Podręcznik dla księgowych i słuchaczy wyższych szkół handlowych. Warszawa, Nakł. Zw. Księg. w Polsce, 1932, str. 147 + 2 nlb.

Stiller W. i Skowron S.: Księgowość gospodarstwa domowego. Podręcznik dla nauczycieli szkół zawodowych. Wyd. II. Poznań, Warszawa, Wilno, Ks. św. Wojciecha, 1932, str. 49 + 1 nlb.

Bank management. New York, American Inst. of Banking, 1931, str. 544.

Churchil W. L.: Prining for profit; the golden rule of business. New York, Macmillan, 1932, str. 315. \$ 3.

Haynes B. R. and J. Graham: Research in business education. Los Angeles, Crawford, 1932, str. 232. \$ 2.

- Meeker J. E.: Short selling. New York, Harper, 1932, str. 278. \$ 4.
 Tippetts C. S., and S. Livermore: Business organization and control.
 New York, van Nostrand, 1932, str. 748. \$ 3,75.
- Feller F. M.: Psycho-Dynamik der Reklame. Bern, Francke, 1932, str. 358,
 M. 12-
- Findeisen F.: Aufstieg der Betriebe. Der gesunde u. d. Kranke Betrieb.
 Leipzig, Lindner, 1932, str. 111.
- Gottschall Hugo: Die Bilanzen der Konsumvereine, betrachtet unter dem
 Gesichtspunkt der Liquiditat. Berlin, Spaeth & Linde, 1932, str. X + 117.
- Nix Lorenz: Theorie der branchenmässigen Gliederung des Warenhandels.
 Eine Unters. über d. Aufbau d. Warenkatalogs d. Warenhandelsbetriebe.
 Stuttgart, Poeschel, 1932, str. IX + 137.

VII.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

- Hoszowska W. Dr.: Idea spółdzielczości w gospodarczo-społecznym wycho-
 waniu młodzieży w Polsce. T. I. Warszawa, Wyd. Spółdz. Insytutu Nau-
 ukowego, 1932, str. 6 nlb. + 151.
- Informator spółdzielczy Towarzystwa Kooperatystów. Pod red. S. Thu-
 gutta. Warszawa, Wyd. Spółdz. Instytutu Naukowego, 1932, str. 152.
- Thugutt S.: Co to jest spółdzielnia spożywców. Warszawa, Zw. Spółdz.
 Spożywców Rzeczp. Polskiej, 1932, str. 15.
- Żelechowski A.: Rozprawa o spółdzielczości kredytowej w Polsce. Tar-
 nów 1932, str. 6 nlb. + 134.

Czasopisma: Drogomir K.: Spółdzielczość w handlu jajczarskim zagra-
 nicą i w Polsce (Rolnik Ekonomista, Nr. 18. 1932). — Kłapkowski T. Dr.:
 Nauka, kształcenie i wychowanie spółdzielcze na uczelniach akademickich
 i wyższych w Polsce (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 10. 1932). —
 Nowakowski A.: Sejmik 1932 roku (Poradnik Spółdzielni, Nr. 21. 1932).—
 Pieracki K.: Ministerstwo Oświaty w sprawie spółdzielczych sklepików
 szkolnych (Tygodnik Handlowy, Nr. 33. 1932). — Pusz M. Inż.: Wychowanie
 spółdzielcze na terenie szkół rolniczych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy,
 zeszyt 10. 1932). — Tenże: Zawodowe szkolenie spółdzielcze (Spółdzielczy Prze-
 gląd Naukowy, zeszyt 10. 1932). — S. H.: — Spółdzielnie Związku Spółdzielni
 Zarobkowych i Gospodarczych w roku 1931 (Poradnik Spółdzielni, Nr. 20. 1932).
 — S. H.: Wspomnienia o księdzu Wawrzyniaku (Poradnik Spółdzielni, Nr. 21.
 1932). — Spółdzielczość w Sowietach (Spółdzielczy Przegląd Naukowy,
 zeszyt 10. 1932).

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.

Zubyk Roman: Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624 do 1635. Lwów, Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod red. prof. Fr. Bujaka, nr. 7, 1930.

Badania nad przeszłością naszych miast są do pewnego stopnia objawem nowym, powojennym a w zakresie tych badań na miejscu bardzo poślednim znajdują się studia nad finansami naszych municypjów. Jeszcze do niedawna znane były nam tylko stosunki gospodarcze średniowiecznego i stołecznego Krakowa z pracy Stanisława Kutrzeby, tudzież gospodarka miasta Biecza w XVI i w początkach XVII stulecia z monografji Romana Rybarskiego. Dochodzi do tych studjów praca Walerjana Kramarza o stosunkach gospodarczych Przemysła w 1-szej połowie XVII stulecia, do której to pracy jakoteż i do poprzedniej zachęte] dał prof. Fr. Bujak. Z tem większą radością powitać należy rozprawę R. Zubyka o gospodarce miasta Lwowa, który, jak to z innych prac wiemy, zajmował przodujące stanowisko w rządzie miast korony polskiej. Badania R. Zubyka objęły krótki stosunkowo odcinek chronologiczny 11 lat między rokiem 1624 a 1635, zato te czasy Lwowa, jak nas zapewnia prof. Fr. Bujak w przedmowie do pracy, należą „do jednego z najświetniejszych okresów rozwoju tego miasta”...

Zadaniem pracy, żeby użyć słów samego autora, jest „przedstawić jak najdokładniej organizację finansów miejskich we Lwowie w okresie, w którym poszczególne instytucje finansowe przeniesione z Niemiec lub wytworzone na miejscu, przebywszy prawie trzechwiekowy proces rozwojowy, występują w stanie dojrzałym lub też w zmienionym charakterze stają się zaczątkiem nowoczesnych urzędzeń finansowych...”

Mówiąc o finansach miasta, każdy ma na myśli jego źródła dochodów tudzież wydatki, które w ogólnem zestawieniu rocznem dają nam tak zwany budżet. Pod tym kątem widzenia ujął też pracę swą R. Zubyk.

W jej pierwszej części daje autor oprócz ogólnego poglądu na organizację skarbową miasta, również omówienie źródeł i metodę

ich opracowania. To ostatnie jest niewątpliwie rzeczą pożyteczną i konieczną, aby uwolnić czytelnika od natrętnego pytania skąd autor wziął to morze cyfr, i na jakim materiale oparł bogate wykresy i statystyki, któremi przyozdobił swoje dzieło. Tego się dawniej nie spotykało w pracach z tego zakresu, przynajmniej nie w takiej ilości.

Przyjrzyjmy się teraz właściwej osnowie dzieła. Lwów posiadał odrębną nieco od innych miast organizację skarbową, głównie przez to, że miał nie jedną a kilka kas, jakby rzecz, autonomicznych. Była więc kasa, którą autor nazywa „miejską” i „kasa królewska”; była także osobna kasa „radziecka”, wreszcie kasa „ławnicza”. Przymiotniki dodane do rzeczy, objaśniają mniej więcej ją samą. Kasa miejska była kasą samorządową, municypalną, dochody bowiem z tej kasy szły na zaspokojenie wydatków i potrzeb samorządu miejskiego. Zasiłały ją intraty z dóbr ziemskich, czynsze z domów, cegielni i innych przedsiębiorstw przemysłowych, do niej wpływały cła i podatki. Kasa królewska czerpała zyski z własnych nieruchomości i zakładów przemysłowych, z podatków pośrednich i ceł, z podatków bezpośrednich i monopolów. Pieniądze z tej kasy obracano wyłącznie na utrzymanie w należytym stanie obwarowań miejskich. Kasa radziecka powstała dopiero w roku 1509, w którym miasto zakupiło wieś Zubrzę i Sichów, a dochody z tego źródła przeznaczono na uposażenie rajców, którzy aż do tego czasu nie pobierali wynagrodzenia za swe urzędowanie. Miała ona zatem charakter publiczny, nawpół prywatny, podobnie jak młodsza jeszcze od niej kasa ławnicza. Autor przedstawia po kolei dochody i wydatki każdej kasy z osobna, w ten sposób, że podaje genezę każdego poszczególnego źródła dochodu i jego wysokość, dzieląc je na większe grupy. Tak samo postępuje z wydatkami, co mu ułatwia niewątpliwie wyciąganie pewnych ogólniejszych wniosków na końcu pracy.

Są to jego uwagi końcowe bardzo ciekawe. Bowiem budżet miejski, do którego ostatecznie dochodzi autor, świadczy, tak jak budżet każdego człowieka, o jego stopie życiowej, o jego potrzebach i wydajności pracy, w wypadku, gdy chodzi o instytucje i miasta, jest zarazem sprawdzianem gospodarności ich szafarzy. Głównym źródłem dochodów, jak autor na grosze oblicza, były intraty z majątków miejskich — stanowiły bowiem aż 40,2% ogółu dochodów miasta. Na drugim miejscu stoją myta i cła oraz podatki od przemysłu i handlu, które przyniosły 21% wszystkich wpływów miejskich. Potem idą podatki bezpośrednie (10,1%) i monopole tudzież opłaty gospodarcze (9,6%). Po drugiej stronie znajdujemy następujące grupy wydatków: administracja (48%), utrzymanie

warowni (11,2%), wydatki na obronę prawną (12,2%), przyjęcia i poselstwa (13,2%). Lwów jak tyle innych miast polskich był zadłużony i to uciążliwie, stąd też w omówionym tu okresie aż 15,4% ogółu wydatków szło na spłatę odsetek i długów. Oceniając wyniki gospodarki finansowej Lwowa z punktu widzenia socjalnego dochodzi autor do ujemnego sądu o skarbowości miasta, gdyż „ludność miejscowa zasilając w mniejszej tylko części skarb miejski, w jeszcze mniejszym stopniu z zebranych funduszy korzystała...” Nieco lepiej wypada sąd o polityce finansowej rady, ale jest ostatecznie równie ujemny. Rzecz dziwna, że podobnie jak w Toruniu tak i we Lwowie dążenie do uporządkowania finansów wychodziło ze strony pospólstwa, które n. p. nie pozwalało zaciągać nowych długów i domagało się spłaty zaległych zobowiązań pieniężnych. Autor stara się być sprawiedliwym wobec rady, podnosząc dobre strony Jej gospodarki, ale zaprzeczyć się nie da, że w omawianym przez niego okresie zamykali ojcowie budżet przeciętnym niedoborem w wys. 825 złp $3\frac{2}{3}$ gr, co stanowi 3% ogólnych wydatków miasta.

Budżet jest zawsze wskaźnikiem siły gospodarczej danego municypjum i jego potęgi finansowej. Porównanie z innymi ośrodkami miejskimi jest oczywiście konieczne; w tym wypadku trochę zawodne, bo brak nam danych do ówczesnych emporjów Rzplitej, jak Krakowa i Warszawy. Są pewne dane do Poznania i Torunia, ale nie z tego samego czasu. Budżet stolicy Wielkopolski wykazywał w pierwszej połowie XVII stulecia, a więc w czasie pewnego osłabienia gospodarczego, po stronie dochodów przeciętną sumę 19.171 złp czyli mniej więcej tyle co Lwów (kasa samorządowa). Oba miasta nie mogą się mierzyć ze stolicą Prus Królewskich, Toruniem. Budżet tego miasta ma po stronie wpływów 90.079 złp w okresie między rokiem 1671 a 1678. Jest to z pewnością suma mniej niż przeciętna zwykłych dochodów Torunia z pierwszej połowy XVII stulecia; bowiem po wojnach szwedzkich Toruń podupadł znacznie, zadłużył się i musiał płacić zaległe zobowiązania. Poprzez te cyfry patrzeć trzeba na rolę gospodarczą różnych municypjów koronnych. Wykaz w tym wypadku jest oczywiście bardzo urywkowy i dopiero porównanie budżetów wszystkich głównych ośrodków Polski, więc Gdańska, Warszawy, Krakowa i Wilna mogłyby dać pełny obraz natężenia gospodarczego różnych środowisk różnych okolic Polski.

Badania w tym rodzaju co podjęte przez p. Zubyka mają ogólnejsze znaczenie. W syntezie bowiem, to jest przez odpowiednie zestawienie gospodarki najważniejszych municypjów Polski i przez rozszerzenie badań na dłuższe okresy czasu pozwolą ustalić i wy-

jaśnie związek między ruiną gospodarczą Rzeczypospolitej a upadkiem miast od wojen szwedzkich w XVII wieku poczynając.

Praca Romana Zubyka jest wzorem ze względu na metodę ścisłą i wszechstronną. O ile mi wiadomo zachęciła ona już dwu uczniów prof. K. Tymienieckiego w Poznaniu do opracowania finansów miasta Poznania i Torunia jak wiemy, dwu ważnych emporjów handlu polskiego w XVII stuleciu.

Dr. Leon Koczy (Poznań).

Rapalski Stanisław: V-ty Międzynarodowy Kongres Miast w Londynie. Łódź, Magistrat, 1932, str. 56.

Naogół doć rzadko zdarza się, aby uczestnicy Kongresów pisali swoje o nich wrażenia oraz sprawozdania. Zazwyczaj poprzezstajemy na oficjalnych sprawozdaniach, które są źródłem informacji dla tych, którzy w Kongresie nie uczestniczyli, a którzy sprawami omawianymi na Kongresie żywiej się interesują.

Sprawozdania Kongresowe mają to do siebie, że są naogół obszerne i mało dostępne dla przeciętnego czytelnika, a ponadto, ze względu na obowiązujący obiektywizm, pozbawione są tych momentów subiektywnych, które dla wielu czytelników czytanie sprawozdania czynią łatwiejszem i bardziej interesującym.

Broszura napisana przez p. Stanisława Rapalskiego wiceprezydenta m. Łodzi o V Międzynarodowym Kongresie Miast jest nie tylko treścią sprawozdaniem z obrad Kongresu, ale i odbiciem osobistych wrażeń i poglądów autora. Lekki, potoczny styl oraz zajmujący sposób przedstawienia omawianych spraw, oglądanych wyników, interesujących autora dziedzin pracy samorządu londyńskiego i innych oraz bystrość czynionych obserwacji, sprawiają, że broszura ta może zająć każdego czytelnika, a nie tylko samorządowca.

Stąd pochodzi jej duża wartość w literaturze samorządowej publicystycznej, gdyż, zapoznając szeroki ogół samorządowców z organizacją i znaczeniem Międzynarodowego Kongresu Miast oraz z wygłoszonymi tam referatami, wskazuje na te poważne korzyści, jakie może odnieść uczestnik Kongresu, nie znający nawet języka obcego, o ile zechce wzbogacić swą wiedzę i doświadczenie samorządowe.

Broszura zawiera następujące opisy: Podróż do Londynu statkiem polskim z Gdyni. Otwarcie Kongresu, streszczenie wygłoszonych referatów, przemówienia delegatów polskich i interesujące opinie delegatów innych państw, zamknięcie Kongresu, sprawozdania z odbytych wycieczek oraz ogólne wrażenia.

Autor może niedość mocno podkreślił w swej broszurze ten fakt, że język polski, dzięki staraniom Związku Miast Polskich, poraz pierwszy został dopuszczony do obrad i uznany za jeden z oficjalnych języków Kongresu, i że z tego powodu Związek Miast Polskich dokładał starań, aby delegacja polska na Kongresie była odpowiednio liczna. *St. Zbrożyna* (Warszawa).

- Brzozowski J.: Polityka gospodarcza miast polskich. Lwów, Ossolineum, 1931, str. 23.
- Gumowski M.: Pieczęcie i herby m. wielkopolskich. Poznań, „Ruch Samorządowy”, 1932, str. 406.
- Kieżewicz D.: Materjały w sprawie ruchu ludności m. Baranowicz, za 1925—1930 r. Warszawa, „Zdrowie”, 1932, str. 12.
- Obowiązkowe zadania i czynności gmin ze szczególnem uwzględnieniem gmin b. zaboru rosyjskiego. Warszawa, Zw. Miast Polskich, 1932, str. 274.
- Pamiętnik zjazdu gospodarczego w Oszmianie z 1931 r. Wilno, nakł. magistratu w Oszmianie, 1932, str. 179.
- Pohorecki F.: Opis Poznania z 1787 r. Poznań, Magistrat, 1932.
- Rymar St.: Stronnictwo Narodowe wobec rządowego projektu ustawy samorządowej. Warszawa 1932, str. 7.

Czasopisma: S.: Przejęcie egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 15, 1932). — P. T.: Reforma biurowości w instytucjach samorządowych (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 15, 1932). — M. J.: Sprawy komunalne w reformie administracji w Prusiech (Samorząd Nr. 43, 1932). — Markowicz D.: Rolnictwo a samorząd (Samorząd Nr. 45, 1932). — Kwasieborowski W.: Współpraca miast i gmin podmiejskich (Samorząd Nr. 46, 1932). — Trzeciński W.: Wieś gminna Strachówka, pow Radzymski (Samorząd Nr. 46, 1932). — Romaniuk K.: O właściwą klasyfikację instytucyj komunalnych (Samorząd Miejski Nr. 19, 1932). — Ustrój Paryża (Samorząd Miejski Nr. 19, 1932). — Przeorski T.: Demokracja a samorząd (Samorząd Miejski Nr. 20, 1932). — Rudziński St.: Nadawanie i znoszenie ustroju miejskiego (Samorząd Miejski Nr. 21, 1932). — Mili R.: Samorząd niemiecki w walce z kryzysem (Samorząd Miejski Nr. 22, 1932). — Łazarowicz W. D.: Przejęcie wszelkiej egzekucji administracyjnej przez urzędy skarbowe (Wiadomości Samorządowe Nr. 19/20, 1932). W. D.: Kwestje emerytur komunalnych (Wiadomości Samorządowe Nr. 21/23, 1932).

- Dąbrowski M.: L'organisation interieure et l'administration politique de la cité. Dijon 1931.
- Duperayt J.: L'equippement d'une commune rurale. Paris, Sirey, 1932.

- Mendel P.: Les atours de la ville de Metz — étude sur la législation municipale. Metz, Arts Graphiques, 1932, str. 450.
- Dreyse H.: Zwangseingemeindung u. Selbstverwaltung. Dresden, Risse-Verlg., 1932, str. 100. 3 M.
- Jeserich K.: Die preussischen Provinzen. Berlin, D-te Kommunal-Verlag, 1931, str. 292. 12 M.
- Meusel H.: Die Organisation d. Riesenstädte Paris u. Berlin. Leipzig, Gerhard, 1932, str. 91.
- Pholandt M. R.: Reich-, Länder- u. Selbstverwaltungskörper. Berlin—Tempelhof, Runge, 1931, str. 326. 10 M.
- Jones H. P.: Constitutional barriers to improvement in county government N. Y., 1932.
- Parsloe G.: The english country town. N. Y., Kongmans, 1932, str. 208.
- Snider C. F.: Township government in Indiana. Bloomington (Ind.), Univ., 1932.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

- Chojcecki Z.: Budownictwo mieszkaniowe w Polsce i akcje budowlane w r. 1932. Warszawa, Zdrowie, 1932.
- Garliński St. i Jędrzejewski T.: Zbiór przepisów budowlanych obow. na terenie miasta Gdyni. Gdynia 1932, str. 242.
- Heise Zdz.: Nowa metoda obliczania wskaźników kosztów żywności w miastach. Warszawa 1932, str. 6.
- Małecki T.: Marnotrawstwo socjalnej rozbudowy miast a droga do własnego domu. Lwów 1932, str. 143.
- „Mieszkania”, analiza wyników spisu mieszkań z 30. IX. 1921. Warszawa, Gł. Urz. St., 1932.
- Miklaszewski W. Dr.: Zdrowotność Warszawy w świetle danych Kasy Chorych. Warszawa, „Wiedza Lekarska”, 1932, str. 37.
- Wóycicki K.: Badania nad wydatkiem głównego przelewu kursowego sieci kanalizacyjnej m. st. Warszawy. Warszawa, „Gaz i Woda”, 1932.

Czasopisma: Rudolf Z.: Usuwanie nieczystości w małych osiedlach na podstawie doświadczenia w Niemczech (Gaz i Woda Nr. 8, 1932). — Seifert M.: Dalekotlocznia i rurociąg wysokoprężny m. Krakowa (Gaz i Woda Nr. 8, 1932). — Rabczewski Wł.: XIII Zjazd gazowników i wodociągowców czechosłowackich w Pradze (Gaz i Woda Nr. 9, 1932). — Rudolf Z. i Rudolfowa M.: Myśli przewodnie III. Miedz. Kongresu Techniki Sanitarnej i Higieny Miast (Gaz i Woda Nr. 9, 1932). — B. W.: „Premjum” dla gmin prohibicyjnych

(Głos Gminy Wiejskiej Nr. 16/17, 1932). — Bogusławski A.: Zadania samorządu w dziedzinie czytelnictwa w dobie obecnej (Samorząd Nr. 39, 1932). — Bogusławski A.: Konieczność zniesienia samorządu szkolnego (Samorząd Nr. 42, 1932). — Łazarewicz K.: O potrzebie wystaw budowlanych (Samorząd Miejski Nr. 20, 1932). — Łazarewicz K.: Opłaty szpitalne (Samorząd Miejski Nr. 21, 1932). — Barciszewski L.: Przyszłość przemysłu bekonowego w Polsce (Samorząd Miejski Nr. 22, 1932). — W. D.: Prawa gminy odnośnie budżetów szkolnych (Wiadomości Samorządowe Nr. 19/20, 1932).

Barde P.: Les communes et la question de l'habitation. Paris, Sirey, 1932, str. 207.

Houille: La gestion des habitations a bon marche en France. Paris, Sirey, 1932, str. 170. _____

Bird Fr.: The management of smali municipal lighting plants. N. Y., Mun. Adm. Service, 1932.

Hiscock I. V.: Community health organization. A manual of administration a. procedurę for cities of 100.000 with suggested modifications for larger a. smaller urban units. N. Y., Commonwealth Found, 1932, str. 271.

Slums, large-scale housing and decentralization. Washington, President's conference on Home Builging & Home Ownerthip, 1932, str. 263. 1,15 \$.

Williams J. H.: Century of public health in Britain 1832—1929. London, Black, 1932, str. 312. 7 s. 6 d.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

Hołub M.: Regulamin uczestnictwa w pożytkach z dobra gminnego. Rohatyn, 1932, str. 24. 0,50 zł.

Kostyrka K.: Prawo egzekucyjne danin komunalnych na podstawie ust. x 10. III. 1932 i t. d. Rohatyn 1932, str. 76. 1 zł.

Życzynski T.: Ustawa z 11. VIII. 1932 o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych w brzmieniu obowiązującym z 1. IV. 1932. Rohatyn 1932, str. 52. 1 zł.

Czasopisma: Kohlmann K.: Projektowane zmiany rozp. Pr. R. P. o K. K. 0. II (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 10 i 11, 1932). — Seifert M.: W sprawie projektu opłaty o spożycie gazu (Gaz i Woda Nr. 8, 1932). Seifert M.: W sprawie 5% podatku od gazu (Gaz i Woda Nr. 21, 1932). — Gliszczynski Al.: Kasy gminne oszczędnościowo-pożyczkowe (Gazeta Ad-

ministracji i Policji Państwowej Nr. 20, 1932). — **Piekałkiewicz J.**: Zmiany stanu wkładów w K. K. O. poszczególnych województw (Oszczędność Nr. 17, 1932). — **W.**: 50-lecie istnienia K. K. O. pow. Krakowskiego (Oszczędność Nr. 17, 1932). — **Kohlmann K.**: Konieczność utworzenia funduszu gwarancyjnego dla K. K. O. (Oszczędność Nr. 18, 1932). — **Kohlmann K.**: Konieczność niezbędnych zmian w dotychczasowym ustawodawstwie o K. K. O. (Oszczędność Nr. 19, 1932). — **B. O.**: Kasa oszczędności pow. Katowickiego w 1931 r. (Oszczędność Nr. 19, 1932). — **Szczepkowski M.**: O kodyfikacji dla kas oszczędności (Oszczędność Nr. 21, 1932). — **F. S.**: Kilka uwag w sprawie K. K. O. (Oszczędność Nr. 22, 1932). — **W. G.**: Zobowiązania nie mające pokrycia (Samorząd Nr. 39, 1932). — **Kohlmann K.**: Kryzys bodźcem do dalszego rozwoju gminnych kas pożyczk.-oszczęd. (Samorząd Nr. 39, 1932). — **Kaczorowski M.**: Sprawa konwersji krótkoterminowych zobowiązań komunalnych (Samorząd Nr. 40, 1932). — **Kohlmann K.**: Ew. zmiany rozp. Prez. Rz. P. o K. K. O. w dziale organizacji (Samorząd Nr. 40, 1932). — **Grela F.**: Zamknięcie rachunków sum pozabudżetowych (Samorząd Nr. 41, 1932). — **Zbrożyna S.**: Organizacja kontroli gospodarki i rachunkowości w gminach wiejskich w Finlandji (Samorząd Nr. 41, 1932). — **Długolecki J.**: O zmianie warunków dokonywania egzekucji z dłużnikiem gm. kas pożyczk.-oszczęd. (Samorząd Nr. 41, 1932). — **M. K.**: Obniżenie kosztów administracji komunalnej (Samorząd Nr. 92, 1932). — **S. W.**: W sprawie zaległości podatkowych (Samorząd Nr. 42, 1932). — **Twerdochlib M.**: Trudności w pobieraniu komunalnych opłat aljenacyjnych (Samorząd Nr. 42, 1932). — **A. H.**: Rozp. Pr. R. P. o egzekucji przeciw związkom komunalnym (Samorząd Nr. 43, 1932). — **Andruszkiewicz K.**: Pobór opłat administracyjnych przez samorządy (Samorząd Nr. 43, 1932). — **Bonkowicz-Sittauer J.**: „Zamaskowany lichwiarz” (Samorząd Nr. 44, 1932). — **S. W.**: Gwarancje związków komunalnych (Samorząd Nr. 44, 1932). — **Rączaszek A.**: Inwestycje miejskie w woj. białostockiem (Samorząd Nr. 44, 1932). — **M. K.**: Przewodnictwo w radzie i zarządzie K. K. O. (Samorząd Nr. 46, 1932). — **A. R.**: Zmniejszenie wydatków na t. zw. „stójkę” albo „paczkę gminy” (Samorząd Nr. 46, 1932). — **Gospodarka miast w świetle liczb: Brześć/B.** (Samorząd Miejski Nr. 19, 20, 1932). — **Polski J.**: Nowelizacja ustawy o komunalnych kasach oszczędności (Samorząd Miejski Nr. 22, 1932). — **W. D.**: Przejęcie wszelkiej egzekucji przez urzędy skarbowe (Wiadomości Samorządowe Nr. 19/20, 1932).

Richtlinien f. d. Schuldwesen der Gemeinden. Berlin, Heymann, 1932.
0,30 M.

Die Finanzlage der Gemeinden u. Gemeindeverbände. Berlin, Hobbing,
1932, str. 36. 1,80 M.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teoria, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

Sprawozdanie Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu w rok 1931. Poznań 1932, str. 311.

Sprawozdanie Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu za rok 1931, podobnie jak w latach ubiegłych, składa się z dwóch części. Część pierwsza obejmuje sprawozdanie z wewnętrznej działalności, część druga sprawozdanie o sytuacji gospodarczej okręgu Izby.

Sprawozdanie z działalności, poza uwagami ogólnymi z zakresu spraw personalnych i administracji wewnętrznej, rozbite jest na szereg rozdziałów, traktujących o pracach Izby w dziedzinie spraw gospodarczych o charakterze ogólnym, spraw podatkowych, komunikacyjnych, polityki celnej, obrotu towarowego, ustawodawstwa gospodarczego, administracji przemysłowej, zwyczajów handlowych, cen rynkowych etc. Ta część sprawozdania tworzy dla siebie zamkniętą całość, opracowaną jednolicie i przejrzysto. Podkreślić należy, iż w porównaniu ze sprawozdaniem z 1930 roku, w obecnym usunięto bardzo wiele zbytecznych szczegółów, pozostawiając jedynie rzeczy najważniejsze, jak cytaty podstaw prawnych, źródła, wnioski i ich uzasadnienie. W ten sposób sprawozdanie zyskało na przejrzystości, mimo, że znacznie większą niż w roku ubiegłym ilość spraw przedstawiono na 144 stronicach, podczas gdy ta część sprawozdania za rok 1930 obejmowała 250 stronic druku. Zastosowaną metodę przedstawienia działalności wewnętrznej można uważać za słuszną, biorąc pod uwagę cele, którym publikacja ma służyć.

W części drugiej przedstawiono ogólną sytuację gospodarczą w roku 1931. Ta część sprawozdania posiada zupełnie odrębny charakter, tworząc całość syntetycznie opracowaną na podstawie opinii i materiałów, zebranych bezpośrednio u źródła t. j. przedsiębiorców, w związkach zawodowych i organizacjach gospodarczych oraz urzędowych danych statystycznych. Ogólna sytuacja gospodarcza została ujęta bardzo zwięźle przez uwypuklenie przy pomocy danych cyfrowych najbardziej charakterystycznych momentów w rolnictwie, przemyśle, handlu, na rynku pracy, pieniężnym, kredytowym i towarowym, przyczem silniejszy nacisk położono na znaczenie specjalnych warunków regionalnych, które wpływały szczególnie silnie na cięższą sytuację ekonomiczną w Wielkopolsce w 1931 roku z racji na jej strukturę gospodarczą.

W następnych rozdziałach omówione zostały poszczególne gałęzie przemysłu i handlu kolejno według ich wielkości i roli w życiu gospodarczym okręgu Izby. Ponieważ jednak dominujące znaczenie w przemyśle Wielkopolski posiada grupa przemysłu spożywczego, przeto w sprawozdaniu poświęcono jej najwięcej miejsca. Inne działy, w przeciwieństwie do sprawozdania za rok 1930, opracowano jako oddzielne grupy według schematu, przyjętego przez Główny Urząd Statystyczny w klasyfikacji stanu zatrudnienia.

W całości sprawozdania widać dużą systematyczność pracy dobrze przemyślanej i jasno napisanej. Zebrany obszerny materiał może służyć, jako poważne źródło do poznania stosunków gospodarczych Wielkopolski. *Dr. Florjan Barciński* (Poznań).

Percy E.: Democracy on Trial. A Preface to an Industrial Policy. London, 1932.

Autor powyższego studjum jest wybitnym parlamentarzystą angielskim i należy do obozu konserwatywnego. Jak wskazuje podtytuł książki, Lord Percy ogranicza się do wykreślenia głównych linii programu polityki przemysłowej, którą pragnąłby oprzeć na zdrowych podstawach narodowych. Zwolennik demokracji i parlamentarizmu, od których — jak uważa — nie ma nawrotu, twierdzi, że demokracja z narzuconego jej dziś egzaminu musi wyjść zwycięsko: to „gołe i równe płaskowzgórze, w którego środku znajdujemy się dzisiaj, a w którym każde mrowisko wygląda jak góra a każdy oset jest jak wysokie drzewo” pozostanie jeszcze na długi okres czasu terenem naszego działania zarówno politycznego jak i mającego gospodarcze cele na względzie. Parlamentaryzm przechodzi poważny kryzys, i należy mu wstrzyknąć nowe środki pobudzające: stare lekarstwo rozszerzania praw wyborczych wyczerpało się z chwilą wprowadzenia powszechnego głosowania a infiltracja świeżej krwi w postaci partii Pracy okazało się w Anglii środkiem, działającym na bardzo krótką metę. Jest to prawdziwą ironją losu, że odpowiednikiem demokracji stała się dzisiaj immobilizacja władzy, bijący w oczy kontrast pomiędzy wolą wyborców, żądających działania i tchórzliwością posłów, paraliżującą każdą akcję. Należałoby więc zmobilizować wszystkie siły Narodu dla zorganizowania wspólnej akcji, mającej zwalczać kryzys gospodarczy, a Parlament, który jest dzisiaj tylko depozytariuszem władzy państwowej, winien stać się ujściem dla tych sił zmobilizowanych, wyborcy zaś winni pamiętać nie tylko o tem, że przysługuje im prawo do głosowania, lecz że ciąży też na nich obowiązek pomagania państwu w walce z kryzysem.

Przechodząc do rozpatrzenia przyczyn współczesnego kryzysu gospodarczego na Zachodzie Europy, autor znajduje, że kryzys ten w luźnym tylko związku stoi z wielką wojną i jej skutkami, przy czym podkreśla, że walczyć z nim należy innymi środkami niż temi, jakimi walczone z dawnymi poważnymi przesileniami gospodarczymi w Europie. Musimy pamiętać o tem, że dzisiaj nie ma już nowych rynków zamorskich do zdobycia, że kraje, które dawniej pochłaniały znaczną część naszej produkcji, zaczynają już konkurować z nami skutecznie, a emigracją przestała być dawną kląpą bezpieczeństwa od przeludnienia w obec powszechnego hasła samowystarczalności gospodarczej.

W dalszym ciągu Lord Percy przeprowadza porównanie dzisiejszego stanu gospodarczego Europy ze stanem ekonomicznym dawnego Imperjum Rzymskiego przed upadkiem i znajduje cały szereg przyczyn bądź identycznych, bądź bardzo do siebie zbliżonych. Już dzisiaj wiemy, że główną przyczyną upadku Rzymu były nie — jak nas błędnie uczono w szkole — najazdy barbarzyńców germańskich, ale fałszywa polityka finansowa cesarów, przeciążenie podatkami, brak nowych rynków i rywalizacja podbitych prowincyj. Sytuacja dzisiejsza grozi poważnym niebezpieczeństwem współczesnej cywilizacji: można powiedzieć, że jesteście dziś w gorzeniu niebezpieczeństwem niż starzy rzymianie, którzy nie znali przynajmniej dzisiejszych barjer celnych, utrudniających lub wprost uniemożliwiających zdrową produkcję narodową. Na tę drogę weszły Stany Zjednoczone, którym autor poświęca dłuższą uwagę i którym zarzuca obłąkańczy strach przed zagranicą (*insane fear of the foreign*), zapominając o tem, że cała Europa (z wyjątkiem Anglii) jest dziś objęta manją ksenofobji ekonomicznej na gruncie własnej samowystarczalności.

Przechodząc od krytyki istniejących stosunków do wskazania środków zaradczych, autor twierdzi, że świat współczesny winien dążyć do szerszej repartycji własności bardziej niż do podniesienia skali życia. Celem naszym winna być rodzina i ognisko domowe, nie zaś dzisiejsza pogoń za bogactwem, mobilizacja nauki i techniki wyłącznie w celu konsumpcji. Przemysł winien być nastawiony pod kątem zapewnienia robotnikowi własności, której potrzebuje dla zaspokojenia potrzeb indywidualnego życia rodzinnego, a działalności gospodarczej przyswiecać winna ścisła oszczędność, duch samoograniczenia i poświęcenia interesów bezpośrednich na ołtarzu interesów stałych, wieczystych, a więc do pewnego stopnia nawrót do dawnych czasów.

Przechodząc do szczegółów wykonania, Lord Percy żąda przede wszystkim ścisłego rozgraniczenia odpowiedzialności za bieg

spraw gospodarczych i spraw politycznych. W tym celu należałoby stworzyć specjalne Ministerstwo Rozwoju Gospodarczego (Ministry of Economical Development), któreby niezależnie od działalności resortów politycznych, pozostających pod kierownictwem parlamentarnych podsekretarzy stanu i działając w ścisłym porozumieniu ze związkami przemysłowców i robotników, opracowywało ogólne linje wytyczne narodowej polityki gospodarczej. Pierwszym zadaniem tej instytucji państwowej byłoby wykreślenie planu gospodarki podatkowej, taryfowej i celnej. Pozatem Lord Perty pragnęłyby zastąpić dzisiejszą Izbę Lordów izbą wyższą zorganizowaną na zasadach kontynentalnych ze zniesieniem zasady dziedziczości i wprowadzeniem części parów z nominacji korony. Ale główną reformą miałyby być powołanie do życia centralnej Rady złożonej z przedstawicieli samorządu, przemysłu, handlu, rolnictwa i zawo-
dowych związków robotniczych.

Program lorda Percy przypomina w wielu szczegółach program, pod którym na ostatnich wyborach sir Oswald Mosley przeprowadził wybory własne i kilku swoich przyjaciół politycznych. Fakty, że akcja, rozwinięta przez Sir. Oswalda, przyniosła bardzo nikłe owoce, nie wróży, przynajmniej dzisiaj, warunków powodzenia nowemu ujęciu kryzysu gospodarczego w dziele autora. Zapewne, naród angielski w większym stopniu niż inne ma rozwinięty kult rodziny i ogniska domowego: angielskie słowo „home” nie ma równoznacznika w żadnym języku. Zapewne, ściśle zachowywana w dzisiejszej Kampanji Rzymskiej zasada patria potestas mogła do pewnego stopnia zostać podstawą nowego układu warunków życia politycznego w systemacie faszystów włoskich. Ale dla urzeczywistnienia programu lorda Percy należałoby przedewszystkiem przeprowadzić ścisły podział interesów państwowych na polityczne i gospodarcze. Czy taki podział dałby się przeprowadzić w rzeczywistości, nietylko na papierze — należy wątpić. Coś podobnego, tylko w znacznie mniejszym okresie próbowała przeprowadzić rosyjska ustawa o samorządzie ziemskim 1866 r., ale historia ziemstw w Rosji carskiej zdaje się zaprzeczać możliwości takiego faktycznego rozgraniczenia.

B. Bouffall (Warszawa).

Lewandowski L.: Ustawodawstwo pracy. Łódź, „Czytaj”, 1933, str. 189.

Me n o t t i Corvi A.: Państwo korporacyjne. Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 29.

Roszkowski A. X.: Korporacjonizm katolicki. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1932, str. 303.

Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1931. Lwów 1932.

Sprawozdanie Izby Przem.-Handl. w Wilnie za rok 1931. Wilno 1932, 280.

Czasopisma: Makowski W.: Ku państwu społecznemu (Nowe państwo, t. I, Nr. 4, 1932). — Julinicz F.: Atak na gospodarę planową (Przełom Nr. 5, 1932). — Arkuszewski J.: Nawrót czy odwrót (Przełom Nr. 6, 1932). — Szurig J.: Zorganizowana gospodarka społeczna (Przełom Nr. 10—11, 1932). — Bogusławski A.: Możliwość spółdzielczego uspołeczniania środków produkcji (Samorząd Nr. 46, 1932). — Rygier H.: Urzędnicy państwowi a Izby Pracy (Życie Urzędnicze Nr. 16, 1932).

Balmelle Fr.: La politique du Comite economique. Paris 1931.

Duprat G. L.: Cooperatisme et syndicalisme. Paris 1931. 6 fr.

Le Henaff A.: Le pouvoir politique et les forces sociales. Paris, Sirey, 1931, str. 165.

Mitwally A. H.: La démocratie et la representation des interets en France. Paris, Rousseau, 1931, str. 276. 35 fr.

Niveau de Villedardy H.: Le Conseil national économique et la représentation professionnelle. Bordeaux 1931, str. 182.

Bang P.: Werk6gemeinschaft, Berufstand u. Ständestaat. Berlin, Bund f. Nationalwirtschaft, 1931 str. 23.

Couve R.: Grundlagen der wirtschaftlichen Behördenarbeit. Berlin 1932, str. 95. 1,80 M.

Heinrich W.: Staat u. Wirtschaft, 2 Aufl. Berlin, Erneuerungs-Verl., 1931, Munchen, Bruckmann, 1932, str. 195. 3,80 M.

Heinrich W.: Das Standewesen mit bes. Berücks. d. Selbstverwaltung d. Wirtschaft. Jena, Fischer, 1932, str. 306.

Minaty L.: Die Industrie- u. Handelskammern als Träger wirtschaftlicher Selbstverwaltung. Dusseldorf, Nolte, 1932, str. 75.

Velden v. J.: Die berufständische Ordnung. Koln, Katholische Tat-Verlag, 1932, str. 134. 2,40 M.

Venter R.: Die öffentlich-rechtliche Betätigung v. Berufs- u. Interesseverbänden u. ihre Staatspolitische Bedeutung. Dresden, Welzel, 1932, 6tr. 35.

Wachter E.: Planung, Führung, Ordnung. Um Staat u. Wirtschaft d. Deutschen. Berlin, Runge, 1931, str. 312. 3,60 M.

Casson H.: What a Chamber of Commerce can do. London, Efficiency Magazine, 1932, str. 32. 1 s.

Goad H. E.: The making of the corporate state. London, Christophers, 1932, str. 167.

Ambrosini G.: Sulla posizione giuridico-politica dei sindacati nello Stato. Palermo, Montaina, 1930.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

- Comment juger la sociologie contemporaine. Par. J. T. Delos, Louis Doucy, A. Lemounyer, I. Trouard Riolle, R. Tronde, Zdenek Ubrich. Epilogue de Georges Goyau. Marseille: Publiroc, 1932 (Entretiens de Jully 3), str. 245.
- Joussain Andre: Petit traite de sociologie économique. Essai sur l'organisation des sociétés humaines et leur evolution de l'antiquité à nos jours. Paris, Lamarre, 1931, str. XI + 351.
- Maunier Rene: Wprowadzenie do socjologii. Z upoważnienia autora spolszczyła Nina Assorodobraj. Opatrzył przedmową i uzupełnił Prof. Stefan Czarnowski. Biblioteka Samokształcenia Nr. 1. Warszawa, „Nasza Księgarnia” 1932, str. 160.

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Descœudres Alice: L'education des enfants arriérés. Ses principes et ses méthodes. Ce que tous les enfants peuvent en retirer. 3. éd. refondue et augmentée de l'education des enfants anormaux. Paris: Delachaux & Niestlé. 1932, str. 416 + IV. 13 tabl.
- Eickhoff Antonius Friedrich: Georg v. Hertling als Sozialpolitiker. Koln, Gilde-Verlag, 1932, str. XII + 99. (3 mk).
- Ferriere Adolphe: Der Primat des Geistes als Grundlage einer aufbauenden Erziehung. (Le progrès spirituel. Autor. übers. von Emmi Hirschberg). Langensalza, Beltz, 1932, str. VIII + 260. (7,50 mk).
- Handbuch der deutschen Lehrerbildung. Hrsgb. v. Alfr. Baeumler, R. Seifert u. O. Vogelhuber. Bd. III. 1. Halbb. Besondere Bildungslehre. Munchen, Oldenburg, 1932, str. 671 in 4° (24 mk).
- Marx Karl u. Engels Friedrich: Historisch-kritische Gesamtausgabe. Im Auftrage d. Marx-Engels-Instituts Moskau hrsg. v. V. Adoratskij. Abt. 1. Bd. 5. Die deutsche Ideologie. Kritik d. neuesten dt. Philosophie in ihren Repräsentanten Feurbach, B. Bauer u. Stirner, Berlin, Marx-Engels-Verlag. 1932, str. XIX + 706. (16,50 mk).

- Müller Georg: Die Gesellschafts- und Staatsleiren des Abbés Mably und ihr Einfluss auf das Werk d. Konstituante. Berlin, Ebering, 1932 (Forschungen z. Geschichte des ancien régime u. d. grossen Revolution. 1 = Historische Stud. 214), str. 123.
- Nitzscke Heinz: Die Geschichtsphilosophie Lorenz v. Steins. Ein Beitrag z. Geistesgeschichte des 19. Jhr. München, Oldenbourg, 1932, str. 145. (6 mk).
- Pfliegler Michael: Die pädagogische Situation. Gedanken zur gegenw. Lage relig. Erziehung. Innsbruck, Tyrolia, 1932, str. 220. (4,60 mk).
- Sauerland Kurt: Der dialektische Materialismus. Buch 1. Berlin, Neuer dt. Verl., 1. Schöpferischer oder dogmat. Marxismus?, 1932, str. 299 + XVI.
- Scholl Albert: Weltanschauung und Staatsgedanke. Quakenbrück, Kleinert, 1932, str. XII + 38.
- Seile Erwin Stevenson: The organization and activities of the National Education Association; a case study in educational sociology. New York, Teachers College, Columbia Univ., 1932, str. 187. (1,75 \$).
- Steding Christoph: Politik und Wissenschaft bei Max Weber. Breslau, Korn, 1932, str. 119. (3,50 mk).
- Thorndike Edward Lee: The fundamentals of learning. New York: Teachers Coll., Columbia Univ., 1932, str. 655. (6,50 \$).
- Walker Willard: The sociology of teaching. London, Chapman & Hall, 1932.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Allen Charles R. and Harry A. Tiemann: Managing minds. A practical psychology for vocational teachers. London, Appleton, 1932, str. 302.
- Apercu de la démographie des divers pays du monde. Publ. par l'Office permanent de l'Inst. int. de statistique. La Haye, van Stockum, 1931, str. 468.
- Barnes Harry Elmer: Prohibition versus civilization; analyzing the dry psychosis. New York, Viking, 1932, str. 128.
- Burgdörfer Friedrich: Eugenik und Krieg. Roma, Inst. poligr. Stato Libr., 1931, str. 65 + 1 lb.
- Chase Lucile: Motivation of young children. An experimental study of the influence of certain types of external incentives upon the performance of a task. Java City, Ja., Univ. of Ja., 1932, str. 119. (1,35 \$).
- Fegiz P. Luzzatto: Analisi della variazioni periodiche della natalità. Roma 1932, str. 18.
- Gallichan Walter M.: The sterilization of the unfit. London, Laurie, 1932, str. 192.

- Gumbel Emil Julius: Das Zufallsgesetz des Sterbens. Leipzig, Teubner, 1932, str. 65 in 4°. (5 mk).
- Haggard Howard W.: The lame, the halt and the blind. The vital role of medicine in the history of civilization. London, Heinemann, 1932, str. 446.
- Hausshofer Karl: Wehr-Geopolitik. Geographische Grundlagen einer Wehrkunde. Fachschriften z. Politik u. staatsbürgerl. Erziehung. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 138. (4,80 mk).
- Houille A.: La question des habitations a bon marché en France. Pref. Je Henri Queuille. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 171.
- Ker J. P. u. Schneider P.: Das Taubstummwesen im Grossherzogtum Luxemburg. Luxemburg, Büick, 1932, str. 72.
- Kuerten Wolf: Zur Soziologie der grossstädtischen Wohnbevölkerung. Dargestellt an d. Entwicklung d. Wohnungswesens d. Stadt Leipzig vom Jahre 1890 an. Dresden, Risse Verlag, 1932, str. 42.
- Künkel Fritz: Charakter, Liebe und Ehe. Leipzig, Hirzel, 1932, str. 179 + VIII.
- Lashley Karl Spencer: Studies in the dynamics of behavior. Chicago, Univ. of Chic. Pr. 1932. (Behavior Research Found monographs.), str. 346.
- Liechti Adolf: Probleme des Berufs, der Berufswahl u. der Berufsberatung, dargest. unter besond. Beriücks. d. Verhältnisse d. Kantons Ziürich, Gützwiler, 1932, str. 222.
- Manninen Ilmari: Die finnisch-ugrischen Völker. Leipzig, Harrassowitz, 1932, str. 384. (22 mk).
- Oliver John Rathbone: Pastorał psychiatry a mental health. New York, Scribner, 1932, str. 344. (2,75 \$).
- Savorgnan Franco: La misura dell' endogamia e dell' omogamia. Roma 1932, str. 31.
- Schützmeister Philipp: Der Mensch auf den Atollen der Südsee in seiner Abhängigkeit von der Landschaft hinsichtlich Siedlung, Wirtschaft u. Verkehr. Winsen a. d. Luke, Ravens, 1932, str. V + 193.
- Tillit Malvern Hall: The price of prohibition. New-York, Harcourt, 1932, str. 173. (1 \$).
- Warner E. A.: Rasse und Recht. Berlin: Struppe & Winckler, 1932, str. 48. (1,80 mk).
- Williams J. H. Harley: A century of public health in Britain, 1832—1929. London, Black, 1932, str. 312.
- Wronsky Sidy u. Kronfeld Arthur: Sozialtherapie u. Psychotherapie in den Methoden der Fürsorge. Unter Mitw. von Rolf Reiner. Berlin, Heymann, 1932, str. VI + 120. (4 mk).
- Young Donald Ramsay: American minority peoples. A study in racial a. cultural conflicts in the United States. New York, Harper, 1932, str. 636. (3,50 \$).

IV.

Życie społeczne.

Bystron J. St.: *Szkoła i Społeczeństwo*. Warszawa, Naukowe Tow. Pedagogiczne, 1930, str. 476.

Z pewnym opóźnieniem zjawia się ta notatka o nowem obszernem dziele prof. Bystronia. Nie leży ono na głównym trakcie moich badań, nie od razu też mogło się znaleźć w programie mojej pracy. Czekano wskutek tego nieproporcjonalnie długo w stosunku do swej wagi w socjologicznej produkcji polskiej.

Dwie metody przedstawiania rzeczywistości praktykowane są w nauce od wieków i będą praktykowane, póki będzie uprawiana nauka. Jedni opisują fakty, inni je wyjaśniają. Czasem ci sami opisują i wyjaśniają; przez tę unję personalną nie zaciera się granica pomiędzy temi dwoma sposobami ujęcia rzeczywistości. Nie podobna ustalić hierarchji tych dwóch metod. Wprawdzie opis jest logicznie wcześniejszy od wyjaśnienia, trzeba bowiem fakty najpierw znać dobrze, aby je można było wiązać i łączność przyczynową wykazywać. Prawdą jest również, że opis wymaga wnikliwego i bystrogo patrzenia oraz wirtuozji obrazowania, która w pewnych dziedzinach, naprzykład w psychologii i, właśnie, w socjologii, musi nosić wyraźne znamiona artyzmu. Niemniej, wyjaśnienie jest celem, dalej sięgającym, badania i wymaga większego wysiłku twórczej spontaniczności. Na opisie zatrzymuje się i poprzestaje uczucie estetyczne, gdy piękny jest obraz i zajmująca sama przez się „portretowana” rzeczywistość. Ciekawość intelektualna prze dalej, poza opis, ku wyjaśnieniu. Ale to znowu nie jest jeszcze wystarczającą podstawą do wywyższenia metody wyjaśniającej. Jej kres bowiem leży z kolei w opisie: analiza związku przyczynowego prowadzi z kolei do statystycznego, a więc opisowego ujęcia zdarzeń.

Prof. Bystron ma wyraźne i zdecydowane upodobanie do opisu. Jego żywa umysłowość ma cechy niewątpliwie artystyczne. Konkretny fakt ńęci go swoją pełnią istnienia i zatrzymuje na sobie jego uwagę despotycznie. Wizja plastyczna rzeczy raduje go zbyt, by mógł i chciał odrywać się od niej ku szarym ceniom, które rzeczy rzucają na mało ponętną powierzchnię abstrakcji. A prztem, prof. Bystron jest urodzonym pionierem i podróżnikiem. Różnorodność rzeczy pociąga go i opanowuje więcej, niż trzeci wymiar każdej zosobna, niewidoczny w płaszczyźnie kontemplacji artystycznej. Stąd lekką stopą turysty lubi kroczyć po różnych, czasem dalekich od siebie, terenach badania i zawłaszczać dla nauki ziemie niezbadane. W tem zawłaszczaniu ujawnia wysoki talent administratora: sprawnie, jasno, konsekwentnie klasyfikuje fakty, rozkła-

da je w obwoluty partycji logicznej z taką umiejętnością i z takim upodobaniem, jak doświadczony urzędnik prezydjalny rozdziela pocztę codzienną pomiędzy wydziały i referaty.

Nowe dzieło prof. Bystronia, w którym wkracza na teren aktualnych dziś zagadnień wychowawczych, wyraziście uwypukla badawczą indywidualność autora. Jest przede wszystkim opisowe. Podaje zbiór faktów ogromny. Traktuje o instytucjach i procesach wychowawczych, jakie tylko istnieją na łąkach ziemi. Dowiadujemy się z tego dzieła i o urządzeniach społecznych w krajach cywilizowanych, i o szkołach na Formozie, i o lekkomyślności studentów na Filipinach, i o instytucjach dla dobrze urodzonych dygnitarzy autochtonicznych w różnych koloniach europejskich. Brak tylko w tym kontekście jednego, dziś bardzo aktualnego, zagadnienia: o roli studenta w praktykowaniu przemocy fizycznej nad słabszymi, innymi słowy: w pogromach.

Cała bogata, wszechstronna, wiedza autora została zmobilizowana na użytek czytelnika w tem dziele. Etnografia daje mu swobodę w operowaniu przykładem egzotycznym; gruntowna znajomość dziejów kultury pozwala mu z łatwością sięgać w przeszłość; a szerokie odczytanie literackie nasuwa mu na myśl trafny przykład fikcyjny. Nie skąpi też autor obfitych zestawień statystycznych, które jego wywodom dają siłę ścisłego i wymierzonego faktu. Ta pełnia materiału faktycznego, tak wydatna w tem dziele, daje wiele zadowolenia czytelnikowi, ożywia i ukonkretnia wywód.

Autor zarzucił w badany przez siebie teren sieć ogromną; starannie wypracowany schemat klasyfikacyjny, przez którego misterne oka rzadko tylko zdoła się przemknąć niepostrzeżenie jakiś drobny szczegół mało znaczący.

Autor patrzy na współczesną rolę szkoły przede wszystkim pod kątem widzenia dokonywanej przez nią selekcji. Rozważa z osobna selekcję społeczną i biologiczną; kolejno poddaje badaniu uczniów szkoły, jej byłych wychowanków i nauczycieli. W stosunku do każdego z tych zbiorów rozważa granice selekcji, czynniki i warunki selekcji. Analizuje dalej wyniki tej selekcji: grupy elitowe, wychowane i wydzielone przez wpływy szkoły, oraz grupy zdeklasowane, obniżone społecznie wskutek dyskwalifikacji w szkole. Wpływ biologiczny szkoły rozważa pod kątem widzenia jej działania na rozrodność i żywotność grup i jednostek.

Zgodnie ze swym ogólnym charakterem opisowym dzieło prof. Bystronia dostarcza czytelnikowi przede wszystkim bardzo różnorodnych i obfitych wiadomości informacyjnych, ugrupowanych według dobrze obmyślnego schematu. To jest jego bardzo duża zasługa: gdzie bowiem nawet mówi o faktach znanych potocznie

i w naiwnym poczuciu trywialnych, tam stawia je przecież w pewnym kontekście systematycznym i w ten sposób przygotowuje ich ujęcie wyjaśniające. Sam tego ujęcia nie podejmuje, leży ono poza zadaniami tej książki. Nie znaczy to, oczywista, by dzieło to, twór takiego trzeźwego i chwytnego obserwatora, jakim jest prof. Bystron, nie było pełne uogólnień śmiałych i oryginalnych, jak każde zresztą dzieło tego autora.

Cz.

Znamierowski (Poznań).

- Adamo v* Evgenij Aleksandrovic: Die Diplomatie des Vatikans zur Zeit des Imperialismus. Aus. d. Russ. übers. durch Graf Gustav v. Lamsdorff. Berlin, Hobbing, 1932, str. 143. (7,60 mk).
- Adler* Friedrich: Le proces de Moscou et l'Internationale ouvrière socialiste. Par Fr. Adler, R. Abramowitch, Leon Blum, Emile Vandervelde. Bruxelles, Paris, „l'Eglantine”, 1932, str. 77. (10 fr).
- Alia* Antonino d': Popoli e paesi nella storia dell' umanita. Saggio di scienza politica. Roma, Treves, 1932, str. 710 + XXXII.
- Allen* Robert S.: Why Hoover faces defeat. New York, Brewer, 1932, str. 118. (2\$).
- Althusius* Johannes: Politica methodica digesta. Ed. by Carl Joachim Friedrich. Cambridge, Mass., Harvard, 1932, (Harvard polit. classics.2.), str. 576. (6 \$).
- Archiv* für Erforschung und Bekämpfung des Selbstmords. Begr. u. hrsg. von Hans Rost. Bd. 1. Augsburg, Haas & Grabher, 1932, str. 96. 4°.
- Arndt* Paul: Die wirtschaftliche und soziale Bedeutung der Heimarbeit. 2. erw. Aufl. Jena, Fischer, 1932, (Heimarbeit u. Verlag in d. Neuzeit. 1.), str. 62 + VIII.
- Baumer* Gertrud: Krisis des Frauenstudiums. Leipzig, Voigtländer, 1932, str. 31. (0,90 mk).
- Beah* Walter G.: Oriental crime in California. A study of offenses committed by Orientals in that state 1900—1927. Stanford Univ. Cal., Stanford Univ. Pr., 1932, str. 98. (1,50 \$).
- Becker* Hans: Fehlleistungen im Betriebe. Unter besond. Berücksichtigung d. Fabrikbetriebe. Bergisch Gladbach, Heider, 1932, str. IX + 109 + 1 Ib.
- Berger* Arthur: Afrika. Schwarz oder Weiss. Antlitz u. Schicksal d. dunklen Erdteils. Berlin, Deutsche Buch-Gemeinschaft, 1932, str. 403. (4,70 mk).
- Berger* Marcel et *Arndt* Paul: Les secrets de la censure pendant la guerre. Paris, Edit. des Portugues, 1932, str. 383. (12 fr.).
- Bienstock* Gregor: Volk u. Sozialdemokratie. Die innen- u. aussenpolit. Erfolge d. sozialdemokrat. Partei Deutschlands. Berlin, Dietz, 1932.
- Bimba* Anthony: The history of the American working class. London, Lawrence, 1932, str. 360. (5 szl.).
- Bonneau* Georges: Japon et Mandchourie. Osaka, Osaka Taishi Keizai Remer. Paris, Messein, 1932, str. 46.

- Bopp Hartwig: Die Entwicklung des deutschen Handwerksgesellentums im 19. Jahrhundert unter dem Einfluss der Zeitströmungen. Ein Beitr. z. Sozialgeschichte. Paderborn, Schöningh, 1932. (Görres-Gesellsch. z. Pflege d. Wissenschaft im kathol. Deutschland. Veröff. d. Sektion f. Sozial- u. Wirtschaftswiss. 4), str. 367 + XVI.
- Bot tai Giuseppe: Dalia rivoluzione francese alla rivoluzione fascista. Discorso inaugurale. Pisa, Lischi, 1931, str. 442.
- Bunzel Ulrich: Die neben- und gegenkirchliche Bewegung in Schlesien in der Nachkriegszeit. Breslau, Selbstverlag, 1932, str. 178. (3,50 mk).
- Carroll Charles: Rhode Island. Three centuries of democracy. Vol. 1—4. New York, Lewis Historical Publ. Co., 1932, str. 1700.
- Chambers J. D.: Nottinghamshire in the eighteenth century. Life and labour under the squirearchy. London, King, 1932, str. 377.
- Curtis Lionel: The capital question of China. New York, Macmillan, 1932, str. 341. (3 \$).
- Dahn Baptist u. Föh Arthur: Als deutsche Kommunisten in Sowjet-Russland. Erlebnisse u. Erfahrungen. Nach Tagebüchern u. Erzählungen. Niederheimbach a. R., Heimatverlag, 1932, str. 40. (0,60 mk).
- Dewald Herbert: Kampf dem Betriebs-Faschismus! Berlin, Dietz, 1932, str. 15.
- Diesel Eugen: Der Weg durch das Wirrsal. Das Erlebnis unserer Zeit. 4. umgearb. Aufl. Taschenausg.. Stuttgart, Cotta, 1932, str. X + 279.
- Dingräve Leopold: Wohin treibt Deutschland? Jena, Diederichs (Tatschriften), 1932, str. 78. (1,40 mk).
- Douglas Paul Howard: The coming of a new party. Forew. by John Dewey. New York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 245. (2,00 \$).
- Dulles Foster Rhea: America in the Pacific; a century of expansion. Boston, Houghton, 1932, str. 312.
- Eagleton Clyde: International government. New York, Ronald Pr., 1932, Polit. science ser., str. 692. (4 \$).
- Eaton Allen H.: Immigrant gifts to american life. Some experiments in appreciation of the contributions of nur foreignborn citizens to American culture. New York, Russel Sage Found, 1932, str. 185. (3 \$).
- Eckehard Kurt: Fieberkurve oder Zeitenwende? Nachdenkliches über d. Nationalsozialismus. 3. erw. Aufl. München, J. P. Lehmann, 1932. (Enth. als Anh. Adolf Hitlers Schritwechsel mit Gustav Hervé über Herves Vorschlag eines dt.-franz. Miliätrbündnisses), str. 90. (1,50 mk).
- Erkelenz Anton: Der Rattenfänger von Braunau. Die Tragödie Deutschlands. Berlin, Dietz, 1932, str. 16. (0,10 mk).
- Faber Werner: Coburg unterm Hakenkreuz. Nationalsozialistische Aufbauarbeit in Coburg. Mit einem Anh.: Der freiwillige Arbeitsdienst beim Stadtrat Coburg von Franz Schwede. München, Eher, 1932, str. 52. (0,70 mk).

- Fass August: Die entsittlichende Einwirkung der militärischen Fremdherrschaft auf die Bevölkerung des besetzten Deutschland o. O. 1932. Heidelberg Diss. (Maschinenschr.), str. 164 in 4°.
- Fischer Louis: Machines and men in Russia. New York, Harrison Smith, 1932, str. 298.
- Gąsiorowski Wacław: Historia armji polskiej we Francji (od r. 1915). Warszawa 1931, str. 405.
- Gerlach Otto: Die Idee der Nationalerziehung in der Geschichte der preussischen Volksschule. Bd. 1. (1. Die Nationalerziehung im 18. Jahrhundert, dargestellt in ihrem Hauptvertreter Rochow). Langensalza, Beltz, 1932, str. VII + 158. (2,50 mk).
- Germain Victore Wallace: Austria of to-day. With chapters on the Austrian police. London, Macmillan, 1932, str. 294.
- Graneli Conrado: Espana en ruinas y su reconstruccion. Madrid, Tip. Rivadeneyra, 1932, str. 350. (5 pes.).
- Haiser Franz: Moralbiologie, Judenfrage u. Volkswirtschaft. Scheibbs. Niederösterreich: Selbstverlag, 1932, str. 88. (2,50 mk).
- Harlow Ralph Volney: The growth of the United States. Rev. New York, Holt, 1932, str. 887. (3,75 mk).
- Hartshorne Hugh and J. Quinter Miller: Community organization in religious education. New Haven, Conn., Yale, 1932, str. 276. (2,00 \$).
- Mauer Jakob Wilhelm: Indiens Kampf um das Reich. Vortrag. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 45. (1,20 mk).
- Heidenreich Alfred: Weltkirchenplane. Die eng. Weltkirchenplane u. d. relig. Weltaufgabe d. dt. Geistes. Stuttgart, Verl. d. Christengemeinschaft, 1932, str. 25. (0,70 mk).
- Héristal Charles d': L'invasion des barbares. Considerations intempesive* sur la France de 1930. Strasbourg, Heitz, 1932, str. 67.
- Hill Lawrence F.: Diplomatic relations between the United States a. Brazil. London, Cambridge Univ. Pr., 1932.
- Hilling Nikolaus: Die Konkordate. Düsseldorf: Schwann, 1932. (Religiose Quellenschr. 81), str. 52. (1,00 mk).
- Hodann Max: Der slawische Gürtel um Deutschland. Polen, die Tschechoslowakei u. die dt. Ostprobleme. Berlin, Universitas, 1932, str. 319 + 19 ht + 2 lb. (10 mk).
- Holcombe Arthur N.: Why we have political parties. Chicago, Univ. of Chic. Pr., 1932.
- Hotermann Felix: Christentum oder Klassenkampf? Wandlungen d. christl. Gewerkschaften in 4 Jahrzehnten. Ihr Weg in d. Marxismus. Ihre Tyrannis im Zentrumslager. Berlin, A. G. V.-Verlag, 1932, str. 99.
- Ignatieff Nicholas: The Russian emeges. A native assessment of the Soviet experiment. London, Macmillan, 1932, str. 112. (5 szyl.).

- Imperialistischer Krieg und Proletariat. Materialien zur Stellung d. Marxismus-Leninismus z. Kriege.* Hrsg. v. Zentral-Komitee d. Kommunist. Partei Deutschlands. Berlin, City Dr., 1931, str. 29.
- Insh George Pratt: Scotland a. the modern world.* London, Johnston, 1932, str. 269.
- Internationales Jahrbuch der Sozialpolitik 1931.* Jg. 2. Genf, Int. Arbeitsamt, 1932, str. 610 + XV.
- Jaerisch Gerhard: Der freiwillige Arbeitsdienst im Deutschen Reiche nebst einem Anh. betr. d. Siedlungswesen. Ein Kommentar f. d. Praxis.* Breslau, Priebatsch, 1932, str. 188.
- Jaroslavskij Emel'jan: Aus der Geschichte der kommunistischen Partei der Sowjetunion. T. 2. Vom imperialist. Krieg bis z. Abschluss d. Wiederaufbauperiode. Vom Verfasser autor. Ausg.* Hamburg, Hoyra, 1932, str. 431. (3,15 mk).
- Jordan William Kitchener: The development of religious toleration in England from the beginning of the English Reformation to the death of Queen Elizabeth.* Cambridge, Mass., Harvard, 1932, str. 490. (5 \$).
- Knevels Wilhelm: Der Nationalsozialismus am Scheidewege.* Dresden, Ungelenk, 1932, (przedr. z *Christentum u. Wissenschaft*, 1932, 3, 8), str. 23 (0,80 mk).
- Knickerbocker H. R.: Allemagne. Fascisme ou communisme? Trad. de l'anglais par Alice Cuénoud.* Paris, Flammarion, 1932, str. 285. (12 fr).
- Lauwick Hervé: Les Allemands chez Léon Blum.* Paris: Nouv. Société d'édition, 1932, str. 279. (12 fr).
- Lemmo John S.: The cause and cure of unemployment.* Pittsfield, Mass., Author, 1932, str. 68.
- Loftus P. C.: A main cause of unemployment. An indictment of foreign investment. With appendix on agriculture and export trade. 2 ed.* London, Pitman, 1932, str. 88.
- Louis Paul: La revolution sociale.* Paris, Valois, 1932, str. 271. Crisis et plans. 3.
- Luckmidas K. R.: Modern India thinks. A symposium of suggestions on problems of modern India.* London, Paul, 1932, str. 317. (12 szl).
- Malaparte Curzio: Coup d'etat. The technique of revolution. Transl. from the italian by Sylvia Saunders.* New York, Dutton, 1932, str. 251. (2,50 mk).
- Mangano Vincenzo: Il pensiero sociale e politico di Leone XIII.* Milano: Edit. Athena, 1931, str. XIV + 460. (16 lr).
- Meiklejohn Aleksander: The experimental college.* New York, Harper, 1932, str. 440. (3,50 \$).
- Melville Cecil F.: The russian face of Germany. The secret military relations between the German a. Soviet Russian governments.* London, Wisheart, 1932, str. 230. (6 szl).

- Mendelsohn Erich: Der schöpferische Sinn der Krise. Vortr. geh. auf d. Kongress d. Intern. Verbandes f. Kulturelle Zusammenarbeit in Zürich, Mai 1932. Berlin, Cassirer, 1932, str. 29. (1 mk).
- Meredith Ellis: Democracy at the crossroads. A symposium. New York, Brewer, 1932, str. 261. (2,50 \$).
- Merklen Pr.: Psychologie politique. Paris, Nouv. éd. Argo, 1932, str. 189. (12 fr).
- Meuter Hanna: Erziehung zum Mitmenschen. Das Erziehungswerk Mathilde Vaertings. Berlin—Friedenau, Pfeifer, 1932. (1,80 mk).
- Meyers Joseph: Studien zur Siedlungsgeschichte Luxemburgs. Berlin, W. de Gruyter, 1932, str. VII + 217 + 19 kt + 5 tb.
- Middleton Earl of: Ireland — dupe or heroine. London, Heinemann, 1932, str. 175.
- Monheim Christian: L'organisation sociale d'une tribu congolaise: Les Waregas. Anvers: Assoc. des licenciés de St. Ignace 1931. Przedr. z Buli. d' études et d'inform. de l'école sup. de commerce St. Ignace, 1931, Mai, str. 26.
- Monzie Anatole de: New Russia. Transl. by R. J. S. Curtis. London, Allen & Unwin, 1932, str. 374.
- Nawiasky Hans: Die Münchener Universitätskrawalle. München, Manz, str. 38.
- Niemeyer-Cheine Konrad: Die grosse Bauernempörung im Frühjahr 1932. Aschersleben, Verl. Bundschuh e. V., 1932, str. 80. (1,00 mk).
- Nurenbeg Thelma: This new red freedom. New York, Wadsworth. Pr. 1932, str. 327. (2,50 \$).
- Les Origines diplomatiques de la guerre de 1870—1871. Recueil de documents publiée par le ministère des affaires étrangères. T. 28. 1—15. juillet 1870. Paris, Lavauzelle, 1931.
- Pape A. G.: The alternative to communism. The new political fellowship, the new crusade. With a symposium. London, Paliner, 1932, str. 126.
- Pennisi Pasquale: Della applicazione del principio di nazionalità ai popoli di civiltà non europea. Padova, Cedam, 1931, str. XVII + 200. (14 Ir.).
- Philipi André: Le christianisme et la paix. Paris, Edit. „Je sers”, 1932, str. 144. (7,50 fr.).
- Picht Werner: Jenseits von Pazifismus u. Nationalismus. München, Callwey, 1932, str. 221. (2,60 mk).
- Pio XI: La restaurazione dell' ordine sociale secondo la legge evangelica. Lettera enciclica; 15 maggio, 1931. Padova, Gregoriana, 1931, str. 62.
- Pivert Marceau: L'église et l'école. Perspectives prolétariennes. Pref. de Leon Blum. Paris, Figuière, 1932, str. 256. (15 fr.).
- Pollak Katherine H.: Our labor movement today. Katonah, N. I.: Brookwood Labor College, 1932 (Brookwood labor pamphlets. 4), str. 112.
- Poncins Leon de: Las fuerzas secretas de la revolucion, F. M. Judaismo, Madrid, Edit. „Fax”, 1932, str. 262. (5 pes.).

- Le Rajeunissement de la politique. Par divers. Pref. de Henry de Jouvenel. Paris, Corr ea, 1932, str. 381. (15 fr.).
- Renn Ludwig: Russlandfahrten. Berlin, Lasso-Verl., 1932, str. 190. (3,60 mk).
- La Revision des manuels scolaires. Paris, Inst. d. coop. intellectuelle, 1932, str. 224.
- Rittelmeyer Frierich: Der Deutsche in seiner Weltaufgabe zwischen Russland u. Amerika. Stuttgart, Verlag d. Christengemeinschaft, 1932, str. 35. (0,80 mk).
- Robbins G. Norman: Security by disarmament. London, Williams & N, 1932, str. 128.
- Roegels Fritz Carl: Der Marsch auf Berlin. Ein Buch vom Wehrwillen deutscher Jugend. Mit einem Vorwort von Hans v. Sodenstern. Berlin, Voegels, 1932, str. 191. (3 mk).
- Rowntree Harold and Beatrice Mac Cree: Smash the political machine. New York, Brentano, 1932, str. 256. (2,00 \$).
- Rubens Horatio S.: Liberty; the story of Cuba. New-Yerk, Brewer, 1932, str. 447. (2,50 \$).
- Saller Arthur Sir: Political aspects of the world depression. London, Oxford Univ. Pr., 1932 (Burge memorial lect. 1932), str. 21.
- Schmidt Carl Adolf: Wesen, Gegenstand u. Organisation der Wohlfahrts-pflege in soziologischer Hinsicht. Kallm nzt, Lasseleben, 1932, str. XI + 122.
- Schmidt Georg C. L.: Der schweizer Bauer im Zeitalter des Friihkapitalismus. 2. Bd. Bern, Haupt. Bd. I. Überblick, str. 180. Bd. 2. Quellenm ssige Dahrstellung, str. 333. (12 mk).
- Schramm Wilhelm v.: Radikale Politik. Die Welt diesseits u. jenseits d. Bol-schewismus. München, Duncker & Humblot, 1932. (2,80 mk).
- Schulze Georg: Was ist, was will Paneuropa? Berlin, Dt. Verlagsgesellschaft, 1932, str. 119. (1,75 mk).
- Schwenger Rudolf: Die betriebliche Sozialpolitik im Ruhrkohlenbergbau. München, Duncker & Humblot, 1932, str. IX + 244. (9,50 mk).
- Sheed Francis Joseph: The Irish way. New-York, Kenedy 1932, str. 342. (1,75 \$).
- Siemens Hans: Russie pour ou contre. Trad. de l'allemand par Charles Burg-hard. Paris, Flammarion, 1932, str. VII + 285. (12 fr.).
- Smith Noweli Charles a. Garnett J. C. Maxwell: The dawn of world order. An introduction to the study of the League of Nations. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 114.
- Stalin Josef: Foundations of Leninism. Rev. translation. New-York, Inter. Publishers, 1932, str. 128. (1,50 \$).
- Stekoll Harry: Throught the Communist looking glass. New-York, Brewer, 1932, str. 275. (2,50 \$).

- Stodola Aurel: Gedanken zu einer Weltanschauung vom Standpunkte des Ingenieurs. 3. nmg. Auflg. Berlin, Springer, 1932, str. IV + 115 in 4^e (4,50 mk).
- Strachwitz Maria Luise Gräfin: Fascistische Sozialpolitik. Tübingen, Göbel, 1932, str. 77.
- Strauss Eberhard: Das jugendliche Führertum in der deutschen Jugendbewegung. Münster (Westf.), Gutenberg-Dr., 1931, str. 119.
- Suchodolski Bogdan: Ideały kultury a prądy społeczne. Wypisy z dzieł myślicieli polskich XIX i XX. wieku. Z 16 portretami. Warszawa, „Nasza Księgarnia” 1933, str. 519 + 10 nlb.
- Tanaka: Die Kriegsziele des japanischen Imperialismus. Mit e. Vorw. Hamburg, Hoym, 1932, str. 39.
- Tessan Francois de: Le president Hoover et la politique américaine. Paris, Baudiniere, 1931, str. 287. (12 fr.).
- Teus Johannes: Geistespflege in der Volksgemeinschaft. Beiträge zur Forderung d. freien Volksbildungsarbeit. Berlin, Gesellschaft & Volksbildung, 1932, str. 184. (2,75 mk).
- Thibeaupeter Johann Peter: Calvinistisches, puritanisches u. kapitalistisches Ethos. Diekirch, Impr. du Nord, 1931, str. 58.
- Thorez Maurice: En avant pour l'issue révolutionnaire de la crise. Rapport du Comité central présenté au 7. Congrès du parti communiste. Paris, Bureau d'édit., 1932, str. 176. (5 fr.).
- Troclet Leon: La cléricalisation de la Belgique par l'école. Paris, Eglantine, 1932. (Les Cahiers de l'Eglantine. 11), str. 110. (10,00 fr.).
- Ullmann Hermann: Kolonisation oder Zerstörung? Tagebuch einer russ. Reise. München, Callwey, 1932, str. 129. (1,80 mk).
- Wegge Hans: Die Stellung der Öffentlichkeit zur oktroyierten Verfassung u. die preussische Parteibildung 1848/49. ((Historische Studien 215). Berlin, Ebering, 1932, str. 112. (4,40 mk).
- Weinberg Louis a. an.: The world we live in. An introduction to the social studies for the intermediate grades. Boston, Heath, 1932, str. 277. (0,92 \$).
- Weippert Goreg: Das Prinzip der Hierarchie. Hamburg, Hanseat-Verlags-Anstalt, 1932, str. 168. (5,30 mk).
- Westbrook Francis A.: Industrial management in this machine age. Introd. by Stuart B. Rowe. New-York: Crowell, 1932, str. 423. (3,50 \$).
- Wolgast Ernst: Europa, seine Grenzen u. sein Wesen in sozialer Hinsicht. Votr. Knigsberg, Gräfe & Unzer, 1932, str. 54. (2 mk).
- Yumoto Noboru u. Abiko Rihel: Wiedergeburt der Mandschurei. Berlin, Verlag Nakahan, 1932, str. 91. (2 mk).
- Ziegler Adolf: Die russische Gottlosenbewegung. Eine author. Darst. mit reichem Bildermaterial. München, Kösel & Pustet, 1932, str. 247. (4,50 mk).

V.

Grupy i typy.

Mysłakowski Zygmunt: Rodzina wiejska jako środowisko wychowawcze. Warszawa, Naukowe Towarzystwa Pedagogiczne, 1931.

Wielkie zainteresowanie sprawami wychowawczymi jest charakterystyczną cechą polskiej współczesności. Rzecz zrozumiała: pozbawione przez wiele dziesiątków lat własnej szkoły i wpływu na sprawy wychowawcze, społeczeństwo chce nadrobić to, co straciło. I, rzeczywiście, bardzo wiele uczyniło już, odkąd stało się wolne, w tej dziedzinie.

Za pracą wychowawczą pilnie podąża teoretyczne jej badanie. W niewielkim od siebie odstępie czasu zjawiała się Socjologia Wychowania prof. Znanickiego i Szkoła a Społeczeństwo prof. Bystronia. Widoczna, że znaczenie procesów wychowawczych dla struktury społecznej i, odwrotnie, struktury społecznej, jako czynnika wychowania, zatrzymuje szczególnie uwagę socjologów.

Do tej samej dziedziny należy książka, wydana przez prof. Mysłakowskiego. Impuls do pracy w tym kierunku dała mu autobiografia prof. Bujaka w Nauce Polskiej. Zapragnął zdobyć materiały opisowe, dotyczące wychowawczej funkcji rodziny wiejskiej na drodze bezpośredniego, autopsyjnego, przedstawienia. Zorganizował tedy przy Śląskim Instytucie Pedagogicznym sekcję, której zadaniem stało się zbieranie tych materiałów.

Tom, wydany przez prof. Mysłakowskiego, obejmuje właśnie pierwszy zbiór z tej pracy badawczej. Otwiera publikację trzydziestokilkostronicowy artykuł wydawcy o rodzinie, jako o środowisku wychowawczem. Dalej idzie artykuł p. J. Płatka o wsi, jako o środowisku wychowawczem. Obserwacje nad kilku rodzinami Śląska podaje p. A. Michna; z innej części Śląska, rozciągając pracę na Śląsk opolski, podaje relacje p. I. Siwoń. Całość tworzy pokaźny tom, pięknie i starannie wydany, objętości trzystu czterdziestu paru stron dużego formatu ósemki.

Nie potrzebuję się rozwodzić nad tem, że interesujące są wywody pisarza o umysłowości tak subtelnej, jak prof. Mysłakowski. Wskazania metodologiczne autora są jasne, praktycznie trzeźwe, naukowo ostrożne. Prof. Mysiakowski słusznie chce oprzeć socjologię na mocnej podstawie obserwacji; i niemniej słusznie chce tę obserwację prowadzić, że tak powiem, intensywnie, badając szczegółowo typowe specimina zajmującej go instytucji społecznej. Trudność może tu wprawdzie powstać co do tego, jak o tej typowości

się przekonać. Wybór typu, ustalenie, że jakieś specimen jest typowe, wymaga już uprzedniej znajomości różnych okazów tego samego gatunku i uprzedniego zbadania cech indywidualnych. Te trudności jednak pokonywa w pewnej mierze sumaryczna wiedza o wszystkich speciminach zbioru. Konkretnie: kto zgruba, ale wnikliwie, poczyni pewne obserwacje co do wszystkich domów rodzinnych na wsi danej, ten będzie umiał znaleźć wśród nich rodzinę najbardziej typową albo parę rodzin, najwyraźniej reprezentujących typy, które na wsi danej można rozróżnić. Nie jest więc niepokonalna ta trudność. Niemniej, lepiej możeby było, gdy we wskazaniach prof. Mysłakowskiego sprawa ta została omówiona wszechstronnie. Stanowi ona ważny i drażliwy punkt dyskusji w doskonałej i płodnej metodzie Le Play'a, której zastosowaniem mają być studia rodziny, kierowane wytrawną ręką prof. Mysłakowskiego.

Artykuł p. Płatka nie jest oparty na badaniu bezpośrednim. Jest raczej próbą zestawienia poglądów, jakie autorzy niemieccy rozwijają w zakresie psychologii i socjologii życia wiejskiego. Praca to wyraźnie kompilacyjna, nie podpada też pod nazwę „materiały”. Jest, niemniej, interesująca jako dokument tego, że nauczycielstwo szkół powszechnych osiąga wysoki poziom przygotowania do pracy intelektualnej.

Właściwymi pracami „materiałowymi” są studia H. Michny i Siwonia, dwóch wychowawców, którzy pracują w szkolnictwie śląskim. Metodycznie lepsze, jaśniej skonstruowane, bardziej w szczegółach plastyczne jest studjum p. Michny. Jedną tylko bada wieś; wyraźnie rozróżnia kilka typów rodziny i charakteryzuje każdy z nich z osobna. Praca p. Siwonia nie jest tak poprawna. Autor opisuje kilka środowisk i nie przeprowadza systematycznego rozdziału pomiędzy typami opisywanymi. Opowiadanie wciąż przeskakuje z jednego „okazu” na inny; w wyniku nie powstaje obraz wyraźny każdego z nich, lecz pewnego rodzaju compound photograph wszystkich na tej samej płycie narracyjnej.

Materiały, które panowie Michna i Siwoń przedstawiają, są nader interesujące. Czytelnik czuje to dobitnie, że każdy z nich mówi o tem, na co patrzy własnymi oczami i z czem się styka w wieloletniej praktyce własnej. Dlatego materiały te są niewątpliwie bardzo cenne dla socjologa wsi i dla socjologa rodziny. Czy są to materiały, na których z ufnością mógłby się oprzeć i poprzestać socjograf i socjolog? Tu mam poważne wątpliwości. Niepodobna odmówić panom Michnie i Siwoniowi talentów socjologicznych, ani zrozumienia wskazań kierownika ich pracy. Ale nie mają ci auto-

rzy tego sformowanego kunsztu socjologa, który niezbędny jest, by mogło powstać studjum, głęboko i wnikliwie wyczerpujące obrany przedmiot badań.

Taka, jaka jest, publikacja prof. Mysłakowskiego jest bardzo zajmująca. Należy też życzyć wydawcy dalszej owocnej pracy, a badaczom terenowym coraz większego doskonalenia się w sztuce

Cz. Znamierowski (Poznań.)

L'attitude du proletariat devant la guerre. Paris, Bureau d'edit, 1932, str. 112. (3 fr.).

Bäumer Gertrud: Goethe — iiberzeitlich. Berlin, Herbig, 1932, str. 91. (4 mk).

Beck James Montgomery: Our wonderland of bureaucracy. New-York, Macmillan, 1932, str. 287. (3 \$).

Bergstrasser Ludwig: Geschichte der politischen Parteien in Deutschland. 6 verb. u. bis auf die Gegenwart fortges. Auflage. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. XII + 226. (Schriftenreihe der Verwaltungsakademie. Berlin, 4). (3,60 mk).

Besedovskij Grigorij: Stalin. Der Lebensweg d. roten Zaren. Dt. von Egon v. Bahder. München, Naturrechts-Verl., 1932, str. 91. (1,00 mk).

Bessedovsky Grégoire et Laporte Maurice: Staline, l'homme d'acier. Paris: Revue franc, 1932. (15 fr.).

Beveridge William sir a. an.: Changes in family life. London, Allen & Unwin, 1932, str. 160.

Beyer Hermann Wolfgang: Die Geschichte des Gustav Adolf-Vereins in ihren kirchen- und geistesgeschichtlichen Zusammenhängen. Zum 100 jähr. Bestehen d. Ev. Vereins d. Gustav Adolf-Stiftung im Auftr. d. Centralvorstandes. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1932. (Evang. Diaspora u. Volksdeutschum. 1), str. 260. (7,00 mk).

Bismarck Otto FRrst v.: Erinnerung u. Gedanke. Kritische Neuausgabe auf Grund d. gesamten schriftl. Nachlasses. Von S. Ritter u. R. Stadelmann. (15. Bd. der Gesammelten Werke). Berlin, Dt. Verlagsgesellschaft, 1932, str. XXXIX + 706 in 4°. (27 mk).

Bopp Hartwig: Die Entwicklung des deutschen Handwerksge sellenlum im 19 Jh. unter d. Einfluss d. Zeitströmungen. Ein Beitrag z. Sozialgeschichte. Paderborn, Schöningh, 1932, str. XVI + 367. (8 mk).

Bortolotto Guido: Faschismus und Nation. Der Geist der korporativen Verfassung. Aus d. Ital. übertr. von Paula und Albert Mirgeler. Hamburg, Hanseat. Verlags-Anst., 1932, str. 250. (5,80 mk).

Briggs Mitchell Pirie: George D. Herron a. the european settlement. London, Oxford Univ. Pr., 1932. (9 szl.).

Buch Walter: Niedergang u. Aufstieg d. deutschen Familie. München, Eher, 1932, str. 52. (0,70 mk).

- Cornelius Carl G.: Die foederalistischen Staatsverfassungen Lateinamerikas. Ein Querschnitt durch ihr Werden n. Wesen. Berlin, Vahlen, 1932, str. 88. (4,40 mk).
- Curtius E. Robert: Essai sur la France. Trad. de l'allemand par J. Benoist-Méchin. Paris, Grasset, 1932, str. 339.
- Darrow Clarence: The story of my life. New-York, Scribner, 1932, str. VIII + 465. (3,50 \$).
- Deutsches Frauenstreben. Die deutsche Frau u. d. Vaterland. Hrsg. von Clara Mende. Stuttgart, Dt. Verlagsanstalt, 1931, str. 308 in 4°. (18,60 mk).
- Diebow Hans: Gregor Strasser und der Nationalsozialismus. Berlin, Tell-Verl., 1932/33, str. 65. (2,40 mk).
- Diehl Guida: Die deutsche Frau und der Nationalsozialismus. Eisenach, Neulandverl., 1932, str. 120. (0,90 mk).
- Dietrich Gustav: 50 Jahre Wilhelmsdorf. (Bilder aus d. ersten Arbeiterkolonie Deutschlands). Bethel b. Bielefeld, Schriftenniederlage d. Anst. Bethel, 1932, str. 40.
- Dobb Maurice: Soviet Russia and the world. London, Sidgwick & J., 1932, str. 178.
- Dohms Hermann: Die politischen Parteien in Rio Grande do Sul im Rahmen der politischen Geschichte Brasiliens. Sao Leopoldo, Dt. Evang. BI. f. Brasilien, 1932. (2,40 mk).
- Ehrenburg Ilja: Spanien heute. übers. aus d. russ. Ms. von Rudolf Selke. Berlin, Malih-Verl., 1932, str. 213. (3,20 mk).
- Elmer Manuel Conrad: Family adjustment and social change. New-York, Long & Smith, 1932, str. 406.
- Emsen Kurt van: Adolf Hitler u. die Kommenden. Mit zahlr. Diagr. Leipzig, Lindner, 1932, str. 151. (1,80 mk).
- Engl Hans: Die Kinderlesehalle. Ein pädagog. Problem. München, Reinhardt, 1932, str. 103 + 2 tb. (3,50 mk).
- Falkenthal Horst: Das Parlament der polnischen Republik von 1919 bis 1930. Słupowo, Kreis Bydgoszcz. Falkenthal, 1932, str. 96.
- Feder Gottfried: Der deutsche Staat auf nationaler u. sozialer Grundlage. Neue Wege in Staat, Finanz u. Wirtschaft. (Nationalsozialistische Bibliothek. Bd. 35). 8. Auflage. München, Eher, 1932, str. 142. (1,20 mk).
- Fische Il Elisabeth: Untersuchungen über d. Entwicklung weiblicher Interessen auf Grund von Selbstdarstellungen. Paderborn, Schöningh, 1932, str. 93.
- Frank Elisabeth: Familienverhältnisse geschiedener u. eheverlassener Frauen. 42. Schicksale aus einer Berliner Fürsorgestelle. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932. Forschungen über Bestand u. Erschütterung der Familie in d. Gegenwart. Bd. 10, str. 68. (2 mk).

- Fraendorfer Max: Der ständische Gedanke im Nationalsozialismus. München, Eher, 1932. (Nationalsozialist. Bibliothek. 40), str. 46. (0,60 mk).
- „Fürsorge für die Familie“. Zur 2. Internationalen Konferenz für soziale Arbeit in Frankfurt a. M. 11—14. Juli 1932. in: Caritas. 37, 7, 297—312 (Juli 1932).
- Galéra Karl Siegmar Baron v.: Das junge Deutschland und das dritte Reich. Leipzig, Nationale Verlagsgesellschaft, 1932, str. 228. (5 mk).
- Georg Manfred: Theodor Herzl. Sein Leben u. sein Vermächtnis. Berlin, Höger, 1932, str. 279. (4,80 mk).
- Giacomo Giasomi di: Intelletuali e fascismo. Dieci anni di sindacalismo fascista fra professionisti ed artisti. Lettera Giuseppe Bottai. Pref. di Cornelio di Marzio. 2 ed. aumentata. Roma, Libr. del Littorio, 1932, str. 339. (15 lr.).
- Gilbert Rodney Jonkers: What's wrong with China. New-York, Stokes, 1932, str. 315. (3 \$).
- Goichon A.-M.: La vie féminine au Mzab. Etude de sociologie Musulmane. T. 2. Paris, Geuther, 1931, str. VII + 159.
- Groves, Ernest Rutherford a. an.: The family and its relationships. Philadelphia, Lippincott, 1932 (Lippincott's home econ. textes), str. 333.
- Hansen-Blancke Dora: Die hauswirtschaftliche u. Mutterschaftsleistung der Fabrikarbeiterin. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932. Forschungen über Bestand u. Erschütterung der Familie in der Gegenwart. Bd. 12, str. 40. (1,65 mk).
- Harwood P. J.: The reorganization of the state. London, Author, 1932, str. 196. (1).
- Hüssermann Erich: Der Unternehmer. Seine Funktion, seine Zielsetzung. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. VIII + 144. (5,80 mk).
- Hoffmann Heinrich: Hitler über Deutschland. Hrsg. von H. Hoffmann. Text von Josef Berchtold. München, Eher, 1932, str. 88. (2,40 mk).
- Hulbert Winifred: Indian Americans. New-York, Friendship Press, 1932, str. 161. (0,60 \$).
- Jerusalem Franz W.: Über den Begriff der Nation. Akad. Antrittsrede. Jena, Fischer, 1932, str. 28. (1,20 mk).
- Die Juden u. die Judengemeinde Bratislava in Vergangenheit u. Gegenwart. Ein Sammelwerk hrsg. v. H. Gold. Prag, Jüd. Buchverl., 1932, str. 192 in 4°. (35 mk).
- Kruger K.: Kemal Turkey a. the Middle East. London, Allen & Unwin, 1932, str. 233.
- Laski Harold J.: La libertà nello stato moderno. A cura di Alessandro Schiavi. Bari, Laterza, 1931. (Biblioteca di cultura mod. 214), str. XXIV + 196. (15 l.).
- Larguier Léo: Le citoyen Jaurès. Paris, Edit, des Portiques, 1932, str. 255. (12 fr.).

- Lautensach Hermann: Portugal. Auf Grund eigener Reisen u. d. Literatur dargesagt. T. 1. Das Land als Ganzes. Gotha, Perthes, 1932. (Petermanns Mitt. Erg.-H. 213), 4°, str. 187.
- Loesch Harald v.: Die Mir-Verfassung, ihre Entstehung, Ausbildung u. ihr Abbau unter besond. Berücksichtigung d. Umteilungsgemeinde. Berlin, Parey, 1932, str. 87. (4,80 mk).
- Looker Earle: This man Roosevelt. New-York, Brewer, 1932, str. 240. (2,00 \$).
- Lüdy Elisabeth: Erwerbstätige Mütter in vaterlosen Familien. (Forschungen über Bestand u. Erschütterung d. Familie in der Gegenwart. Bd. II). Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. 111. (3 mk).
- Mahraun Artur: Der Jungdeutsche Orden. Berlin, Jungdt.-Verl., 1932- (Staatsbürger. 48), str. 23.
- Mensel Hermann: Die Organisation der Riesenstädte Paris und Berlin. Leipzig, Cerhardt, 1932, str. 91.
- Meuter Hanna: Heimlosigkeit u. Familienleben. Allgem. Untersuchungen. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. 88. Forschungen über Bestand und Erschütterung der Familie in der Gegenwart. Bd. 8. (2,50 mk).
- Miltz Odo: Stadt u. Siedlung, ein Gegenwartsbild d. Wechselbeziehungen zwischen Bauernsiedlung u. städtischer Entwicklung, dargest. an d. Beispiel d. Stadt Deutch-Eylau in Ostrpr. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. VIII + 80. (3,65 mk).
- Monroe Day: Chicago families. A study of unpublished census data. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1932. Social science stud. 22, str. 365. (3 \$).
- Morley Felix: The Society of Nation. Its organization a constitutional development. Washington, Brookings Inst., 1932, str. 700. (3,50 \$).
- Mussolini Benito: Benito Mussolini Gespräche mit Emil Ludwig. Berlin, Zsolnay, 1932, str. 231 + 8 lb. (6,50 mk).
- Nikodemus: Nationalsozialismus und Luthertum. Oldenburg, Stalling, 1932, str. 48. (1,35 mk).
- Organization for the care of handicapped children. London, Appleton, 1932. (White House Conference publ.).
- Rabe Sofia: Die Frau im nationalsozialistischen Staate. München, Eher, 1932. (Kampfschr. 18), str. 14. (0,10 mk).
- Reckless Walter C. a. Smith Mapheus: Juvenile delinquency. New-York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 412. (3,50 \$).
- Richter Werner: Goethe und der Staat. Jena, Fischer, 1932. (Kieler Vortr., geh. im Wissenschaftl. Klub d. Inst. f. Weltwirtschaft u. Seeverkehr an d. Univ. Kiel. 36), str. 26. (1,00 mk).
- Rodes Jean: A travers la Chine actuelle. Paris, Fasquelle, 1932, str. 195. (12 fr.).

- Rothbarth Margarete: Die deutschen Gelehrten u. die internationalen Wissenschaftsorganisationen. Köln, Gilde-Verlag, 1932.
- Roucek Joseph Slabey: Contemporary Roumania a her problems. A study in modern nationalism. Stanford Univ. Cal., Stanford Univ. Pr., 1932, str. 447. (4 \$).
- Russel Charles E. B., a. Lilian M.: Lads clubs. Their history, organization and management. Rev. edit, of „Working lads' clubs". London, Black, 1932, str. 288. (5 szl.).
- Scheidnagl Ventur: Heimlose Männer. Einzelunterschg. Die Heimstatt d. Arbeiterwohlfahrt Köln-Deutz. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. 77. Forschungen über Bestand u. Erschütterung d. Familie in der Gegenwart. (2 mk).
- Scheidt Walter: Niedersächsische Bauern. Z. Bevölkerungsbiologie d. Elbinsel Finkenwärdler vom dreissigjäh. Krieg bis z. Gegenwart. Jena, Fischer, 1932. (Dt. Rassenkunde 10), 4^e, str. 98.
- Schmidt Richard: Die Bürokratisierung des modernen England u. ihre Bedeutung für das heutige deutsche Behördensystem. Leipzig, Hirzel, 1932, str. 43 in 4^e. Abh. d. Sächs. Akad. d. Wissenschaften. Philol.-hist. Kl. 42,2. (2,70 mk).
- Schreiber Georg: Brüning-Hitler-Schleicher. Das Zentrum in d. Opposition. Köln, Kölner Görreshaus A. G., 1932, str. 62. (0,75 mk).
- Schwendemann Karl: Frankreich. Berlin, Zentral-Verlag, 1932, str. IV + 197. Weltpolitische Bücherei 27/28. (5,40 mk).
- Seeberg Erich: Staat und Religion. Tübingen, Mohr, 1932. Sammlung gemeinverständl. Vorträge u. Schriften aus d. Gebiet d. Theologie u. Religionsgeschichte. 159. (1,50 mk).
- Simon Paul: Die Idee der mittelalterlichen Universität und ihre Geschichte. (Philosophie u. Geschichte H. 38). Tübingen, Mohr, 1932, str. 38. (1,50 mk).
- Spoehr Wilhelm: Deutsche Brüder im Osten. In Verb. mit d. Verein f. d. Deutschtum im Ausland. Berlia-Tempelhof, 1932, str. 64.
- Stein Heinrich Friedrich Karl Frhr. von: Briefwechsel, Denkschriften und Aufzeichnungen. Im Avfr. d. Reichsregierung, d. Preuss. Staatsregierung u. d. Dt. u. Preuss. Städtetages bearb. von Erich Botzenhart. Bd. 3. Berlin, Heymann, 1932, str. 717 + XX. 4e.
- Storr Martha Severn: Mary Wollstonecraft et le mouvement féministe dans la littérature anglaise. Paris, Presse univ. de France, 1932, str. 446.
- Tourly Robert et Lvovsky Z.: Hitler. Préf. de Pierre Mac Orlan. Paris, Catalogne, 1932, str. XXVI + 223.
- Trampler Kurt: Die Krise des Nationalstaates. Das Nationalitätenproblem im neuen Europa. Mit 4. Kt. Skizzen. München, Knorr & Hirth, 1932, str. 158. (5,70 mk).

- Turati Augusto: Una rivoluzionc e un capo. Con pref. di Mussolini. Roma-Milano, Libr. del Littorio, 1931, str. 194. (12 l) .
- Wassenberg Bernhard: Deutschland einst und morgen. Ausführliche Idee eines nation. Sozialisten zur Einrichtung d. 3. Reiches. Wuppertal-Barmen, Selbstverl., 1932, str. 98. (0,80 mk).
- Westarp Kuno Graf v. Dryander u. Ernst Rademacher: Hindenburg und seine Wähler von 1925. Zum 2. Wahlgang. Berlin, Berliner Zentraldr., 1932, str. 22.
- Wild Roland: Amanullah, ex-King of Afghanistan. London, Hurst & B., 1932, str. 288.
- Willet Herbert Lockwood: The jew trought the centuries. Chicago, Willet & Mark, 1932, str. 422. (3 \$).

VI.

Wytwory społeczne.

- Benson Ivan: Fundamentals of journalism. New-York, Prentice Hall, 1932, str. 333.
- Butterfield Paul K.: The diplomacy of the Bagdad railway 1890—1914. Göttingen, 1932, str. 82.
- Campe Rudolf v.: Religion, Ethik, Politik — der Protestant in der Politik. Berlin, Verl. d. Evang. Bundes, 1932. (Protestantische Studien. 21),str. 168. (2,50 mk).
- Gault Robert Harvey: Criminology. Boston, Heath, 1932, str. 470. (3,48 \$).
- Giddings Franklin Henry: Civilization a society. An account of the development a. behavior of human society. Ed. by Howard W. Odum. New-York, Holt, 1932, str. 422. (2,50 \$).
- Gutmann Bruno: Die Stammeslehren der Dschaga. Bd. 1. München, Beck, 1932. (Arbeiten z. Entwicklungspsychologie. 12), str. 676 + XV.
- Hung William: As it looks to young China. Chapters by a group of Christian Chinese. New-York, Friendship Pr., 1932, str. 189. (1 \$).
- Karsten Rafael: Indian tribes of the Argentine and Bolivian Chaco. Ethnological studies. Helsingfors, Akad. Buchh.; Leipzig, Harrassowitz, 1932. (Societas scientiarum Fennica. Commentationes humanarum literarum, 4, 1), str. X + 236.
- Morison Stanley, The English newspaper. Some account of the physical development of journals printed in London between 1622 a. the present day. New York, Macmillan, 1932, str. 347. (10,50 \$).
- Nitsche Karl: Biographie und Kulturproblematik im gegenwärtigen Frankreich. Ein Beitr. zu d. Problem d. Denkformen. Berlin, Ebering, 1932 Denkform u. Jugendreihe. 8 = Romaninsche Studien. 31), str. 159.

- Die Presse u. der Katholik. Anklage u. Rechtfertigung. Handb. f. Vortrag u. Unterricht. Hrsgb. v. Schriftl. J. W. Naumann. Augsburg, Haas & Grabheer, 1932, str. 330 in 4°. (12 mk).
- Robinson Theodore H.: A history of Israel. Vol. 1. a. 2. London, Oxford Univ. Pr., 1932. (30 szl).
- Roeder Hermann: Willensfreiheit und Strafrecht. Versuch einer gesellschaftsphilosophischen Grundlegung. Leipzig, Deuticke, 1932 (Gesellschaftswiss. Abh. 1), str. 214. (14,00 mk).
- Schmeckebier Laurence Frederick: The Federal radio commission; its history, activities a organization. Washington, Brookings Inst., 1932. Service monographies of U. S. gov. 65, str. 152. (1,50 \$).
- Simpson W. J. Sparrow: The history of the Anglo-Catholic revival, from 1845. London, Allen & Unwin, 1932, str. 304.
- Storz Werner: Die Anfänge der Zeitungskunde. (Die deutsche Literatur d. 17. u. 18. Jh. über d. gedruckten, periodischen Zeitungen). Halle, Klinz, 1931, str. 116.
- „Times“. Fifty years. Memories a. contrasts. A composite picture of the period 1882—1932. By twenty-seven contributors to „The Times“. Forew. by G. M. Trevelyan. London, Butterworth, 1932, str. 224.
- Tymieniecki K.: L'importanza della Slesia nella storia della Polonia. Pref. e trad. di Feruccio de Lupis. Ferrara: Casa ed. La cisterna, 1932, str. 81. (8 lr.).

VII.

Varia.

- Aufermann Marie Luise: Der persönliche Anteil der Kaiserin Friedrich an der deutschen Politik. Emsdetten, Lechte, str. X + 67. (3 mk).
- Brüning Heinrich: Zwei Jahre am Steuer des Reichs. Reden aus Brünings Kanzlerzeit. Köln, Kölner Görreshaus, 1932, str. 63. (0,35 mk).
- Crawford Albert B. a. Clement Stuart H.: The choice of an occupation. Rev. edit. New Haven, Conn., Yale, Dept. of Personnel Study, 1932, str. 504. (2 \$).
- Daudet Léon: L'entre deux guerres. Paris, Grasset, 1932, str. 263. (15 fr).
- Frank Waldo David: Dawn in Russia. The record of a journey. New York, Scribner, 1932, str. 272. (2,25 \$).
- Fürsorgehöllen. Berlin, Verl. d. Jugendinternationale, 1932, str. 14.
- Grey Edward sir: Speeches on foreign affairs 1904—1914. Comp. by Paul Knaplund. Cambridge, Mass., Harvard, 1932, str. 327. (3 \$).
- Grossmann Hermann: Am Morgen einer neuen Zeit. Zusammenbruch oder Neugestaltung? Eine kulturelle Diagnose d. Gegenwartsnöte. Stuttgart, Strecker & Schröder, 1932, str. VI + 103. (1,80 mk).

- Mac Guchen William Joseph: The Jesuits and education. The Society's teaching principles and practice, especially in secondary education in the United States. Milwaukee, Bruce, 1932, str. 377. (4,00 \$).
- Hiscock Ira Vaughan: Community health organization. A manual of administration a. procedure for cities of 100.000 with suggested modifications for larger a. smaller urban units. Enl. and rev. ed. New York, Commonwealth Fund, 1932, str. 271. (2,50 \$).
- Kutzner Kurt: Jugend am Abgrund. Rettung durch Arbeitsdienstpflicht! Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 98. (2 mk).
- Lawaczek Franz: Technik und Wirtschaft im Dritten Reich. Ein Arbeitsbeschaffungsprogramm. 2. Aufl. München, Eher. 1932. (Nationalsozialist. Bibliothek. 38), str. 93. (1,00 mk).
- Lebrun Maurice: L'impérialisme français désarme-t-il? Paris, Bureau d'édition, 1931, str. 40. (1 fr).
- Lieblich Karl: Was geschieht mit den Juden? öff. Frage an Adolf Hitler. Stuttgart, Zonen-Verl. 1932, str. 88. (1,80 mk).
- Marriot John Arthur Ransome sir: The English in India. A problem in politics. New-York, Oxford, 1932, str. 332. (3,75 \$).
- Michel Ernst: Industrielle Arbeitsordnung. Die soziale Frage d. Betriebes als volkspolit. Aufgabe. Jena, Diederichs, 1932, str. 87.
- Moenanus: Fall 488. Tagebuchblätter eines Fürsorgers. Berlin, Hoheneck-Verl., 1932, str. 16.
- Möller Heinz: Lübecks soziale Fürsorge und Wohlfahrtseinrichtungen (unter bes. Berücks. d. Behördenaufbaus). Lübeck, Albrecht & Vorkamp, 1932, str. 103.
- Myers Denys P.: World disarmament. Boston, World Peace Foudation, 1932, str. 370. (1 \$).
- Patterson Ernest Minor: America, world leader or world led? London, Sidgwick & J., 1932, str. 174.
- Schmidt Albert: Der christlichsoziale Volksdienst. Eine Antwort auf besorgte Fragen. Hamburg, Agentur d. Rauhen Hauses, 1932, str. 79. (1 mk).
- Schotte Walther: Das Kabinett Papen-Schleicher-Gayl. Leipzig, Kittler, 1932. (Männer u. Mächte), str. 91, 2 tabl. (1,80 mk).
- Urlaub Hildegard: Die Förderung der Armenpflege durch die Hamburgische Patriotische Gesellschaft bis zum Beginn des neunzehnten Jahrhunderts. Berlin, Heymann, 1932. (Arbeiten aus d. Forschungsdienst f. Fürsorgewesen in Frankfurt a. M. 5), str. 114.
- Wunderlich Frieda: Versicherung, Fürsorge und Krisenrisiko. Leipzig, Lühe in Komm., 1932. (Aufbau u. Ausbau d. Fürsorge. 18), str. 63.
- Zemke Kurt: Irrwege der Angestelltenpolitik! Der D. H. V. im Schlepptau der Zentrums-gewerkschaften. Landsberg (Warthe), Pfeiffer, 1932, str. 45.